

НАУКОВО-ДОЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ
СПРАВ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Аксютіна Анастасія Володимирівна

УДК 342.951:351.85

ДИСЕРТАЦІЯ

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ
КУЛЬТУРНИМИ ПОСЛУГАМИ

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

А.В. Аксютіна

Науковий керівник –
Собакарь Андрій Олексійович,
доктор юридичних наук,
професор

Київ – 2020

АНОТАЦІЯ

Аксютіна А.В. Адміністративно-правове забезпечення населення культурними послугами. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (081 – Право). – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2020.

Дисертацію присвячено теоретичному узагальненню та новому розв'язанню наукового завдання щодо вдосконалення теоретичних засад, механізму та особливостей адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами в Україні.

У роботі обґрунтовано доцільність побудови принципово нової парадигми розвитку сфери культурних послуг, заснованої: по-перше, на принципах державно-приватного партнерства, спрямованого на збереження і використання культурних благ та культурних цінностей для задоволення культурних потреб громадян; по-друге, децентралізації культурної політики як засобу оптимізації надання послуг, спрямованих на підвищення рівня доступу до знань, цифрових технологій, об'єктів матеріальної та духовної культури тощо; по-третє, на активній ролі публічної адміністрації як головного суб'єкта створення умов для забезпечення населення якісними й доступними культурними послугами.

Обґрунтовано необхідність активного втручання держави та різних інституцій громадянського суспільства у розв'язанні пріоритетних завдань організації культури і мистецтва через надання населенню якісних та доступних культурних послуг і застосування публічною адміністрацією адміністративно-правових засобів охоронного (зберігання, збирання та дослідження культурних цінностей), творчого (створення нових художніх цінностей), гуманітарного (сприяння формуванню ціннісних орієнтацій

особи, соціальних груп і суспільства загалом), інструментального (створення різноманітного продукту, здатного задовольняти культурні потреби населення) спрямування.

Визначено сучасні детермінанти гальмування розвитку культурного середовища та рівня надання населенню якісних культурних послуг, серед яких: відсутність рівних умов для доступу українських громадян до послуг культурного характеру; обезцінювання загально визнаних культурних цінностей та орієнтирів; недостатнє використання потенціалу установ культури, а також низький інвестиційний рівень культурної галузі; відсутність ефективного громадського контролю у сфері надання населенню культурних послуг; постійні законодавчі зміни, які заважають досягненню бажаного рівня адаптованості системи управління суб'єктами культурної сфери до умов зовнішнього середовища тощо.

Встановлено періодизацію розвитку правових основ надання населенню якісних і доступних культурних послуг в Україні.

Сформульовано поняття адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами як публічно-сервісну та виконавчо-розпорядчу діяльність уповноважених на те суб'єктів, спрямовану на створення для населення умов щодо отримання якісних і доступних культурних послуг, через застосування відповідних адміністративно-правових засобів, за допомогою яких забезпечується реалізація кожним громадянином права на задоволення культурних потреб та доступу до культурних благ.

Адміністративно-правове забезпечення населення культурними послугами подано як складну систему, до складу якої входять: суб'єкти культурної діяльності, що реалізують адміністративно-правові засоби, спрямовані на забезпечення реалізації права кожного на участь у культурному житті суспільства і держави, користування культурною спадщиною, на доступ до культурних цінностей; норми адміністративного права, що регламентують порядок реалізації адміністративно-правових засобів

забезпечення населення культурними послугами; форми і методи, що застосовуються під час використання культурного простору України; відносини, що виникають на основі адміністративно-правових норм, між суб'єктами адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами.

Розмежовано поняття «культурні послуги» та «публічні (адміністративні) послуги у сфері культури», що є різними за змістом, але однаковими за спрямованістю на створення, тиражування, розповсюдження, демонстрування, популяризацію, збереження і використання культурних благ та культурних цінностей для задоволення культурних потреб громадян.

На основі проведеного аналізу культурні послуги класифіковано: за суб'єктами надання послуг (органи виконавчої влади, місцевого самоврядування, державні, комунальні підприємства, установи, організації, об'єднання громадян тощо); за способом надання; за способом споживання; за формою оплати (платні та безоплатні); за суб'єктами отримання послуг: індивідуальні та колективні; за змістом результату: інформаційно-пізнавальні; комунікаційні; розвиваючі творчі здібності; розважальні; за формою споживання: індивідуальні та масові (колективні); за ступенем важливості для споживача: основні, додаткові та супутні; за сферою доступності послуги: доступні (прийнятні для всіх громадян) та малодоступні послуги (прийнятні для певних категорій осіб); за видами послуг у певній культурній сфері: послуги у творчій, господарській, науковій, бібліотечній, інформаційній, музейній, освітній, культурно-дозвілевій та розважальній діяльності.

Наголошено на перманентній недосконалості чинного «культурного» законодавства та системних прорахунках у питаннях правового забезпечення населення якісним культурним продуктом, що підтверджується в тому числі й даними проведеного соціологічного дослідження, згідно якого 58,1% опитаних респондентів так само діючі норми, що визначають перелік державних соціальних гарантій забезпечення громадян культурними

послугами (базовий набір культурних послуг), називають такими, що вимагають суттєвого вдосконалення.

Уточнено місце та роль публічної адміністрації у створенні правових гарантій для вільного провадження культурної діяльності, свободи творчості, доступу до культурних цінностей, культурної спадщини та інформації про них.

Здійснено характеристику адміністративно-правових засобів забезпечення населення культурними послугами, серед яких виділено засоби регулятивного, дозвільно-ліцензійного, обліково-реєстраційного, погоджувального, експертного, оціночного, інформаційно-аналітичного, протекціоніського, контрольного-наглядового, примусового характеру.

Розглянуто особливості публічно-правового забезпечення населення культурними послугами у таких країнах як: США, Німеччина, Велика Британія, Франція, Бельгія, Італія, Швеція, Данія, Австрія, Канада, Угорщина, Польща, Словаччина, Швейцарія, Чехія тощо. Окреслені особливості «американської», «британської» та «французької» моделей публічного адміністрування сферою культури та забезпечення населення культурними послугами.

Вивчення досвіду зарубіжних країн дало можливість визначити стратегічні напрями модернізації сучасної системи надання населенню культурних послуг, сформулювати комплексний підхід до реформування культурної галузі, з використанням найкращих прикладів закордонної практики запровадити власну модель публічно-правового адміністрування відносин в сфері культури.

Наголошено на важливості застосування моніторингу проблем якості та рівня культурно-дозвілевого обслуговування населення, що дозволить підвищити ефективність управління культурними процесами і адресність послуг, що надаються. Окреслено напрями вдосконалення вітчизняного законодавства та практики його реалізації у сфері забезпечення населення культурними послугами, серед яких: формування ефективних форм

громадського контролю через систему наглядових, громадських та експертних рад і активного залучення засобів масової інформації; запровадження грантової системи фінансування культури через розвиток державно-приватного партнерства та розширення повноважень організацій культури; створення єдиної бази творчих колективів та електронних реєстрів майстрів; надання культурно-мистецького сектору довготермінових преференцій через податкові пільги та звільнення від сплати митних платежів тощо.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, адміністративно-правові засоби, адміністративна відповідальність, адміністративне правопорушення, культура, мистецтво, культурна послуга, культурний простір, населення, послуга.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Аксютіна А.В. Поняття та сутність адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2018. Випуск 50. Т. 4. С. 84-89.
2. Аксютіна А.В. Принципи адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами. *Правова позиція*. 2019. № 4 (25). С. 25-31.
3. Аксютіна А.В. Культурний простір України як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Приватне та публічне право*. 2019. № № 4. С. 120-124.
4. Аксютіна А.В. Інституціональний аспект адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 5. С. 221-224. URL: http://www.pap.in.ua/5_2019/56.pdf.
5. Aksyutina Anastasia. Use of foreign experience as a condition for the

improvement of administrative and legal provision of cultural services to the population. *European political and law discourse*. 2020. Volume 7. Issue 1. P. 100-104.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Аксютіна А.В. До питання визначення споживачів продюсерських послуг. *Нові вектори розвитку демократії та інститутів держави та права : матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції»* (Київ. 3-4 грудня 2015 р.). К., 2015. С. 45-47.

7. Аксютіна А.В. Публічне адміністрування у сфері забезпечення населення культурними послугами в Україні: виклики сьогодення. *Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції:* матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 27 травня 2016 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 220-222.

8. Аксютіна А.В. Добре відомі знаки для товарів і послуг: питання правової охорони. *Теоретичні та практичні проблеми застосування норм цивільного, трудового та господарського права в сучасних умовах : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 23 лист. 2018 р.) : у 2 ч. Дніпро : Видавець Біла К. О, 2018. С. 108-109.*

9. Аксютіна А.В. Сучасні детермінанти негативного впливу на розвиток культурного середовища та рівень надання населенню культурних послуг. *Актуальні питання адміністративного права та процесу: матеріали V Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених (м. Кривий Ріг, 29 листопада 2019 року).* Кривий Ріг: Донецький юридичний інститут МВС України, 2020. С. 3-5.

10. Аксютіна А.В. Світові стандарти регулювання культурного простору та забезпечення населення культурними послугами. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні: збірник матеріалів наук.-практ. конф. (м. Львів, 06 грудня 2019 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького.* Львів: ЛьвДУВС, 2019. С. 11-15.

11. Аксютіна А.В. Правове забезпечення культурних прав громадян через надання їм якісних культурних послуг. *Права людини та юридична практика їх захисту: основні напрями їх взаємовпливу та підвищення ефективності в умовах глобалізованого суспільства*: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (Дніпро, 9 грудня 2019 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. С. 132-135.

SUMMARY

Aksyutina A.V. Administrative and legal provision of the population with cultural services. – Qualification scientific work on the rights of the Manuscript.

Candidate's thesis of juridical science. Special subject 12.00.07 – Administrative Law and Procedure; The Financial Law; The Information Law. – The Institute of Public Law, Kiyv. – Dnipropetrovs'k State University of Internal Affairs, Ukraine, Dnipro, 2020.

The dissertation is devoted to the theoretical generalization and new solution of the scientific problem of improving the theoretical foundations, mechanism and features of the administrative and legal provision of the population with cultural services in Ukraine.

The paper substantiates the expediency of building a fundamentally new paradigm for the development of cultural services, based on: first, the principles of public-private partnership aimed at preserving and using cultural goods and cultural values to meet the cultural needs of citizens; secondly, the decentralization of cultural policy as a means of optimizing the provision of services aimed at increasing access to knowledge, digital technologies, objects of material and spiritual culture, etc .; thirdly, on the active role of public administration as the main subject of creating conditions for providing the population with quality and accessible cultural services.

Necessity of active intervention of the state and various institutions of civil society in the decision of priority tasks of the organization of culture and art

through rendering to the population of qualitative and accessible cultural services and application by public administration of administrative and legal means of protection (storage, collecting and research of cultural values), creative new artistic values), humanitarian (promoting the formation of value orientations of the individual, social groups and society in general), instrumental (creating a diverse product that can meet the cultural needs of the population) direction.

The modern determinants of inhibiting the development of the cultural environment and the level of providing the population with quality cultural services are identified, including: the lack of equal conditions for access of Ukrainian citizens to cultural services; devaluation of generally recognized cultural values and landmarks; insufficient use of the potential of cultural institutions, as well as low investment level of the cultural sector; lack of effective public control in the provision of cultural services to the population; constant legislative changes that prevent the achievement of the desired level of adaptation of the management system of cultural entities to environmental conditions, etc.

The periodization of the development of the legal basis for providing quality and affordable cultural services to the population in Ukraine has been established.

The concept of administrative and legal provision of the population with cultural services is formulated as a public service and executive-administrative activity of authorized entities aimed at creating conditions for the population to receive quality and affordable cultural services through the use of appropriate administrative and legal means by which the realization of the right of every citizen to satisfy cultural needs and access to cultural goods is ensured.

Administrative and legal provision of the population with cultural services is presented as a complex system, which includes: subjects of cultural activities that implement administrative and legal means aimed at ensuring the realization of the right of everyone to participate in the cultural life of society and the state, use of cultural heritage, access to cultural values; norms of administrative law governing the implementation of administrative and legal means of providing the population with cultural services; forms and methods used in the use of the cultural space of

Ukraine; relations arising on the basis of administrative and legal norms between the subjects of administrative and legal provision of the population with cultural services.

The concepts of "cultural services" and "public (administrative) services in the field of culture" are different, which are different in content but the same in focus on the creation, replication, distribution, demonstration, promotion, preservation and use of cultural goods and cultural values to meet cultural needs of citizens.

Based on the analysis, cultural services are classified: by subjects of service provision (executive authorities, local governments, state, municipal enterprises, institutions, organizations, associations of citizens, etc.); by method of provision; by method of consumption; by form of payment (paid and free); by subjects of receiving services: individual and collective; according to the content of the result: information and cognitive; communication; developing creative abilities; entertaining; by form of consumption: individual and mass (collective); according to the degree of importance for the consumer: basic, additional and related; by scope of service availability: accessible (acceptable for all citizens) and inaccessible services (acceptable for certain categories of persons); by types of services in a certain cultural sphere: services in creative, economic, scientific, library, information, museum, educational, cultural, leisure and entertainment activities.

Emphasis is placed on the permanent imperfection of the current "cultural" legislation and systemic miscalculations in the issues of legal provision of the population with a quality cultural product, which is confirmed by the data of the sociological survey, according to which 58.1% of respondents guarantees of providing citizens with cultural services (basic set of cultural services) are called those that require significant improvement.

The place and role of public administration in creating legal guarantees for the free conduct of cultural activities, freedom of creativity, access to cultural values, cultural heritage and information about them are specified.

The characterization of administrative and legal means of providing the population with cultural services, among which the means of regulatory, permit-licensing, accounting-registration, conciliatory, expert, evaluation, information-analytical, protectionist, control-supervisory, compulsory character are allocated.

The peculiarities of public legal provision of the population with cultural services in such countries as: USA, Germany, Great Britain, France, Belgium, Italy, Sweden, Denmark, Austria, Canada, Hungary, Poland, Slovakia, Switzerland, Czech Republic, etc. are considered. Features of the "American", "British" and "French" models of public administration in the field of culture and providing the population with cultural services are outlined.

Studying the experience of foreign countries made it possible to identify strategic directions for modernizing the modern system of providing cultural services to the population, to formulate a comprehensive approach to reforming the cultural sector, using best practices to introduce their own model of public administration of culture.

Emphasis is placed on the importance of monitoring the problems of quality and level of cultural and leisure services, which will increase the efficiency of management of cultural processes and targeting of services provided. The directions of improvement of the domestic legislation and practice of its realization in the field of providing the population with cultural services are outlined, among which: formation of effective forms of public control through system of supervisory, public and expert councils and active involvement of mass media; introduction of a grant system for financing culture through the development of public-private partnerships and the expansion of the powers of cultural organizations; creation of a single database of creative teams and electronic registers of masters; granting long-term preferences to the cultural and artistic sector through tax benefits and exemptions from customs duties, etc.

Keywords: administrative and legal support, administrative and legal means, administrative responsibility, administrative offense, culture, art, cultural service, cultural space, population, service.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Аксютіна А.В. Поняття та сутність адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2018. Випуск 50. Т. 4. С. 84-89.

2. Аксютіна А.В. Принципи адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами. *Правова позиція*. 2019. № 4 (25). С. 25-31.

3. Аксютіна А.В. Культурний простір України як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Приватне та публічне право*. 2019. № № 4. С. 120-124.

4. Аксютіна А.В. Інституціональний аспект адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 5. С. 221-224. URL: http://www.pap.in.ua/5_2019/56.pdf.

5. Aksyutina Anastasia. Use of foreign experience as a condition for the improvement of administrative and legal provision of cultural services to the population. *European political and law discourse*. 2020. Volume 7. Issue 1. P. 100-104.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Аксютіна А.В. До питання визначення споживачів продюсерських послуг. *Нові вектори розвитку демократії та інститутів держави та права : матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції»* (Київ. 3-4 грудня 2015 р.). К., 2015. С. 45-47.

7. Аксютіна А.В. Публічне адміністрування у сфері забезпечення населення культурними послугами в Україні: виклики сьогодення. *Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції:*

матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 27 травня 2016 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 220-222.

8. Аксютіна А.В. Добре відомі знаки для товарів і послуг: питання правової охорони. *Теоретичні та практичні проблеми застосування норм цивільного, трудового та господарського права в сучасних умовах* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 23 лист. 2018 р.) : у 2 ч. Дніпро : Видавець Біла К. О, 2018. С. 108-109.

9. Аксютіна А.В. Сучасні детермінанти негативного впливу на розвиток культурного середовища та рівень надання населенню культурних послуг. *Актуальні питання адміністративного права та процесу*: матеріали V Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених (м. Кривий Ріг, 29 листопада 2019 року). Кривий Ріг: Донецький юридичний інститут МВС України, 2020. С. 3-5.

10. Аксютіна А.В. Світові стандарти регулювання культурного простору та забезпечення населення культурними послугами. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні*: збірник матеріалів наук.-практ. конф. (м. Львів, 06 грудня 2019 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів: ЛьвДУВС, 2019. С. 11-15.

11. Аксютіна А.В. Правове забезпечення культурних прав громадян через надання їм якісних культурних послуг. *Права людини та юридична практика їх захисту: основні напрями їх взаємовпливу та підвищення ефективності в умовах глобалізованого суспільства*: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (Дніпро, 9 грудня 2019 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. С. 132-135.

ЗМІСТ

ВСТУП	16
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ КУЛЬТУРНИМИ ПОСЛУГАМИ	26
1.1. Культурний простір України як об’єкт адміністративно-правового регулювання.....	26
1.2. Сутність та правові передумови забезпечення населення культурними послугами в Україні	44
1.3. Поняття, сутність та принципи адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами	64
Висновки до Розділу 1	80
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВЕ ТА ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ КУЛЬТУРНИМИ ПОСЛУГАМИ	83
2.1. Нормативно-правове забезпечення надання населенню культурних послуг	83
2.2. Суб’єкти адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами	105
2.3. Адміністративно-правові засоби забезпечення населення культурними послугами	128
Висновки до Розділу 2	144
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ КУЛЬТУРНИМИ ПОСЛУГАМИ	147
3.1. Шляхи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду	147

3.2. Напрями вдосконалення вітчизняного законодавства та практики його реалізації у сфері забезпечення населення культурними послугами	159
Висновки до Розділу 3.....	174
ВИСНОВКИ.....	177
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	183
ДОДАТКИ.....	215

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Проголошені Конституцією України гарантії щодо свободи літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захисту інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, забезпечення збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вжиття заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами, є фундаментальною основою реалізації громадянами культурних прав, що сприяє духовному розвитку особи і формуванню національної ідеології як суспільного феномена.

Від того, наскільки реально забезпечуються можливості доступу особи до духовних цінностей свого народу та всього людства, державою гарантується можливість кожного брати участь у культурному житті суспільства шляхом використання культурних благ, захисту своєї культурної спадщини, доступу до об'єктів матеріальної та духовної культури, залежить повноцінний розвиток територіальних громад, суспільства та держави в цілому.

Разом з тим, новітній стан еволюції української культури і духовності характеризується занепадом культурних і духовних цінностей; наявністю подекуди радянської інституційної культурної інфраструктури; недосконалістю системи обліку об'єктів культурної спадщини, яка до цього часу не змогла створити повноцінного інформаційного ресурсу культурної спадщини та культурних цінностей; слабкістю чинного законодавства, особливо у частині визначення відповідальності за порушення норм у згаданій сфері; недосконалістю законодавчого забезпечення цілісності національного інформаційно-культурного простору, підтримки розвитку національних культурних індустрій; відсутністю вільного та рівного доступу населення до мистецьких надбань та культурних послуг тощо.

Такий стан культури в Україні вимагає нових політичних підходів, програм і механізмів їх реалізації, адже забезпечення культурного розвитку громадян передбачає надання базового набору культурних послуг, а також визначення критеріїв і показників оцінки їх якості.

Наразі немає концептуального уявлення про зміст адміністративно-правового забезпечення надання населенню культурних послуг, а також ролі у цьому процесі публічної адміністрації.

Важливі аспекти правового забезпечення реалізації соціально-культурних прав і свобод громадян досліджувалися багатьма відомими правниками, зокрема слід згадати наукові праці В.Б. Авер'янова, О.Ф. Андрійко, І. В. Арістової, О.М. Бандурки, Д.М. Бахраха, В.М. Бевзенка, О.І. Безпалової, А. І. Берлача, Ю.П. Битяка, В. Т. Білоуса, І.Л. Бородіна, А. С. Васильєва, В.В. Галунька, В.М. Гаращука, І.П. Голосніченка, С.Т. Гончарука, Є.В. Додіна, О.І. Дрозда, В. О. Заросила, В.В. Зуй, Р.В. Ігоніна, Д.П. Калаянова, Р.А. Калюжного, С. В. Ківалова, М.В. Коваліва, В. В. Ковальської, Л.В. Коваля, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, С. Ф. Константінова, О.В. Кузьменко, С.О. Кузніченка, В. І. Курила, М.В. Лошицького, Д.М. Лук'янця, Р.С. Мельника, О.М. Мердової, Т.П. Мінки, Р.В. Миронюка, С.О. Мосьондза, О.М. Музичука, В.Я. Настюка, В.І. Олефіра, О.І. Остапенка, В.П. Петкова, С.В. Петкова, Д.В. Приймаченка, Т. О. Проценка, О. П. Рябченко, Л. А. Савченко, Р.А. Сербина, А.О. Собакаря, С. Г. Стеценка, М.М. Тищенко, О.І. Харитонової, В. К. Шкарупи, О.С. Юніна та ін.

Непоодинокими є наукові роботи, присвячені публічно-правовому забезпеченню культурної галузі, серед яких дисертаційні дослідження В.В. Карлової «Державна політика у сфері культури: сутність та особливості реалізації в сучасних умовах» (Київ, 2003), О.А. Задихайло «Організація управління культурою в Україні (адміністративно-правовий аспект)» (Харків, 2006), І.Г. Ігнатченко «Форми та методи державного управління культурою в Україні» (Харків, 2009), Ю.В. Якимець «Публічне адміністрування сферою культури» (Київ, 2012), В.С. Шестака «Адміністративно-правове

забезпечення реалізації культурної функції держави» (Харків, 2013), Ю.Л. Юринець «Європеїзація адміністративного права України у сфері охорони культурних прав громадян» (Дніпро, 2017) тощо. Не слід забувати також й роботи фахівців у сфері культури та мистецтва, адже згадана проблема має міжгалузевий характер. Разом з тим, проблематика адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами комплексно не досліджувалась, оскільки переважна більшість вчених у своїх доробках висвітлюють її фрагментарно.

Все вищезазначене свідчить про актуальність обраної теми, а також про необхідність дослідження проблем повноцінного забезпечення населення культурними послугами, використовуючи адміністративно-правові інструменти, на ґрунтовному, монографічному рівні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Обрана тема дисертаційного дослідження спрямована на виконання основних положень Плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 04 березня 2015 р. № 213-р., Пріоритетних напрямків розвитку правової науки на 2011-2015 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 24.09.2010 № 14-10, та плану науково-дослідницької роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0115U005495).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає в тому, щоб на основі аналізу теоретичних засад, положень чинного законодавства, практики його реалізації й міжнародного досвіду з'ясувати сутність та визначити особливості адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами, розробити науково обґрунтовані пропозиції та рекомендації щодо його вдосконалення.

Згідно з поставленою метою визначено такі основні **завдання** дослідження:

- охарактеризувати культурний простір України як об'єкт адміністративно-правового регулювання;
- з урахуванням яскраво вираженого публічного характеру та специфічності характерних ознак здійснити класифікацію культурних послуг;
- визначити поняття та принципи адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами;
- розглянути нормативно-правові засади забезпечення населення культурними послугами;
- запропонувати шляхи підвищення рівня інституційної складової адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами;
- охарактеризувати адміністративно-правові засоби адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами;
- окреслити основні шляхи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами з урахуванням норм міжнародного права та позитивного зарубіжного досвіду;
- виробити конкретні заходи, спрямовані на удосконалення вітчизняного законодавства та практики його реалізації у сфері забезпечення населення культурними послугами.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері доступу населення до створення, використання, розповсюдження, збереження культурної спадщини та культурних цінностей.

Предметом дослідження є адміністративно-правове забезпечення населення культурними послугами.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації складають сукупність загальнонаукових та спеціальних методів і прийомів пізнання. Так, за допомогою методів аналізу й синтезу досліджено суттєві ознаки культурного простору України як об'єкта адміністративно-правового регулювання (підрозділ 1.1), сформульовано дефініції основних категорій

адміністративно-правового забезпечення доступу населення до створення, використання, розповсюдження, збереження культурної спадщини та культурних цінностей (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3). Метод ретроспективного аналізу уможливив вивчення процесів і результатів розвитку культурної галузі країни та особливостей публічно-правового забезпечення населення культурними послугами в різні історичні періоди (підрозділ 1.2). Порівняльно-правовий метод пізнання й метод декомпозиції надав можливість виявити закономірності в розвитку явищ, які знаходяться в межах предмета дослідження, з'ясувати сутність та правові передумови забезпечення населення культурними послугами в Україні (підрозділ 1.2). Дослідження особливостей діяльності публічної адміністрації щодо забезпечення доступу населення до створення, використання, розповсюдження, збереження культурної спадщини та культурних цінностей здійснено за допомогою методу моделювання (підрозділи 2.2, 2.3, 3.2). Логіко-юридичний метод використано під час дослідження змісту норм адміністративного законодавства у сфері забезпечення населення культурними послугами (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3), визначення напрямів удосконалення цієї діяльності (підрозділи 3.1, 3.2).

Нормативною базою дослідження є Конституція та закони України, міжнародні правові акти, міжнародні договори України, конституційні та правові акти інших країн, рішення Конституційного Суду України, укази Президента України, нормативно-правові акти органів виконавчої влади України.

Науково-теоретичне підґрунтя для виконання дисертації склали наукові праці фахівців у галузі філософії, загальної теорії держави і права, теорії управління та адміністративного права, інших галузевих правових наук.

Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять: дані Державної служби статистики України, Міністерства культури, молоді і спорту України за 2010-2019 роки, аналіз політико-правової публіцистики,

довідкових видань, фактологічних матеріалів щодо адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами в Україні тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є однією з перших в Україні комплексною науковою працею, в якій з урахуванням новітніх досягнень юридичної науки з'ясовано сутність та визначено особливості адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами в Україні.

Основні наукові положення, які виносяться на захист:

– обґрунтовано доцільність побудови принципово нової парадигми розвитку сфери культурних послуг, заснованої: по-перше, на принципах державно-приватного партнерства, спрямованого на збереження і використання культурних благ та культурних цінностей для задоволення культурних потреб громадян; по-друге, децентралізації культурної політики як засобу оптимізації надання послуг, спрямованих на підвищення рівня доступу до знань, цифрових технологій, об'єктів матеріальної та духовної культури тощо; по-третє, на активній ролі публічної адміністрації як головного суб'єкта створення умов для забезпечення населення якісними й доступними культурними послугами;

– обґрунтовано необхідність активного втручання держави та різних інституцій громадянського суспільства у розв'язанні пріоритетних завдань організації культури і мистецтва через надання населенню якісних та доступних культурних послуг і застосування публічною адміністрацією адміністративно-правових засобів охоронного (зберігання, збирання та дослідження культурних цінностей), творчого (створення нових художніх цінностей), гуманітарного (сприяння формуванню ціннісних орієнтацій особи, соціальних груп і суспільства загалом), інструментального (створення різноманітного продукту, здатного задовольняти культурні потреби населення) спрямування;

– запропоновано шляхи підвищення рівня інституційної складової адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами в

частині: 1) формування нової концепції культурної децентралізації, що передбачатиме надання Міністерству культури, молоді і спорту України координуючої, моніторингової та контролюючої функції на місцевому та національному рівні; 2) вдосконалення взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інституцій громадянського суспільства із суб'єктами діяльності у сфері культури;

– удосконалено визначення поняття адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами як публічно-сервісну та виконавчо-розпорядчу діяльність уповноважених на те суб'єктів, спрямовану на створення для населення умов щодо отримання якісних і доступних культурних послуг, через застосування відповідних адміністративно-правових засобів, за допомогою яких забезпечується реалізація кожним громадянином права на задоволення культурних потреб та доступу до культурних благ;

– з'ясовано сутність принципів адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами, які запропоновано доповнити принципами: незалежної оцінки якості надання культурних послуг, інформаційної відкритості культурних послуг, соціальної і територіальної рівності громадян в отриманні культурних послуг, забезпечення єдності методологічних засад у сфері надання населенню культурних послуг, організації постійного контролю за якістю надання культурних послуг, забезпечення прозорості адміністрування процесу надання культурних послуг, спрощеності системи надання адміністративних послуг у сфері культури, децентралізації повноважень у сфері культури та наданні культурних послуг тощо;

– дістало подальшого розвитку характеристика нормативних основ забезпечення населення культурними послугами, яку складає визначена законодавством сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили (в тому числі і міжнародних джерел), які визначають: 1) загальні правові та організаційні основи надання населенню культурних послуг; 2) особливості

забезпечення реалізації культурних потреб громадян в окремих сферах (зокрема, музейної; 3) заходи стратегічно-планувального та програмно-цільового забезпечення населення культурними послугами на перспективу; 4) встановлення нормативів кількості і якості гарантованих державою культурних послуг; 5) адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення населення культурними послугами; 6) дозвільно-реєстраційні вимоги до процедур забезпечення населення культурними послугами; 7) порядок застосування контрольно-наглядових заходів, насамперед у сфері охорони культурної спадщини, а також за дотриманням ліцензіатами вимог у сфері телебачення і радіомовлення;

– обґрунтовано доцільність прийняття в умовах подальшої реалізації Концепції реформування системи забезпечення населення культурними послугами Державної програми розвитку національного культурного простору та забезпечення населення культурними послугами;

– дістало подальшого розвитку характеристика адміністративно-правових засобів забезпечення населення культурними послугами, серед яких виділено засоби регулятивного, дозвільно-ліцензійного, обліково-реєстраційного, погоджувального, експертного, оціночного, інформаційно-аналітичного, протекціоніського, контрольно-наглядового, примусового характеру;

– обґрунтовано необхідність вивчення зарубіжного досвіду адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами та визначення на цій основі шляхів імплементації його позитивних надбань для України.

Практичне значення одержаних результатів визначається можливістю їх використання у:

– науковій діяльності – результати дисертаційного дослідження можуть бути взяті за основу для подальшої розробки проблем адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами, визначення шляхів підвищення його ефективності (акт впровадження у

наукову діяльність Науково-дослідного інституту публічного права від 4 лютого 2020 року);

– законотворчій діяльності – для розробки і вдосконалення законодавства у сфері забезпечення населення культурними послугами. У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд пропозицій щодо внесення змін і доповнень до чинного законодавства України, зокрема, до Закону України «Про культуру», Кодексу України про адміністративні правопорушення тощо;

– практичній діяльності – для вдосконалення діяльності публічної адміністрації в механізмі адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами;

– освітній діяльності – положення й висновки дисертації знайшли застосування при викладанні дисциплін «Адміністративне право», «Публічне адміністрування», «Адміністративна відповідальність», а також при підготовці лекцій і навчальних посібників із даних дисциплін (акт впровадження у навчальний процес Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ від 18 лютого 2020 року).

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї, положення та висновки, узагальнені та сформульовані у дисертації, оприлюднювалися на науково-практичних конференціях, зокрема: «Нові вектори розвитку демократії та інститутів держави та права» (м. Київ, 2015 р.), «Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції» (м. Дніпро, 2016 р.), «Теоретичні та практичні проблеми застосування норм цивільного, трудового та господарського права в сучасних умовах» (м. Дніпро, 2018 р.), «Актуальні питання адміністративного права та процесу» (м. Кривий Ріг, 2019 р.), «Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні» (м. Львів, 2019 р.), «Права людини та юридична практика їх захисту: основні напрями їх взаємовпливу та підвищення ефективності в умовах глобалізованого суспільства» (м. Дніпро, 2019 р.).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із основної частини (вступу, трьох розділів, що об'єднують вісім підрозділів, висновків), списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 221 сторінку, з яких 167 сторінок основного тексту. Список використаних джерел складається із 322-х найменувань і займає 32 сторінки. Додатки розміщено на 7-и сторінках.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ КУЛЬТУРНИМИ ПОСЛУГАМИ

1.1. Культурний простір України як об'єкт адміністративно-правового регулювання

Серед численних інструментів підтримання нацією власної національної ідентичності у сучасних реаліях існує величезна кількість засобів її збереження, однак визначальне місце серед них належить саме культурі, яка в сучасному суспільстві розглядається не лише як результат його соціально-економічного та політичного розвитку, а й як необхідна умова створення власної національно-свідомої ідентичності. Стан культурного розвитку будь-якої країни є одним з найоб'єктивніших показників не лише духовного здоров'я суспільства, а й повноти вирішення тих проблем, в першу чергу, політичних й економічних, які стоять перед ним [149].

Реалії сьогодення у поєднанні з історичними особливостями культурного розвитку суспільства переконливо свідчать про успішність саме тих країн, які досягали значних успіхів у проведенні економічних, політичних і соціальних реформ і швидко піднімалися до рівня високорозвинених країн через проведення послідовної політики у сфері культури. І, навпаки, зневажливе ставлення до культурно-мистецького розвитку власного суспільства ставить будь-яку державу на межі жалюгідного існування та відставання від цивілізованого світу [69, с. 164].

Багато в чому рівень культурного розвитку суспільства визначається силою й глибиною коріння, яке проникає в спадщину предків. Наявність спадковості поколінь – застава існування культури, її збереження, подальшого розвитку й удосконалювання. Важливою умовою забезпечення спадкоємності є якість міжособистісних зв'язків, які беруть початок у родині

й відбиваються у всіх сферах соціальної взаємодії: це й сила довіри, і повага до традицій, і почуття причетності до історичного, морального й культурного досвіду минулого. Тоді у людини природно виникає зацікавленість, бажання й прагнення зберегти й примножити цю скарбницю, щоб передати нащадкам.

Культура відіграє центральну роль у підтримці та стимулюванні якості життя та добробуту індивідів та громад. Культурні норми, надбання та практики є ключовими рушійними силами створення, передачі та переосмислення цінностей, підходів та переконань, за допомогою яких індивіди та громади виражають те значення, яке вони надають своїм життям та своєму власному розвитку. Ці цінності, підходи та переконання формують характер та якість соціальних взаємовідносин, впливаючи на зміст інтеграції, толерантність до різноманіття, довіру та співпрацю індивідів та громад [90].

Культуру доцільно розглядати не просто як сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людиною, а, насамперед, з погляду діяльності, результатом якої є ця ж сукупність цінностей, і сама людина як найважливіша з них. Культура та мистецтво поєднують духовне багатство, накопичене людством у минулому, і духовні цінності сучасного суспільства та завдяки цьому виконують освітню, виховну, комунікативну й регулятивну функції. Мистецтво, втілюючи в образній формі все різноманіття світу, надає варіанти поведінки й зразки для наслідування в межах існуючих соціальних норм [82, с. 67-72].

У самому широкому розумінні культурою можна назвати весь комплекс найбільш яскравих духовних, матеріальних, інтелектуальних і емоційних рис, що характеризують суспільство або соціальну групу. У політичному змісті культура може відігравати значну роль у самих різних галузях життя: у захисті волі думки; у розвитку самосвідомості людей і сприянні культурному різноманіттю; у підтримці творчої діяльності й участі в ній населення. У цій якості культура впливає на якість життя людей і співтовариств, а також на

розвиток активного суспільства. Культура є запорукою стабільного розвитку й потенційно приводить до збільшення економічних благ [116, с. 100].

Вплив культури на правовий статус людини важко переоцінити (мова йде про такі основоположні права як право на ідентичність, об'єктивну пам'ять, почуття власної гідності та соціальної солідарності), адже саме культура заохочує до найрізноманітніших форм творчого самовираження і водночас вивчення та оновлення традицій, є тим живильним середовищем, що сприяє розвитку творчої економіки, інноваційної політики та активної участі громадськості в побудові сучасної та демократичної держави [116, с. 100]. Виступаючи інструментом створення, збереження, накопичення, відтворення і поширення матеріальних і духовних цінностей в суспільстві, культура набуває характеру глобального явища, в межах якого формується єдиний культурний простір. Останній, згідно із Законом України «Про культуру», визначається як сфера, в якій відповідно до законодавства провадиться культурна діяльність та задовольняються культурні, інформаційні та дозвілліві потреби громадян, що охоплює, зокрема, телебачення, радіомовлення, періодичні друковані видання та книговидавничу продукцію, ринок культурних благ, а також культурно-мистецьке середовище [215].

В будь-якій країні одним із головних першочергових завдань державної культурної політики є створення та розвиток культурного простору, рівних можливостей для мешканців різних територій країни і представників різних соціальних груп для отримання доступу до культурних цінностей, отримання якісних культурних послуг, для діалогу культур в багатонаціональній державі, а також формування орієнтації особистості і соціальних груп на цінності, що забезпечують модернізацію суспільства. Реформування у сфері культури є прямим наслідком економічних і політичних перетворень, що відбуваються в країні, є вироблення єдиної концепції розвитку культурного сектору, а також пошук таких рішень, які дозволили б, з одного боку, забезпечити збереження культурних цінностей, а з іншого – створити якісні

організаційно-правові механізми, що дозволяють культурі ефективно розвиватися в нових ринкових умовах. З урахуванням цього цілі культурної політики держави на сучасному етапі розвитку можна розділити на три основні блоки: збереження культурної спадщини, національного багатства; забезпечення рівного доступу до культурних цінностей та інтеграція в світовий культурний процес; створення необхідних умов (правових, організаційних, фінансових, інформаційних, матеріально-технічних та ін.) для забезпечення населення якісними і доступними культурними послугами [290, с. 62–66].

Звідси виникає необхідність в дефініціях, які б надавали можливість співставляти модуси просторовості. Визначення поняття «простір» у словниках надає певне уявлення про складну динаміку залежності його фізичних характеристик та наших уявлень про них. Водночас простір існує не стільки як абсолютна величина, скільки як результат творення (конструювання) людиною (суспільством), що звертається до цієї категорії лише як до способу фіксації своїх інтересів. Культурна сфера, де простір є затребуваним і як конкретне середовище, з його специфічними ознаками та реальними процесами, які у ньому відбуваються, і як певна система змістів, що покликані моделювати певну ситуацію, сприяє переформатуванню звичних (особистісних) просторових уявлень в ідеальні колективні. Культурний простір стає втіленням домінуючих у публічній сфері ідей перспективного гуманітарного розвитку країни. Фактично це інформаційно-емоційне або віртуальне середовище існування людини, яке формується на основі уявних культурних ознак певної спільноти і забезпечує певний рівень її самовизначення [118].

На думку Е. Орлової та Б. Соколова, культурний простір є певним ареалом, в якому виникає й реалізується творча діяльність індивідів, що зберігає та створює нові цінності. Людина вимушено знаходиться у певному культурному просторі, у якому формує як себе, так і навколишню дійсність, перетворюючи її на культурну «другу природу». Саме культура дозволяє

людині бути людиною та сформувати культурний простір [156, с. 20; 267, с. 32]. Отже, людина постійно живе у створеному культурному просторі, за рахунок якого формує оцінні орієнтири та орієнтири поведінки, але культурний простір починає духовно превалювати над людиною як фіксована система культурних цінностей і норм, що задають стереотипи поведінки, почуттів та мислення [147].

Структурно національно-культурний простір, на думку деяких вчених, інтерпретується як сукупність напрямків суспільно-культурної діяльності, які повною мірою здатні забезпечувати культурні, мовні й інформаційні потреби громадян України. Він охоплює мережі мистецької, культурно-просвітницької, дозвіллевої діяльності (професійної й аматорської), ефірний простір і мас-медіа, українські ресурси Інтернету, національний ринок друкованих ЗМІ, книговидавництва та книгорозповсюдження, ринок інших культурно-мистецьких продуктів і послуг, а також суміжні сфери (освіти, науки, діяльності громадського суспільства) [87, с. 36].

До культурної сфери (або простору) включають також такі явища як: 1) сукупність матеріальних та духовних цінностей суспільства, які, постійно примножуючись, постають об'єктом підтримки та регулюючого впливу з боку держави. Сфера культури – сукупність закладів та заходів, що забезпечують створення, збереження, поширення і засвоєння духовних і культурних цінностей, які становлять культурний здобуток людини і суспільства [286, с. 11; 47, с. 16-19];

2) художня (народна) творчість (фольклор, народні промисли, ремесла), реалізація творчих потреб та інтересів громадян, бібліотечна та музейна справа, історичні і культурні цінності (спадщина), кінематограф, відповідні об'єкти, що утворюють мережу закладів культури, культурно-дозвільна сфера, культурний обмін тощо [115, с. 32-38; 47, с. 16-19];

3) національна культура як об'єкт державного управління, що спрямована на внутрішньонаціональне і загальносвітове функціонування

системи цінностей та культурних норм, їх творення, відбір, акумуляцію та ретрансляцію [20, с. 6; 47, с. 16-19];

4) об'єкт, який з точки зору науки, культури або мистецтва володіє видатною універсальною цінністю для всього людства і відносно якого держава взяла зобов'язання щодо охорони, популяризації та передачі майбутнім поколінням [142, с. 14; 47, с. 16-19];

5) сукупність окремих сфер: бібліотечна, клубна, музейна справи, сфери інформації, видавничої справи, телебачення і радіомовлення, кінематографії, охорони культурної спадщини тощо, діяльності театральних та архівних установ [77, с. 8-12; 47, с. 16-19];

6) духовні і культурні цінності, що становлять культурний здобуток людини й суспільства, забезпечення їх створення, збереження, поширення і засвоєння [93, с. 6-7; 47, с. 16-19];

7) мистецтво (театральне, музичне, хореографічне, образотворче, декоративно-прикладне, естрадне, циркове), культурні послуги населенню (клубна, бібліотечна, музейна справи); гастрольна діяльність, кінематографія, телебачення і радіомовлення; видавнича справа, поліграфія та книготоргівля; пам'ятки історії й культури, культурний туризм [87, с. 8-9; 47, с. 16-19].

Результатом професійної діяльності в сфері культури є видання певного культурного продукту, до якого вчені відносять:

– інформаційні продукти, що представляють собою духовні ідеї в формі образів і символів, втілених в певній художній формі і на певних носіях;

– вироби, що представляють собою матеріальні продукти, твори прикладних мистецтв, архітектурні твори як способи втілення ідей авторів за певною технологією, використовуючи різні ресурси;

– дії, що представляють собою виконання творів, фонограм, постановок за допомогою гри, декламації, співу, танцю в живому виконанні або за допомогою технічних засобів в різних формах - сценічні, концертні дії, фестиваль та ін.;

– послуги, що представляють собою дії по доведення культурних продуктів до споживачів або з реалізації освітньої та виховної функцій;

– місця, що представляють собою окремі території або комплекс територій і архітектурних і скульптурних творів [35, с. 14].

Україна, як мультикультурна держава, має величезне культурне надбання. Майже півтори тисячі міст і селищ та понад 8 тис. сіл України мають цінні об'єкти культурно-історичної спадщини. На державному обліку перебуває понад 140 тис. пам'яток, із них майже 49,8 % – пам'ятки археології, понад 37 % – пам'ятки історії, 11 % – пам'ятки архітектури та містобудування і 2 % – пам'ятки монументального мистецтва, науки і техніки, садовопаркового мистецтва. До списку історичних населених місць України включено 401 населений пункт. Однак офіційно зареєстрованими пам'ятками не вичерпується культурна спадщина, оскільки іще потребують дослідження та взяття на облік понад 70 тис. об'єктів. На базі комплексів пам'яток, що мають особливу культурну цінність, в Україні створено 63 історико-культурних заповідники, з них 21 отримали статус національних, зокрема в підпорядкуванні Мінкультури перебуває 12 національних заповідників [292].

З погляду на культуру як окрему сферу суспільної діяльності із власною інфраструктурою, окремою суспільно-професійною групою, діячі якої створюють продукти культури, з відповідним культурним середовищем, впливає, що за межами цієї корпорації знаходяться ті, хто сприймає культуру, користується культурою, споживає культуру [52]. Іншими словами це споживачі культурних послуг, які виробляються і споживаються для задоволення духовних потреб людини, і в нинішніх умовах постіндустріального суспільства та серед інших невід'ємних складових сфери послуг набувають усе більшої значущості, адже фактично являють собою так звані «культурні блага» в формі сукупності культурних цінностей. Розмаїття форм у поєднанні з творчою складовою створення благ, орієнтованістю творчості на отримання прибутку, переважання ціннісно-символістського сенсу в їх змісті є ключовими ознаками наявних культурних благ [30, с. 50].

Задоволення таких благ здійснюється через надання відповідних культурних послуг, контент-аналіз яких засвідчує їх неоднорідність ані за функціями (організація споживання культурних продуктів; розподільні; обслуговуючі виробництво і використання культурних продуктів), ані за цільовими споживачами (кінцеві споживачі, організації культури). Попри те, що переважна більшість вчених вважає некоректним застосування узагальнюючого терміну «культурна послуга», а інші взагалі наголошують на доцільності використання терміну «послуги організацій культури», все ж таки більш доречним, на нашу думку, є застосування узагальнюючого терміну «культурна послуга» або «послуги у сфері культури», в зміст якого вчені вкладають дії щодо доведення та / або організації споживання культурних продуктів кінцевим споживачам, що забезпечують задоволення культурних потреб в сфері дозвілля, і дії щодо задоволення потреб організацій культури в сервісному обслуговуванні і розподілі продукції [34].

Іншими словами, посилаючись на Закон України «Про культуру», культурні послуги слід розглядати як творчу, господарську, наукову, бібліотечну, інформаційну, музейну, освітню, культурно-дозвіллеву та розважальну діяльність, спрямовану на створення, тиражування, розповсюдження, демонстрування, популяризацію, збереження і використання культурних благ та культурних цінностей для задоволення культурних потреб громадян [215].

Чинне законодавство культурними благами визначає товари та послуги, що виробляються в процесі провадження діяльності у сфері культури для задоволення культурних потреб громадян (книги, художні альбоми, аудіовізуальні твори та їх демонстрування, аудіопродукція (музичні звукозаписи), твори та документи на новітніх носіях інформації, вироби художніх промислів, театральні та циркові вистави, концерти, культурно-освітні послуги тощо) [215].

Отже, вище викладене дозволяє стверджувати про наявність і виняткову значущість інституту «культурного сервісу», який виступає об'єктивно

важливим засобом забезпечення населення необхідними культурними послугами, оскільки саме в межах культурного простору і саме за допомогою сервісної інфраструктури формуються найважливіші світоглядні ідеї та задовольняються культурні потреби громадян. Стандартний набір необхідних для кожної людини послуг одночасно впливають на його соціалізацію в суспільстві, включення його у культурне середовище, генерацію та реалізацію людських потреб усіх рівнів.

Разом з тим, досвід багатьох культурно розвинутих країн підтверджує хибність політики тих держав, які заощаджують на культурних заходах, «економлять» на розвитку сфери послуг, а це відповідно уповільнює їх поширення, негативно впливає на розвиток сучасної людини як працівника, особистості, громадянина і сім'янина, обертається значними втратами в самому матеріальному виробництві тощо. Хронічне недофінансування культурної галузі, заощадження на підтриманні процесу надання культурних послуг веде до зниження можливостей реалізації творчого та інтелектуального потенціалу кожної людини. У зв'язку з цим, набуває особливої значущості та виняткової актуальності дослідження характерних ознак сфери послуг, аналіз її культурного компонента на різних рівнях адміністративно-територіального устрою країни.

Важлива роль в якісному задоволенні культурних потреб громадян безумовно належить державі, без підтримки якої не можна повною мірою усвідомити соціальну корисність культурних благ, значущість яких сприймається споживачами їх цінністю як елемент процесу підвищення культурного рівня населення, зокрема: сама наявність такого роду суспільних цінностей переконує будь-якого громадянина усвідомлювати свою причетність до можливості користування культурною спадщиною, а відтак і зберігати культурні надбання попередніх поколінь, бути частиною формування і зміцнення національної самобутності і гордості країни.

У сфері культури саме держава встановлює мінімальний набір соціальних гарантій і нормативів, які певною мірою конкретизовані в Законі

України від 5 жовтня 2000 року «Про державні соціальні стандарти і державні соціальні гарантії», та до яких відповідно до ст. 13, 21 у сфері обслуговування закладами культури включаються:

- перелік та обсяг безоплатних послуг, які надаються населенню закладами, підприємствами, організаціями та установами культури;
- показники якості надання населенню послуг закладами, підприємствами, організаціями та установами культури;
- нормативи забезпечення населення закладами, підприємствами, організаціями та установами культури;
- нормативи фінансування поточних витрат на одного мешканця, а для окремих видів соціальних послуг - на одну особу, що підлягає даному виду обслуговування;
- нормативи фінансування поточних витрат на утримання мережі закладів охорони здоров'я, освіти, підприємств, організацій, установ соціально-культурного, житлово-комунального та побутового обслуговування;
- нормативи державних капітальних вкладень на будівництво закладів охорони здоров'я, освіти, підприємств, організацій, установ соціально-культурного, житлово-комунального та побутового обслуговування тощо [178; 78, с. 102-103].

Реалії сьогодення досить гостро ставлять питання посилення ролі держави у процесі розвитку культури, створення ефективної системи для задоволення культурних потреб та надання послуг різними соціально-віковими категоріями населення; вдосконалення ринкових механізмів розвитку культурно-мистецької сфери [114, с. 15-16; 301, с. 85-86].

За даними соціологічних досліджень навіть попри те, що, зважаючи на виробництво культурного сектору (4,04 % від загального обсягу виробництва) та культурного споживання (0,88 % від загальних обсягів споживання), Україна на сьогодні є чистим експортером культурних товарів та послуг. Більшість респондентів (87,8%) переконливо стверджують, що культура

відіграє для модернізації українського суспільства роль не культурного блокування, а навпаки – внутрішнього стимулу оновлення всіх сфер життя суспільства відповідно до викликів часу. При цьому перевага української культури як концептуально-духовної парадигми перетворень виражається в здатності забезпечувати виживання країни в історії. Втрата цієї культури як генотипу нашої цивілізації неминуче призведе до історичної і цивілізаційної поразки України в глобалізованому світі [94, с. 26-40].

На сьогодні Україна має розгалужену систему культурно-мистецьких закладів, кількість яких, на жаль, щороку зменшується. Зокрема, з 1991 року кількість бібліотек зменшилась з 25,3 тис. одиниць до 16,8 у 2017 році, клубних закладів – з 24,7 до 17,1 тис., мистецьких шкіл – з 1445 до 1280 [235].

З огляду на тенденцію часткового скорочення базової мережі закладів культури відповідно залишає бажати кращого й рівень надання населенню культурних послуг як за кількісними, так і за якісними показниками. З 1990 року по теперішній час кількість культурних закладів та відповідно наданих населенню культурних послуг поступово зменшується. Так, якщо у 1990 році кількість глядачів на виставах складала 17,6 млн. осіб, то у 2017 році це показник склав 6,2 млн. осіб, кількість слухачів на концертах впала з 15 до 2,8 млн. осіб, кількість відвідувачів музеїв – з 31,8 до 16,4 млн. осіб, бібліотечний фонд – з 419 до 236 млн. прим., кількість глядачів на сеансах – з 552 до 11 млн. осіб тощо.

На жаль, сьогодні в Україні не приділяється належної уваги розвитку національної культурної індустрії та українському мистецтву, не створюються умови для залучення інвестицій у сферу культури, не визначаються чіткі пріоритети її розвитку, які б відповідали викликам сьогодення, в управлінні закладами культури не відбувається якісних змін [29, с. 123-131].

Попри високий рівень вітчизняного виробництва, продемонстрований значним внеском культурного сектору у ВВП (4,04 % від загального рівня

ВВП) та високим відсотковим рівнем працевлаштування в культурних закладах (3,17 % від загальної кількості працевлаштованого населення), наразі потрібна подальша підтримка для підвищення вітчизняного споживання культурних товарів та послуг та збільшення потенціалу культурних індустрій на вітчизняному ринку шляхом підвищення частки інтернет-користувачів відносно загальної кількості населення [90].

Необхідно відзначити і той факт, що останнє десятиліття на свідомість українського суспільства суттєво впливає інноваційний та інформаційний розвиток, який якісно змінює напрями діяльності закладів культурної сфери. Така насиченість віртуальною інформацією світового простору мала наслідком збільшення понятійного апарату людей, які, до речі, є і виробниками творчого продукту, і його споживачами. Водночас цей процес поступово змінює критерії життєдіяльності суспільства, зокрема його ставлення до традиційних форм культурного дозвілля.

За статистичними даними показники попиту на культурні послуги щороку зменшуються. Наприклад, у Дніпропетровській області з 1995 по 2017 рік кількість глядачів на виставах зменшилася майже на 140 тис. осіб, кількість слухачів на концертах зменшилася майже у три рази та після 216,5 тис. стала 72,3 тис. осіб, майже в два рази зменшилась кількість клубних закладів тощо [79].

Разом з тим цікавими є дослідження національного інституту стратегічних досліджень, за даними якого відвідування церковних служб було найбільш популярним видом культурної діяльності для 54% респондентів, які відвідують церкву принаймні один раз на місяць, та для 12,5%, які відвідують церкву принаймні раз на рік. Ця діяльність об'єднує всі категорії населення: бідних і багатих, з вищою чи середньою освітою, міських або сільських жителів тощо [13].

Наступні найбільш поширені заходи включали відвідування ресторанів, барів, нічних клубів: 35% респондентів відзначили цей вид діяльності з частотою принаймні один раз на місяць, а 10% – із частотою принаймні раз

на рік. Щодо інших соціологічних показників респонденти за критерієм важливості визначили такі види культурної діяльності, зокрема: перегляд телевізора (83,3 %), читання періодичної преси (58,3 %), слухання радіо (38,8%), читання книг (художня література) (26,7 %), слухання музики (25,5%), відвідування церкви (14,2%), перегляд відео (фільми) (11,7%), професійна освіта (8,7%), професійне використання комп'ютера (7,4%), відвідування бібліотек (4,9%), відвідування концертів класичної музики та театральних вистав (4,4%), відвідування кінотеатру (2,7%), колекціонування (2,5%), аматорське мистецтво і ремесла (2,3%) [13].

В цілому за даними респондентів рівний доступ до культурних благ і цінностей умовно має сьогодні переважна більшість – 86-87% опитаних (з них близько третини забезпечено повністю і приблизно близько половини – не в усьому). Вільно займатися культурною творчістю можуть близько половини громадян України (ще 42,8% вважають, що таке право забезпечене їм не в усьому). Користуватися бібліотеками, кінотеатрами, театрами можуть приблизно 70-75%, і тільки кожен четвертий-п'ятий опитаний забезпечений таким правом не в усьому. Щодо музеїв цей показник дещо нижчий – 62,6 і 30% відповідно. Обмеження прав громадян зафіксовано тільки з приводу повноцінного впливу на прийняття рішення про естетичний вигляд архітектури нових споруджуваних районів міста і окремих будівель, а також з приводу повноцінного впливу на прийняття рішення про екологічне оформлення (озеленення) міста, розвитку парків, інших місць культурного відпочинку. Однак найголовне полягає в тому, що право користування бібліотеками, кінотеатрами і т.д., яке визнає більшість опитаних, зовсім не означає їх реальну включеність в діяльність цих установ культури. Проте навіть не це найголовніше для характеристики нинішнього стану культури в країні. Цілком переконливі цифри щодо можливості відвідування кіно, театрів, музеїв нічого не свідчать про головне – змістовно-якісні параметри художньої продукції цих установ культури, оскільки до справжньої художності вони мають відношення далеко не завжди.

Безумовно, на думку опитаних, «простого декларування права населення на отримання необхідних культурних благ недостатньо». Головним все ж таки залишається ступінь реального залучення людини в культурне середовище, активну участь його в культурному процесі. Тільки третина населення усвідомлено і цілеспрямовано планує свою участь в культурній діяльності (регулярно роблять це серед них тільки 7,1%), кожен третій витрачає кошти на культуру спонтанно, кожен п'ятий громадянин не може собі дозволити цього, 13,2% не бачать в цьому необхідності. Ситуація, при якій участь третини населення в культурному процесі випадково, а кожен третій не може (або не хоче) займатися цією діяльністю, свідчить про глибинне відчуження значної частини громадян від культури. Ще більш серйозною підставою для занепокоєння є висновок про те, що «лише п'ята частина населення у віці 16 років і старше має можливість повноцінно організувати своє культурне дозвілля».

Отже, аналіз статистичних показників попиту суспільства на культурні послуги за останні роки дає підстави констатувати зміни пріоритетів й орієнтацію людей до необмеженого інформаційного продукту, що спонукало заклади культури до створення сучасного культурного продукту та призвело до підвищення «культурної активності» суспільства. Водночас такі зміни вплинули на необхідність формування дієвих важелів впливу в галузі культури на всіх гілках влади та створення інноваційної моделі її розвитку.

До основних об'єктивних причин складного становища у сфері культури вчені справедливо відносять трансформаційні процеси, що відбувались в українському суспільстві в роки незалежності, зокрема, перехід до ринкової економіки. Це гостро проявилось у сфері культури – з одного боку, в занепаді успадкованої від радянської доби культурно-мистецької інфраструктури та системи управління нею, у кризі старої системи цінностей; а з іншого боку – в надто повільному напрацюванні нових принципів та механізмів державної підтримки культури, у проявах нового культурного

розшарування суспільства, що супроводжує соціальне розшарування [33, с. 90-95].

Отже, український культурний простір розвивається динамічно і є досить великим, але водночас є і недооціненим, адже по-перше, враховується внесок приватної культурної діяльності у ВВП, в той час як культурна діяльність неринкових закладів не включається до розрахунків; по-друге, гальмує розвиток культурної сфери високий рівень тіньового сектору в економіці України та нелегальна діяльність, така як піратство; по-третє, недостатньо уваги приділяється непрямим та індукованим впливам та зовнішнім ефектам [13].

Сьогоднішня ситуація в українському культурному просторі свідчить про те, що відбувається поступова зміна структури попиту на відповідні культурні послуги, а також про неадекватність послуг бажанню і потребам населення. Пояснюється це із зниженням ролі державних інституцій в механізмі публічного адміністрування культурною галуззю.

Не випадково саме ступінь розвитку віртуальних культурних благ, задоволеність населення культурними заходами, доступність культурних благ для різних соціальних категорій населення, вивченість матеріальних і нематеріальних культурних пам'яток регіону, привабливість наявних культурних благ для туристів, залученість населення до культурних та освітніх проєктів, залученість культури та населення певної територіальної одиниці до світового ринку культурних продуктів і послуг, на думку вчених, вважаються якісними характеристиками культурного потенціалу певної територіальної одиниці [136].

Розглянута ситуація в культурній галузі свідчить про те, що сучасними детермінантами гальмування розвитку культурного середовища та рівень надання населенню якісних культурних послуг є:

- відсутність рівних умов для доступу українських громадян до послуг культурного характеру;
- обезцінювання загальновизнаних культурних цінностей та орієнтирів;

- недостатнє використання потенціалу установ культури, а також низький інвестиційний рівень культурної галузі;
- відсутність ефективного громадського контролю у сфері надання населенню культурних послуг;
- постійні законодавчі зміни, які заважають досягненню бажаного рівня адаптованості системи управління суб'єктами культурної сфери до умов зовнішнього середовища тощо.

За даними соціологічного опитування більшість респондентів дала негативну відповідь щодо відповідності діючих разом із мінімальними стандартами державних соціальних гарантій забезпечення громадян культурними послугами сучасним умовам національного культурного розвитку. Так, 67,0% стверджують, що чинні норми у сфері культури, як сукупність показників обов'язкового забезпечення потреб населення у безоплатних послугах, які надаються закладами культури, взагалі не корелюють з сучасними реаліями та фінансовим станом держави – цей відсоток складається з суми відповідей за індикаторами «скоріше ні» – 43,6% та «безумовно ні» – 23,4%. Частка тих, хто навпаки вважає, що соціальні стандарти відповідають усім можливостям, дорівнює чверті усіх опитаних – 25,3%. Ускладнилися з відповіддю на запитання 7,7%.

Крім цього, переважна кількість опитаних – 77,8% говорять, що дійсно сьогодні спостерігається невідповідність між задекларованими нормами та реальним станом забезпечення основних нормативів у сфері культури (24,4% обрали варіант відповіді «безумовно так» і 53,4% – «скоріше так»)) – відповіді на нього отримали такий розподіл: категорія респондентів, яка зазначає, що невідповідності між нормами та реальністю не має, складає 29,0% (14,8% обрали варіант «скоріше ні» та 12,2% – «безумовно ні»). Не дали відповіді на запитання 5,4%.

Успадкована від радянських часів розвинута мережа державних і комунальних установ (закладів) культури має бути наповнена новим контентом, можливостями та знаннями, щоб ефективно надавати гарантовані

Конституцією України послуги та забезпечувати права громадян на доступність до культури та участь у культурному житті.

Незважаючи на отримані позитивні результати щодо нормативної, політичної та інституційної бази, а також громадянської активності, котрі підтверджують наявність фундаменту належного культурного управління, поширення культурної інфраструктури в Україні продовжує стикатися з перепонами, що не лише перешкоджають доступу до культурного життя, але і формують негативне ставлення до результатів культурного виробництва, поширення та користування. Аналогічно, хоча громадські установи пропонують різноманітний вибір культурних програм на рівні технічної, професійної та вищої освіти, можна було б сформувати додаткову підтримку для сприяння розвитку культурних індустрій шляхом оновлення програм з культурного менеджменту та підвищення якості освітніх курсів, особливо в галузі управління та культурної спадщини. Шляхом розширення доступу до культури та покращення показників участі в культурній діяльності можна збільшити потенціал культури в посиленні почуттів взаєморозуміння, солідарності та довіри, усуваючи розрив між індикаторами міжкультурної та міжособистісної довіри, що безпосередньо стосуються соціальної взаємодії та мають особливу значущість у політичному та військовому контексті. Для того, щоби культура й надалі сприяла загальному добробуту, треба направити основну увагу на розвиток гендерної рівності та цілеспрямовано працювати з питаннями свободи слова та самовизначення. Індикатор сприйняття гендерної рівності показує необхідність посилення адвокації та вжиття заходів у ключових сферах діяльності з метою усунення перешкод для участі в політичному та суспільному житті. Крім того, для реалізації потенціалу культури у забезпеченні благополуччя як форми вираження та задоволення потреб потрібні заходи для покращення умов політичного, економічного, правового, соціального та культурного контексту, що забезпечує свободу слова та самовизначення [90].

Попри величезну кількість нормативно-правових актів, прийнятих за роки незалежності, публічне адміністрування цією сферою не відрізняється цілісністю, а законодавчі акти в багатьох випадках мають неузгоджений та суперечливий характер [58].

Не можна стверджувати, що самі закони були погано підготовлені та неякісного змісту, однак їх прийняття без попереднього консультування вплинуло на якість їх практичного застосування. Окреслені реформи були не завершеними, напіввиконаними, хоча і передбачали певні зрушення у культурному середовищі.

Заважали розвитку культури й штучні перешкоди (бюрократичні, юридичні, фінансові чи особистісні), в яких безперечно сфера культури процвітатиме не може.

Отже, культурний простір з усіма його складовими слід розглядати в якості цілісного комплексного процесу, головним орієнтиром якого є людина, її безумовний духовний (моральний та інтелектуальний) розвиток і вдосконалення. Повноцінне задоволення культурних, інформаційних та дозвіллевих потреб громадян можливе лише за умови ефективного адміністративно-правового забезпечення цих процесів шляхом цілеспрямованого публічного адміністрування у сфері телебачення, радіомовлення, поширення періодичних друкованих видань та книговидавничої продукції, організації ринку культурних благ, а також культурно-мистецького середовища.

Збереження української самобутності та зміцнення ролі української ідентичності і культури не можливе без активного втручання держави та різних інституцій громадянського суспільства у розв'язанні пріоритетних завдань організації культури і мистецтва через надання населенню якісних та доступних культурних послуг і застосування публічною адміністрацією адміністративно-правових засобів охоронного (зберігання, збирання та дослідження культурних цінностей), творчого (створення нових художніх цінностей), гуманітарного (сприяння формуванню ціннісних орієнтацій

особи, соціальних груп і суспільства загалом), інструментального (створення різноманітного продукту, здатного задовольняти культурні потреби населення) спрямування.

Культурний простір України, як сфера, в якій відповідно до законодавства провадиться культурна діяльність, є об'єктом адміністративно-правового регулювання, що забезпечує створення, збереження, поширення та засвоєння духовно-культурних цінностей, які становлять культурний здобуток людини і суспільства. Зважаючи на міжгалузевий характер, культурно-мистецька галузь потребує регулювання саме через інструменти адміністративно-правового характеру, що детерміновано об'єктивними обставинами, зокрема необхідністю: охорони національного культурного надбання, в тому числі культурної спадщини; забезпечення реалізації і захисту конституційних прав громадян України у сфері культури, в тому числі шляхом надання населенню якісних і доступних культурних послуг; створення правових гарантій для вільного провадження культурної діяльності, свободи творчості, доступу до культурних цінностей, культурної спадщини та інформації про них; збереження і примноження національного культурного надбання; врегулювання відносин суб'єктів діяльності у сфері культури щодо інтелектуальної власності у сфері культури, забезпечення реалізації та захист авторського права і суміжних прав тощо.

1.2. Сутність та правові передумови забезпечення населення культурними послугами в Україні

Ще на зорі становлення людської цивілізації, в такій державі як Велика Римська імперія, за часів імператора Августа були чітко визначені дві основні потреби соціуму, що дозволяють ним маніпулювати і управляти – хліб і видовища [132, с. 14]. Сукупність зазначених складових є універсальною формулою управління народними масами в усі часи. При цьому, забезпечення першої складової формули дозволяє формувати і підтримувати задовільний

матеріальний рівень соціуму в цілому, а забезпечення другої - дозволяє підтримувати нормальний, врівноважений морально-психологічний стан мас, що істотно впливає на першу складову. Видовища, про які говорив римський поет-сатирик Ювенал [293, с. 34], це не тільки феєричні виступи гуртів артистів, вистави, циркові та естрадні виступи, які отримали в сучасних умовах узагальнену назву «розваги». До них в цілому, можна віднести також й будь-які групові або поодинокі заходи, спрямовані на задоволення духовних потреб людини, а також окремі твори: твори літератури, кінематографа, образотворчого мистецтва, музичні, хореографічні та інші [8, с. 114-116].

Як свідчать історичні джерела, з розвитком технічного прогресу у суспільстві виникають та розвиваються види розваг, які відповідають рівню розвитку суспільства на певному етапі. Так, виникнення музики датується доісторичними часами, коли людина вперше використала кам'яні знаряддя праці [321, с. 3]. У античний період з'являються первинні масові видовищні розваги: у Греції театр і спортивні змагання, а в стародавньому Римі найбільшою популярністю користувалися бої гладіаторів [103, с. 15].

У середньовічний період можна простежити елементи видовищних та естрадних форм у виставах комедіантів-скоморохів (Росія), шпильманів (Германія), жонглерів (Франція), франтів (Польща), маскаробозів (Середня Азія) тощо [84, с. 19].

Водночас, казати про повноцінне надання населенню культурних послуг та відповідне правове забезпечення цього процесу на той час було зарано. Більшою мірою це були розважальні заходи, які до появи радянського союзу практично не регулювалися, а організаційно забезпечувалися через певних «посередників», які брав на себе обов'язок надати творцям (художникам, артистам, виконавцям тощо) на вигідних для себе умовах певні послуги зі створення умов для реалізації їх творчого потенціалу та задоволення їх потреб, перш за все майнових, тобто комерціалізації даної творчої діяльності.

У різних сферах видовищно-розважального сегменту суспільних відносин виникнення таких посередницьких зв'язків проходило по різному. Наприклад, у будь-які часи людина могла найняти музикантів для виконання бажаного виконання - відомої пісні, романсу, популярної арії або інструментальної п'єси і т.ін. Однак говорити про виникнення комерції в сфері музики, або перших форм музичного бізнесу, як зветься даний вид підприємництва зараз, можна лише після появи конкретного товару – музичного твору, обліченого в «товарну упаковку», призначеного безпосередньо для продажу і подальшого відтворення і прослуховування споживачами. Теоретично датою початку даного виду комерційної діяльності можна співвіднести з часом початку нотодрукування: музика сама по собі товаром не є, а стає предметом продажу і купується лише у вигляді зброшурованого нотного паперу. Але практично музикально-комерційна діяльність в області популярної музики сформувалася лише на початку ХІХ ст. (а в Російській імперії, у складі якої існувала й Україна, - у середині століття), коли з'явилася система взаємозв'язків між постачальниками даного виду товару.

Разом із музикальним розвивалася й інша сфера – концертно-театральне мистецтво, спроби державного регулювання якого почалися із затвердженням «Правил, відносно встанови різного роду публічних звеселянь і простонародних забав у столицях» [170, с. 24], що стало одним з перших кроків у розвитку театральної-концертної справи того періоду. Відповідно до цього документа, монопольне право на організацію концертів, дивертисментів і іншого роду концертних виступів надавалося дирекції казенних театрів. Це право могло бути нею відступлене окремим підприємцям, які мали право надання певних послуг театрам та безпосередньо артистам щодо організації та проведення вистав. Але, такі послуги мали тимчасовий характер та не набули широкого розповсюдження [152].

Сфера культури та дозвілля за радянської влади трансформувалася в об'єкт культурної політики і предмет контролю з боку державних і партійних органів. Етнічні, релігійні і національні традиції в розвитку культури були навмисно нівельовані і відсунуті на задній план. Викривлялося, а найчастіше було недоступно все, що стосувалося аналітичної і художньої спадщини дореволюційного періоду [268].

Особливістю процесу надання населенню культурних послуг була їх максимальна доступність та забезпеченість владою всіх верств населення належними інформаційними ресурсами і культурно-мистецькими цінностями, які відповідали на той час світовим стандартам культурного і здорового розвитку. Саме держава регулювала створення установ культури та їх фінансування, розвиток мистецтва, дозвілля населення.

Не обминули еволюційні процеси у сфері культури і в Україні. Головним призначенням багатьох культурних заходів у різні часи існування людства було задоволення естетичних потреб людини шляхом надання різноманітних культурних послуг.

Особливість культури саме й полягає в її «сервісній» орієнтації, при цьому характер самого «сервісу» поступово змінювався: від разового звернення до послуг до довготривалих відносин сервісного обслуговування і – далі – до індивідуалізованої послуги [83].

Незважаючи на велику кількість наукових праць та статей щодо питання визначення поняття «послуга», сучасний стан деяких правовідносин та його суперечливе тлумачення й правове регулювання дозволяє зробити висновок про неоднозначне розуміння цього поняття та можливість його розповсюдження на окремі правовідносини. Тим більше, що проблематиці адміністративно-правового забезпечення відносин з надання населенню культурних послуг в адміністративно-правовій літературі практично не приділялося належної уваги. Пояснити це можна тим, що ринок культурних послуг в Україні знаходиться на стадії становлення і потребує найскорішого правового регулювання.

Аналіз чинного законодавства свідчить про те, що правова категорія «послуга», незважаючи на багатовікову історію її фактичного існування, є відносно новим явищем у адміністративному законодавстві України. Протягом багатьох років в літературі із адміністративного права досить часто піднімалися та розглядалися питання щодо правової кваліфікації послуги як об'єкта адміністративно-правового регулювання, але їх вирішення далі наукових дебатів не заходило. Такий стан науковці намагалися пояснити тим, що ідеологія марксистської теорії віддавала перевагу, перш за все матеріальному виробництву, а послуги практично не розглядалися як самостійна сфера. Крім цього, ідеологічна концепція пролетаріату як авангарду соціалістичного суспільства, не могла розглядати теорію послуги як самостійну галузь діяльності, в силу того, що теорія послуг несе в собі єретичну ідею обслуговування когось, що суперечить ідеї визволення праці [32, с. 107]. А.А. Телестакова причинами відсутності поняття «послуга» у радянському законодавстві визнає різноманіття договорів про надання послуг та відсутність комплексного дослідження цієї групи договорів [272, с. 67-68].

Спроба ж звернутися до інших актів законодавства України лише вносить додаткову плутанину. Так, спроба визначення поняття «послуга», що зроблена у Законі України «Про захист прав споживачів», відповідно до п. 17 ст. 1 якого, послуга – це діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб [211], лише виокремила певні об'єктивні ознаки даного явища, але не звернувши уваги на пов'язаність зазначених дій з особистістю надавача послуги, нематеріальний характер послуги, а також момент її споживання тощо.

Ще більш незрозуміло визначено зміст поняття «послуги» у п. 20 ст. 1 Закону України «Про здійснення державних закупівель», який вже втратив чинність, та у п. 17 ст. 1 Закону України «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 р. [227]: «послуги – будь-який предмет закупівлі (крім товарів і

робіт), зокрема, транспортні послуги, освоєння технологій, наукові дослідження, науково-технічні (експериментальні) розробки, медичне та побутове обслуговування, лізинг, найм (оренда), а також фінансові та консультаційні послуги, поточний ремонт». Інакше як юридичною тавтологією дані приписи не можна назвати.

Намагання визначити зміст терміну «послуги» здійснювалося й у минулому у актах законодавства, що вже втратили чинність. Так, згідно приписів ст. 1 Закону України «Про технічні регламенти та процедури оцінки відповідності» від 01 грудня 2005 року, який вже втратив чинність, послугою є результат економічної діяльності, яка не створює товар, але продається та купується під час торговельних операцій [240]. Водночас Закон України від 15 січня 2015 року «Про технічні регламенти та оцінку відповідності», що прийнято на зміну попередньому, взагалі поняття «послуга» на містить [239].

Не відрізняються від законів у частині неналежної термінологічної визначеності й підзаконні нормативно-правові акти. Так, у постанові Кабінету Міністрів України «Про організацію та проведення торгів (тендерів) у сфері державних закупівель товарів (робіт, послуг)» від 28 червня 1997 року № 694, яка вже втратила чинність, послуги визначено як будь-який об'єкт закупівлі, що не є товаром або роботами [220]. Згідно з п. 2 Положення про порядок здійснення закупівлі товарів, робіт і послуг для державних потреб, затвердженого Указом Президента України від 01 червня 1999 року № 595/99, послугами є будь-який предмет закупівлі, крім товарів та робіт, включаючи підготовку спеціалістів, забезпечення транспортом і зв'язком, освоєння технологій, наукові дослідження, медичне та побутове обслуговування, а також інша подібна діяльність [182].

Варто відзначити, що в Державному стандарті України (ДСТУ) «ISO 9000-2001 Системи управління якістю. Основні положення та словник», введеному у дію наказом Держстандарту України від 27 червня 2001 року № 317, і який відповідає міжнародному стандарту «ISO 9000:2000 Quality management systems - Fundamentals and vocabulary», визначення поняття

«послуга» розглядається з позиції задоволення потреби: «послуги - результат щонайменше одного виду діяльності, обов'язково здійсненої у взаємодії між постачальником (3.3.6) і замовником (3.3.5), і, як правило, нематеріальний» [71].

Державний класифікатор продукції та послуг ДК 016:2010, затверджений наказом Держспоживстандарту України від 11 жовтня 2010 року №457 [209], містить лише перелік видів послуг без будь-якого тлумачення змісту даного поняття.

Аналіз нормативних актів Міжнародного приватного права свідчить що вони також не містять чіткого визначення поняття «послуги». В той же час, дану прогалину іноземні та міжнародні правотворці намагаються компенсувати шляхом виокремлення та нормативного закріплення певних переліків або класифікаторів видів послуг.

Так, Договір про заснування Європейської Спільноти від 25 березня 1957 року дає комплексне визначення поняття послуги, як «послуг, що їх надають зазвичай за винагороду, тією мірою, якою вони не підпадають під дію положень про свободу пересування людей, товарів та капіталу. «Послугами», зокрема, є: (а) діяльність промислового характеру; (b) діяльність торгівельного характеру; (c) діяльність ремісників; (d) діяльність осіб вільних професій» [65]. Однак таке визначення послуги є досить розмитим та незрозумілим. З цього приводу Д. Гарет зазначав, що у праві Співтовариства слово «послуги» використовується в якості приватного терміну [54, с. 160].

Генеральна угода про торгівлю послугами (ГАТС) 1994 року не містить визначення поняття «послуги», але використовує спеціальний класифікатор видів послуг, що згруповані у розділи, зокрема: ділові; зв'язку; будівництва та інженірингу; дистриб'юторські; загальноосвітні; з охорони навколишнього середовища; фінансові, включаючи страхування; з охорони здоров'я та соціальні; з організації дозвілля, культури та спорту; транспортні; інші [45]. Список зі 160 видів послуг, які використовували під час переговорів,

ґрунтувався на списку, складеному ООН під назвою «Класифікація основних продуктів (послуг)» [97, с. 140-141].

Таким чином, відсутність належного нормативного визначення поняття «послуги» потребує дослідження його змісту та ознак з точки зору наукової доктрини, де також до даного явища ставляться неоднозначно. При цьому, складність дослідження визначення «послуги» полягає в тому, що дослідник послуг має справу з гнучким об'єктом, межі якого змінюються в залежності від бажань виконавця і / або споживача послуги. Один і той же об'єкт, що містить набір фізичних предметів і ряд дій обслуговуючого персоналу виконавця, може розглядатися споживачем і як матеріальний товар, і як послуга [14, с. 8].

Дослідження основ правового змісту поняття «послуга» варто почати з лексичного тлумачення даного терміну. Відповідно до словника російської мови С.І. Ожегова послугу визначено як дію, що приносить користь, допомогу іншому [153, с.771].

Новий тлумачний словник української мови дає більш розширене визначення: «послуга – дія, вчинок, що дає користь, допомогу іншому; добрість, прислуга, чемність, служба» [151, с. 827].

Разом з тим, лексичне тлумачне значення даного явища, як ми бачимо, не дає повного уявлення про його зміст, оскільки не містить всіх необхідних ознак, що йому притаманні. Тому, для більш повного розуміння значення категорії «послуга» доцільно звернутися до думок деяких вчених. При цьому, варто врахувати, що поняття «послуга» знаходиться на стику двох наук – економіки та права, не маючи чітко наукового економічного або юридичного змісту.

Перші дослідження послуги як явища суспільного буття мали у наукових працях економістів, які розглядали її як економічну категорію. Так, за визначенням К. Маркса, який розрізняв два види послуг в залежності від результату діяльності, ... послуга є не що інше, як корисна дія тієї чи іншої споживчої вартості товару або праці, втілена в товарах [138, с. 413].

Запропонованої К. Марксом позиції, що послуга – це економічне благо, товар дотримуються багато науковців [155, с. 7; 16, с. 337; 304, с. 661].

З погляду юридичної науки, матеріальні і нематеріальні блага тотожні матеріальним і духовним цінностям. Різниця між ними полягає в тому, що духовні цінності наділені ідейним змістом і мають властивість передавати чуттєве сприйняття. Матеріальним компонентом володіють і матеріальні, і духовні цінності, але в духовних цінностях він виступає лише як умова їх реалізації, відтворення [37, с. 106].

Інший підхід до визначення послуги як певного виду діяльності висловлюється у працях науковців-економістів, зокрема Н. Панкрат'євої [159, с. 17], Д. Ратмела [322, с. 32-36], Т. Хілла [318, с. 321], К. Хаксевера, Б. Рендера, Р. Рассела, Р. Мердика [285, с. 25], Ф. Котлера [158, с. 748; 319, с. 274].

Інші галузеві науки окремо виділяють приватні послуги, поділяючи їх на загальні, тобто спрямовані на «масових» (колективних) споживачів (наприклад, організація культурного дозвілля) та індивідуальні послуги, що надаються безпосередньо індивіду для задоволення його специфічних (в тому числі й культурних) потреб [278, с. 26]. З економічної точки зору певне благо складає основу (сутність), спрямоване на задоволення відповідної потреби [38, с. 81].

В той же час, послуга повинна розглядатися не лише як економічна, але і як правова категорія, оскільки дані категорії (економічні та правові) не є взаємовиключними, скоріше мова йде про взаємне доповнення.

Однак, найбільш розповсюдженими та застосовними, як й у сфері економічних досліджень, є концепції визначення послуг як блага та як дії. Так, прихильником першої концепції є С.І. Вільнянський, який у середині минулого століття відзначав, що послугою є благо, яке одержується кредитором у зв'язку з діяльністю боржника [41, с. 282].

А.І. Хаснутдінов під послугою розуміє благо, яке отримує кредитор у зв'язку з діями боржника, або діяльність боржника, яка не має матеріального

результату, а також діяльність послугодавця, що не має матеріального вираження [291, с. 63].

Даної концепції дотримується й український науковець В.А. Васильєва, яка визначає послугу як вид суспільного блага, за допомогою якого задовольняються потреби шляхом вчинення суб'єктом дій (здійснення діяльності), у корисних властивостях яких і полягає суб'єктивний інтерес особи [38, с. 27].

Для визначення поняття «послуга», як стверджують М.І. Брагінський та В.В. Вітрянський, необхідними є два взаємопов'язані елементи: мета, якій послуга служить («допомога», «користь»), та засіб досягнення цієї мети (здійснення тим, хто надає послугу, певної дії) [31, с. 209]. З цим варто погодитися, але зауважити, що зазначених двох елементів не достатньо, оскільки послуга має власну структуру, яка завжди містить такі компоненти: потреба; мета; мотив діяльності; сам процес діяльності; предмет, на який вона націлена; засоби, спрямовані на досягнення мети; результат діяльності [288, с. 295, 366-378; 287, с. 445, 461-464].

Наведені вище думки науковців є неоднозначними, на нашу думку, неповними, й не дозволяють в повному обсязі визначитися зі змістом поняття «послуга».

Про діяльнісний характер послуги наголошує Ю. П. Космін, який в тому числі підкреслює, в першу чергу, її юридичну природу категорії, визначаючи як певну «діяльність, що не пов'язується зі створенням речі (її відновлення ремонт), однак яка сама по собі породжує відповідне благо, що має споживну вартість і внаслідок цього стає об'єктом права» [294, с. 256].

Оскільки послуга завжди свідомо з певною метою надається шляхом активної поведінки одним суб'єктом відносин на користь іншого, який бажає отримання результатів даної активності, вона є діяльністю, тобто сукупністю цілеспрямованих дій, спрямованих на досягнення певної мети. В якості мети можуть виступати будь-які потреби особи або суспільства. Наприклад, відповідно до ст. 1 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу»,

метою надання бібліотечної послуги є задоволення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки [173].

Потреба – це нестаток суб'єкта в чомусь конкретному, а мотив – обґрунтування рішення задовольнити або не задовольнити зазначену потребу в даному об'єктивному й суб'єктивному середовищі. Перш ніж потреба спричинить дію, особистість переживає складний психологічний процес мотивації, який полягає в усвідомленні тією або іншою мірою суб'єктивної й об'єктивної сторін потреби й дії, спрямованої на її задоволення [246, с. 311].

Потреби є надзвичайно різноманітними і розрізняються за певними критеріями щодо їхньої класифікації (за характером виникнення, за нагальністю задоволення, за засобами та способами, що забезпечують задоволення потреб тощо).

Досягнення мети задоволення потреб можливо через визначення корисності послуги, під якою розуміється її властивість задовольняти особисті потреби; це певний ступінь задоволення, який одержує особа при використанні чи споживанні товару здатність задовольняти потреби людини [144, с. 113]. При цьому, корисність – поняття виключно індивідуальне: те, що для одного споживача може мати високу корисність, іншим може сприйматися як антиблаго (наприклад, кава, сигарети, алкоголь). Відносно цих благ термін «корисність» має певну невідповідність, тому економісти давно намагаються замінити його. Відомий російський науковець М.Х. Бунге пропонував використовувати термін «годність» (придатність), а французький економіст Ш. Жид пропонував термін «бажаність». На його думку, такий термін не може характеризуватися моральністю чи аморальністю, не може бути розумним чи безрозсудним. На користь використання терміну «бажаність» наполягає також відомий американський економіст і статистик І. Фішер, в якості одного з обґрунтувань зазначаючи на перевагу антоніма «небажаність» порівняно з «безкорисністю». Однак термін «корисність» пережив своїх критиків і використовується й нині [129, с. 74].

Оскільки послуга завжди спрямована на задоволення потреб певного споживача її невідривною ознакою, на нашу думку, є її якість. Якість послуги, на думку В.С. Артеменко та О.В. Ольшанського, це сукупність властивостей послуги, що визначають її придатність задовольняти встановлені й передбачувані потреби відповідно до її призначення. Вона містить у собі якість обслуговування та якість результату послуги [15].

Закон України «Про захист прав споживачів» визначає належну якість товару, роботи або послуги як властивість продукції, яка відповідає вимогам, встановленим для цієї категорії продукції у нормативно-правових актах і нормативних документах, та умовам договору із споживачем (п.13 ст.1) [211]. Згідно з п. 3.1.1 Державного стандарту України (ДСТУ) «ISO 9000-2001 Системи управління якістю. Основні положення та словник», введеному у дію наказом Держстандарту України від 27.06.2001 р. № 317, якість (*quality*) це ступінь, до якого сукупність власних характеристик (3.5.1) задовольняє вимоги (3.1.2) [61].

Таким чином, сукупність характеристик, властивості діяльності, які спрямовані на задоволення певних потреб особи, й складають зміст послуги, повинні відповідати тим критеріям та бажанням, які висуває до них замовник, споживач.

Враховуючи зазначені вище думки науковців та вимоги щодо структури явища «послуга», вважаємо за можливе визначити деякі її характерні ознаки, а саме: специфічність форми суспільних відносин; діяльність, тобто сукупність дій, спрямованих на досягнення певної мети; предметом є задоволення потреб особи або суспільства; корисність; відсутність речового втілення; невіддільність від особистості виконавця; одномоментність споживання (споживається у момент надання); відповідність якості.

Зазначені вище ознаки дозволяють сформулювати авторське визначення правової категорії «послуга». На нашу думку, *послугою є специфічна форма суспільних відносин, корисна діяльність, спрямована на задоволення немайнових потреб особи або суспільства, що споживається у момент*

надання, відповідає вимогам якості і є невіддільною від особистості виконавця.

Культурні послуги, на думку деяких зарубіжних вчених, – це дії індивідуальних підприємців та юридичних осіб щодо задоволення духовних, інтелектуальних, фізичних потреб споживача, підтримання його нормальної життєдіяльності, забезпечення і відновлення здоров'я, фізичного розвитку особистості та підвищення його професійної майстерності [259].

Суспільний характер діяльності щодо надання населенню культурних послуг полягає, насамперед, у систематичному задоволенні культурно-духовних потреб суспільства в аудіо-візуальному ознайомленні з витворами літературного, музичного, хореографічного мистецтв, залученні до національної та світової спільноти через споживання культурних благ, отриманні пізнавальної, естетичної та врешті-решт рекреаційної насолоди, підвищенні настрою, рівня самооцінки, гармонійного та миролюбного ставлення до інших членів суспільства, природи, навколишнього світу загалом тощо.

Ця діяльність провадиться систематично та у різних формах, при цьому, як правило, інтелектуально-духовна продукція виробляється та доводиться до масового споживача професійними виконавцями - освіченими артистами за участю професійного допоміжного персоналу - від продюсера, імпресарію до технічних працівників (точніше, сценічного закулісся: технічні спеціалісти, спеціалісти маркетингу, реклами, фінансові працівники та ін.).

Рушійною силою організації та забезпечення суспільства культурними послугами, реалізації культурних потреб громадян, а також їх естетичного виховання є держава. Така діяльність може мати, а може й не мати економічного підґрунтя надання культурних послуг населенню, тобто здійснюватися чи ні з комерційною метою. Наприклад, згідно Закону України «Про театри і театральну справу» театральна діяльність, що здійснює розвиток театрального мистецтва і театральної справи, формує та задовольняє потреби населення в театральному мистецтві, визнається

неприбутковою [237]. Без отримання прибутку можуть здійснюватися й благодійні концерти, вистави, наприклад, Законом України «Про гастрольні заходи в Україні» дозволяється одержання доходів, за рахунок яких покриваються витрати, пов'язані з організацією та проведенням гастрольного заходу [177].

Культурні послуги населенню можуть надаватися й в інших формах, не лише у сфері проведення театральних-гастрольних заходів, зокрема, це індивідуальна мистецька діяльність скульпторів, художників, мультиплікаторів, офортистів, письменників тощо; діяльність з організації відпочинку та розваг, такі як функціонування парків відпочинку з атракціонами, ярмарки та шоу, які мають відношення до відпочинку, робота танцювальних майданчиків, діяльність спортивних клубів; функціонування бібліотек, музеїв та інших закладів культури тощо.

Особливістю функціонування культурної сфери є наявність у публічної адміністрації повноважень визначених законодавством з метою забезпечення реалізації культурних потреб громадян щодо надання публічних (адміністративних) послуг у сфері культури та мистецтва, що передбачає видачу певного адміністративного акта (рішення, дозвіл, ліцензія, сертифікат, акт, посвідчення тощо).

Загалом публічну послугу вчені розуміють як врегульовану публічно-правовими нормами діяльність органів публічної адміністрації щодо задоволення публічного інтересу з розгляду заяви фізичної або юридичної особи про видачу адміністративного акта, спрямовану на забезпечення її прав і законних інтересів та/або на виконання особою визначених законом обов'язків шляхом фінансування за рахунок публічних коштів [127, с. 19].

Одностайної позиції щодо визначення поняття «публічна послуга» не має, адже вчені їх розуміють по-різному. Зокрема Чаусовська С.І. визначає їх як усі послуги, що надаються публічним (державним та самоврядним) сектором або іншими суб'єктами за рахунок публічних коштів [295, с. 102-108].

У чинному законодавстві можна зустріти визначення поняття «публічна послуга» як послуга, що надається органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, які перебувають в їх управлінні [303].

Писаренко Г.М. цей різновид соціальних послуг характеризує виключно через публічний характер їх надання, де головну роль відіграє публічний сектор або інші суб'єкти, здійснюючи таку діяльність під відповідальність публічної влади і за рахунок публічних коштів [161, с. 160-165].

Окремі вчені зміст надання публічних послуг розглядають через діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування або державних чи комунальних підприємств, установ, організацій за кошти державного або місцевого бюджетів усіх рівнів юридично й соціально значущі дії в інтересах суспільства, держави і громадян [302, с. 173-177].

Так само, як діяльність державного апарату, що служить платникам податків, а також спосіб обслуговування громадян (мається на увазі безпосередня взаємодія з громадянами при їх зверненні на прийомі) розуміють публічні послуги Гриценко Е.В., Шевелевой Н.А., Абраменко Ю.Ю. [247, с. 32; 2].

На думку Тихомирова Ю.А., публічні послуги – це усі послуги, які надаються публічним сектором та за надання яких відповідальність несе публічна влада [276]. В розширеному вигляді публічну послугу деякі вчені визначають як «суспільно значущу діяльність аргіогі чітко регламентовану законодавством, для якої характерним є добровільний інтерес споживача послуги та індивідуальний характер її надання будьякій особі, яка має на це право або звертається за реалізацією своїх прав, свобод і законних інтересів, на рівних підставах безоплатно або в межах цін, визначених державою» [40].

Прикладом надання публічною адміністрації в сфері культури публічної (адміністративної) послуги в даному випадку може бути діяльність Міністерства культури, молоді та спорту України щодо:

– погодження передачі музейних предметів, музейних колекцій, музейних зібрань, що належать до державної частини Музейного фонду України, та предметів музейного значення, що підлягають внесенню до державної частини Музейного фонду України на тимчасове перебування їх за кордоном для експонування на виставках, реставрації або проведення наукової експертизи;

– погодження проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок, розташованих на території пам'яток національного значення, їх охоронних зон та охоронюваних археологічних територіях;

– видачі власнику пам'ятки або уповноваженому ним органу свідоцтва про реєстрацію об'єкта культурної спадщини як пам'ятки;

– надання дозволу на переміщення (перенесення в інше місце) пам'яток місцевого значення;

– погодження науково-проектної документації на виконання робіт із консервації, реставрації, реабілітації, музеєфікації, ремонту та пристосування пам'яток національного значення;

– надання дозволу на проведення робіт на пам'ятках національного значення, їхніх територіях та в зонах охорони, на охоронюваних археологічних територіях, в історичних ареалах населених місць;

– погодження відчуження або передачі пам'яток їх власниками або уповноваженими ними органами іншим особам у володіння, користування або управління;

– видачі дозволу на проведення археологічних розвідок, розкопок, інших земляних робіт у межах території, на якій розташовані пам'ятки, та в зонах їх охорони, на охоронюваних археологічних територіях, в історичних ареалах населених місць, а також дослідження решток життєдіяльності людини, що містяться під землею поверхнею, під водою тощо [91].

Водночас в названій сфері доцільно розмежовувати поняття «культурні послуги» та «публічні (адміністративні) послуги у сфері культури», що є

різними за змістом, але однакові за спрямованістю на створення, тиражування, розповсюдження, демонстрування, популяризацію, збереження і використання культурних благ та культурних цінностей для задоволення культурних потреб громадян.

Безперечно, і перші, і другі мають публічну природу, адже до них слід відносити усі послуги, які надаються публічним сектором та за надання яких відповідальність несе публічна влада [275]. Не випадково, саме державою згідно статті 54 Конституції України громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Публічний характер культурних послуг виражається через такий важливий чинник як «інтерес», зокрема такі послуги хоча і надаються на вимогу приватного інтересу, проте мають соціальне призначення, розглядаються суспільством позитивно і гарантовані кожному [40].

З огляду на яскраво виражений публічний характер та специфічність культурних послуг можна назвати такі їх характерні ознаки, зокрема:

- це скерована діяльність на задоволення культурних, інформаційних та дозвіллевих потреб громадян;
- здійснюється за зверненням фізичних чи юридичних осіб;
- надається безпосередньо під час особистого контакту із заявником;
- має як комерційний, так і нематеріальний характер, але чітку адресну спрямованість;
- є невід'ємною від суб'єктів надання послуги;
- характеризує суб'єкт надання послуг;
- має соціальну значимість;
- зумовлена публічним інтересом;
- забезпечена фінансовими ресурсами від будь-яких типів публічних інституцій;

– принципи і процедури надання культурних послуг закріплені у нормативно-правових актах.

Функціональний аналіз культурних послуг показав, що вони неоднорідні ані за функціями (організація споживання культурних продуктів; розподільні; обслуговуючі виробництво і використання культурних продуктів), ані за цільовими споживачами (кінцеві споживачі, організації культури). З урахуванням викладеного, культурні послуги можна класифікувати:

– *за суб'єктами надання послуг*: органи виконавчої влади, місцевого самоврядування, державні, комунальні підприємства, установи, організації, об'єднання громадян тощо;

– *за способом надання* (в будь-якому місці безпосередньо під час її створення, на електронному носії, в режимі on line);

– *за способом споживання* (пасивні розважальні, активні розвиваючі);

– *за формою оплати* (платні та безоплатні);

– *за суб'єктами отримання послуг*: індивідуальні та колективні;

– *за змістом результату*: інформаційно-пізнавальні; комунікаційні; розвиваючі творчі здібності; розважальні;

– *за формою споживання*: індивідуальні та масові (колективні);

– *за ступенем важливості для споживача*: основні, додаткові та супутні;

– *за сферою доступності послуги*: доступні (прийнятні для всіх громадян) та малодоступні послуги (прийнятні для певних категорій осіб);

– *за видами послуг у певній культурній сфері*: послуги у творчій, господарській, науковій, бібліотечній, інформаційній, музейній, освітній, культурно-дозвілєвій та розважальній діяльності.

Враховуючи викладене, на нашу думку, можна запропонувати таке визначення поняття «культурна послуга» як діяльність у сфері культури (культурна діяльність), спрямована на створення, тиражування, розповсюдження, демонстрування, популяризацію, збереження і

використання культурних благ та культурних цінностей для задоволення культурних потреб громадян.

Попри важливість названих послуг офіційний курс культурної політики держави, яка полягає в інтеграції України у світовий культурний процес на принципах мультикультуралізму, не завжди сприяє розвитку української національної культури. Брак ефективних законодавчих та адміністративних механізмів, а також належної державної фінансової, інформаційної підтримки національної культури призвів до поширення явищ культурної уніфікації, поступової втрати зв'язку духовних підвалин суспільного життя, сучасної культури з національно-культурними цінностями і традиціями [19, с. 6-9].

Перехід до ринкової економіки створив значні труднощі як для закладів культури і мистецьких колективів, так і для споживачів культурно-мистецьких послуг. За останні два десятиліття в Україні закрилися сотні бібліотек, клубів, книгарень, різко скоротилася концертно-гастрольна діяльність театрів, академічних та народних виконавських колективів. Соціологічні дослідження свідчать, що сьогодні більшість громадян України не відвідують бібліотек, театрів, концертів, практично не читають художньої літератури, так що єдиним постійним каналом культурної комунікації для них є телебачення, а для молоді – Інтернет. Однак комерціалізація телебачення та радіо призвели до багаторазового скорочення обсягів теле- та радіопередач, присвячених високій культурі і мистецтву, від академічного до народного. Попри постійне зростання бюджетного фінансування культури, його обсяги залишалися недостатніми, особливо в частині видатків розвитку, породжуючи відсталість матеріально-технічної бази закладів культури, вплив професійних кадрів. В результаті багато закладів культури, особливо в малих містах і на селі, не можуть забезпечувати належну якість та обсяги своїх послуг, а отже – не можуть повністю задовольняти культурні потреби громадян [33; 244].

Варто звернути увагу, що загальна тенденція сучасного стану ринку культурних послуг полягає в тому, що постійно з'являються все нові види послуг, що сприяє їх істотному збільшенню та змістовному наповненню. Пов'язано це з їх специфікою, адже, окрім основних ознак, притаманних послугі як об'єкту адміністративного права (одночасність її надання та споживання, персоналізованість надавача та споживача послуги, відсутність матеріального втілення у речах тощо), ці послуги є результатом винятково творчої діяльності виконавців, характеризуються одиничністю форм їх створення та відтворення (надання), а також доступністю для масового споживання, почасти не обмежуючись тільки розмірами театральних закладів, філармоній, концертних залів, сцен, майданчиків тощо. Масовість споживачів культурних послуг не піддається підрахунку у разі їх проведення поза межами концертних залів, стадіонів, тим більш під час відеотрансляції такого заходу.

Соціальна корисність діяльності щодо надання населенню культурних послуг означає, по-перше, її безпосередній зв'язок із процесами формування та нагромадження інтелектуального потенціалу у державі, а по-друге, через задоволення культурних, рекреаційних, творчих потреб кожної особистості ця діяльність є одним із важелів гармонізації соціального життя у суспільстві. У цьому надзвичайно важливо також розуміти, що заклади культури та культурні акції, що в них відбуваються, особливо театральні вистави, це потужний інструмент соціалізації особистості дитини, підлітка, становлення їхнього художнього смаку, механізм виховання естетично розвиненої, творчої персони.

Діяльність щодо надання населенню культурних послуг має кінцевою метою досягнення суспільно значущих результатів, що полягає у здатності та реальному утворенні конкурентного середовища; насиченні ринку послуг для задоволення певною мірою специфічних (і водночас цілком притаманних людині) суспільних потреб у відпочинку, духовному та інтелектуальному збагаченні, емоційному насиченні тощо; створенні передумов для активізації

інвестиційних вкладень, інноваційного розвитку; значною мірою активізації міжнародних економічних стосунків та ін.

1.3. Поняття, сутність та принципи адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами

Безпосереднім гарантом забезпечення населення якісними і доступними культурними послугами є держава, яка беручи на себе обов'язок забезпечити реалізацію права кожного на участь у культурному житті суспільства і держави, користування культурною спадщиною, на доступ до культурних цінностей, здійснює заходи щодо підтримки вітчизняних виробників у сфері культури; створення сприятливого режиму оподаткування та надання державою фінансової підтримки для виробництва і розповсюдження книг, фільмів та інших видів культурного продукту українською мовою в Україні та за кордоном; встановлення квот демонстрування та розповсюдження вітчизняного україномовного культурного продукту на телебаченні, радіо, у кіно- та відеомережі; здійснення заходів державної підтримки виробників в окремих галузях діяльності у сферах культури та мистецтв у порядку, передбаченому законами України та довгостроковими національно-культурними державними цільовими програмами; створення умов для їх дозвілля; формування базової мережі закладів культури (клубних закладів, культурних центрів, парків культури та відпочинку, центрів народної творчості тощо); сприяння створенню недержавних закладів культури, клубів, мистецьких аматорських об'єднань, гуртків, студій за інтересами та провадженню ними діяльності [215].

Система забезпечення населення культурними послугами насамперед передбачає створення правових, організаційних та фінансових умов для забезпечення реалізації кожним громадянином права на задоволення культурних потреб та доступу до культурних благ. Особливості реалізації такої важливої для кожної людини потреби, в першу чергу, закріплено у ст. 8

Закону України «Про культуру», де під культурними благами розуміють товари та послуги, що виробляються в процесі провадження діяльності у сфері культури для задоволення культурних потреб громадян (книги, художні альбоми, аудіовізуальні твори та їх демонстрування, аудіопродукція (музичні звукозаписи), твори та документи на новітніх носіях інформації, вироби художніх промислів, театральні та циркові вистави, концерти, культурно-освітні послуги тощо) [215]. В той же час, культурні цінності, згідно ст. 1 Закону України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей», – це об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України [174].

Так, наприклад, надання культурних послуг в частині реалізації права різних категорій населення на доступ до культурних цінностей здійснюється шляхом:

- користування документами Національного архівного фонду України або їх копіями;
- ознайомлення з музейними колекціями, що належать до державної частини Музейного фонду України;
- користування фондами бібліотек, що належать до Державного бібліотечного фонду України тощо [215].

Надання в Україні населенню різноманітних культурних послуг забезпечується також гарантуванням можливості утворення різних за формою власності та видами діяльності у сфері культури закладів – театрів, концертних організацій, філармоній, культурних центрів, продюсерських агентств, професійних мистецьких колективів, кіностудій, кіно-, відеопрокатних закладів, видавництв, музеїв, архівів, заповідників, художніх галерей (виставок), бібліотек, клубних закладів, навчальних закладів культури і мистецтва, мистецьких шкіл, студій, кінотеатрів, цирків, парків

культури та відпочинку, архітектурних, дизайнерських, рекламних, реставраційних центрів і майстерень тощо [215].

Відповідальність за високу якість реалізації культурних потреб громадян, а також їх естетичного виховання бере на себе держава, яка через уповноважені органи публічного адміністрування забезпечує населення якісними та доступними культурними послугами.

В свою чергу, відповідальність держави за високу якість культурних послуг для населення реалізується законодавчими актами, які надають публічній адміністрації повноваження щодо встановлення норм і стандартів культури. Саме публічна адміністрація виступає сполучною ланкою в механізмі адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами, необхідність якого не викликає сумнівів, адже спрямоване на задоволення суспільно значущих публічних інтересів у досліджуваній сфері шляхом надання різноманітних публічних послуг, юридично і соціально значущих дій в інтересах соціуму, держави і громадян [276, с. 200].

Як сукупність організацій, інститутів та установ, сфера культури виконує всебічну соціокультурну модернізацію на основі комплексу заходів з розвитку культурно-освітнього забезпечення, цілеспрямовану підготовку кадрів, коригування загального змісту вітчизняної культури [80, с. 291], і насамкінець, спрямована на надання населенню затребуваного культурного продукту на основі якісних культурних послуг шляхом організації, створення, розповсюдження і популяризації творів літератури та мистецтва; забезпечення поширення інформації і пропаганди досягнень культури; збереження і використання культурних цінностей; охорони творів мистецтва і пам'ятників культури; підвищення культурного рівня населення України; керівництва підприємствами, організаціями, установами і закладами культури; формування інтелектуальних, моральних і духовних якостей індивіда тощо.

Досягнення бажаних цілей стає неможливим без активного втручання в ці процеси публічної адміністрації, яка здійснює практичний, організуючий і

регулюючий вплив на суспільну життєдіяльність людей з метою її впорядкування, збереження чи перетворення, спираючись на владну силу, яку обмежує лише дієвий суспільний контроль як основний чинник панування в суспільстві верховенства права [140, с. 58]. Процес упорядкування суспільних відносин у сфері забезпечення реалізації культурних потреб громадян, а також їх естетичного виховання стає дійсно ефективним через належне його адміністративно-правове забезпечення.

Адміністративно-правове забезпечення слід розглядати як динамічну діяльність, що пояснюється, насамперед, тим, що слово «забезпечення» означає: по-перше, дію за значенням забезпечити, тобто створити надійні умови для здійснення чого-небудь, захистити кого-небудь, що-небудь від небезпеки [39, с. 375]; по-друге, генерування повного і достатнього комплексу умов, необхідних для здійснення чогось та гарантії будь-чого [10, с. 291; 266]; по-третє, діяльність державних органів, громадських організацій, посадових осіб і громадян щодо здійснення своїх функцій, компетенцій, обов'язків з метою створення оптимальних умов для суворої, неухильної реалізації правових приписів та правомірного здійснення прав і свобод, а також як підсумок, результат цієї діяльності, що виражається в реалізації правових приписів, прав і свобод громадян [279, с. 60].

В цілому, під забезпеченням слід розуміти, з одного боку, систему гарантування, тобто загальні умови та спеціальні (юридичні) засоби, що сприяють правомірній реалізації, а з іншого – спрямування діяльності державних органів на створення умов для реалізації прав та обов'язків громадян. Значення забезпечення полягає в тому, що саме на цій стадії реалізації створюються передумови та засоби, необхідні для фактичного їх втілення в життя.

Як практичний, організуючий і регулюючий вплив держави на суспільну життєдіяльність людей з метою її впорядкування, збереження чи перетворення, спираючись на владну силу, яку обмежує лише дієвий суспільний контроль як

основний чинник панування в суспільстві верховенства права, розглядає адміністративно-правове забезпечення Марчук М.П. [140, с. 58].

З іншого боку К.В. Степаненко розглядає адміністративно-правове забезпечення через призму дотримання прав і свобод громадян України виключно як систему їх гарантування з боку органів державної влади, яка функціонує у правовому режимі і до якої входять такі елементи, як компетенція, охорона, захист, а також створення необхідних умов для реальної реалізації людиною та громадянином своїх прав і свобод за допомогою адміністративних засобів [269, с. 173-174].

У свою чергу Колесніков Є.Є. надає узагальнююче розуміння поняття «адміністративно-правове забезпечення, як здійснюваного державою за допомогою спеціального механізму упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона, реалізація і розвиток [99, с. 432–438].

Сутність адміністративно-правового забезпечення певної сфери суспільних відносин полягає у встановленні і забезпеченні державою загальних правил поведінки (діяльності) суб'єктів суспільних відносин і корегуванні їх залежно від умов, у всебічному контролі виконання вимог, що містяться в нормах права, які регулюють ті чи інші суспільні відносини; у координації і встановленні загального напрямку діяльності учасників відповідних відносин; у всебічному захисті їхніх законних інтересів і прав; у визначенні і нормативному закріпленні пріоритетів у державній політиці, що проводиться в певній сфері тощо. Під його впливом управлінські процеси відбуваються у заданому напрямі та відповідно до встановленої програми [26, с. 116].

Серед різних способів забезпечення прав і свобод людини і громадянина, в тому числі й культурних, інструменти адміністративно-правової дії є одними з визначальних, адже складають систему гарантування прав і свобод громадян з боку органів державної влади, яка функціонує у правовому режимі і до якої входять такі елементи, як компетенція, охорона, захист, а також створення необхідних умов для реальної реалізації людиною

та громадянином своїх прав і свобод за допомогою адміністративних засобів [269, с. 173-174].

Таку позицію поділяє і Колесников Є.Є., розглядаючи термін «адміністративно-правове забезпечення» через призму дії спеціального державного механізму упорядкування суспільних відносин, шляхом їх юридичного закріплення, охорони, реалізації і розвитку [99].

Ключовим в цьому аспекті є: по-перше, встановлення і забезпечення державою загальних правил поведінки (діяльності) суб'єктів суспільних відносин [26, с. 116];

по-друге, регулювання суспільних відносин за допомогою норм адміністративного права;

по-третє, вплив на них за допомогою передбачених законодавством елементів [89, с. 83];

по-четверте, корегування правил поведінки (діяльності) суб'єктів суспільних відносин залежно від певних умов;

по-п'яте, всебічний контроль виконання вимог, що містяться в нормах права, які регулюють ті чи інші суспільні відносини;

по-шосте, координація і встановлення загального напрямку діяльності учасників відповідних відносин;

по-сьоме, всебічний захист законних інтересів і прав суб'єктів суспільних відносин;

по-восьме, визначення і нормативне закріплення пріоритетів у державній політиці, що проводиться в певній сфері, тощо [26, с. 116].

Отже, у сфері культури адміністративно-правове забезпечення вбачається як спеціальний державний механізм упорядкування культурних правовідносин та розуміється як діяльність публічної адміністрації, спрямована на створення сприятливих умов національно-культурного розвитку, збереження національно-культурної спадщини, задоволення інтелектуальних та духовних потреб людини [311, с. 51].

Сутність культури у її державно-правовому аспекті полягає в тому, що вона є об'єктом адміністративно-правового забезпечення, та має власні ознаки, які визначають міру управлінських впливів на неї з боку держави в особі її органів через правове регулювання, матеріальне, фінансове та організаційне забезпечення [87, с. 33]. Такий управлінський вплив здійснюється через концептуально оформлену систему ідей, принципів, стратегій, організаційно-практичних заходів та дій держави, спрямованих на планомірне регулювання суспільних відносин у сфері культури [77, с. 11];

Прикладом може слугувати низка нормативно-правових актів, зокрема Указ Президента України від 12.01.09 р. № 6/2009 «Про деякі невідкладні заходи щодо підтримки культури і духовності в Україні» [179], в якому було сформульовано концептуальні позиції щодо реалізації культурних прав громадян шляхом забезпечення належних умов для ефективної роботи провідних закладів культури і мистецтва; збереження існуючої мережі закладів культури, зокрема заповідників, музеїв, бібліотек, театрів, видавництв, книгарень тощо; недопущення затримки фінансування закладів, підприємств та організацій культури; недопущення скорочення фінансування Державної програми розвитку і функціонування української мови; забезпечення потреб населення у творах класиків української літератури; підтримки діяльності національних творчих спілок та їх місцевих осередків, об'єднань національних меншин в Україні; фінансування в необхідних обсягах протиаварійних робіт на об'єктах культурної спадщини; сприяння діяльності закладів, підприємств та організацій культури приватної форми власності, а також залучення благодійних організацій, меценатів та спонсорів до участі у заходах, спрямованих на розвиток культури і мистецтва [23, с. 54-56].

З урахуванням викладеного адміністративно-правове забезпечення населення культурними послугами має чітко окреслену мету, яка має винятково важливе значення для спрямування, організації діяльності, постановки конкретних завдань [283, с. 205]. Останні сформульовані у

Концепції реформування системи забезпечення населення культурними послугами, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 січня 2019 р. № 27-р [235].

Враховуючи, що мета є більш широкою категорією чим завдання, під якими розуміються реальні, конкретні питання, які потрібно вирішувати для досягнення мети [18, с. 13], до завдань адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами можна віднести:

- 1) сприяння інтеграції надбань української культури в європейський і світовий інформаційний простір, а також зміцнення культурних зв'язків;
- 2) формування позитивного іміджу України у світі;
- 3) забезпечення рівних можливостей безкоштовного доступу користувачів до надбань української культури і мистецтва за допомогою Інтернету;
- 4) створення електронних копій друкованих документів з метою збереження культурної спадщини, що знаходиться у фондах бібліотек та інших закладів культури;
- 5) підвищення ефективності використання бібліотечних та музейних фондів;
- 6) надання можливості працювати одночасно з одним і тим же виданням багатьом користувачам тощо.

Адміністративно-правове забезпечення населення культурними послугами є складною системою, до складу якої входять: суб'єкти культурної діяльності, що реалізують адміністративно-правові засоби, спрямовані на забезпечення реалізації права кожного на участь у культурному житті суспільства і держави, користування культурною спадщиною, на доступ до культурних цінностей; норми адміністративного права, що регламентують порядок реалізації адміністративно-правових засобів забезпечення населення культурними послугами; форми і методи, що застосовуються під час використання культурного простору України; відносини, що виникають на

основі адміністративно-правових норм, між суб'єктами адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами.

Таким чином, підсумовуючи викладене, адміністративно-правове забезпечення населення культурними послугами можна визначити як засновану на нормах адміністративного права виконавчо-розпорядчу діяльність уповноважених на те суб'єктів, що здійснюється в рамках формування та реалізації державної політики, спрямованої на створення для населення умов щодо отримання якісних і доступних культурних послуг, шляхом застосування відповідного арсеналу адміністративно-правових засобів, за допомогою яких досягається вплив на суспільні відносини з метою забезпечення реалізації кожним громадянином права на задоволення культурних потреб та доступу до культурних благ.

Адміністративно-правове забезпечення населення культурними послугами, як складова гуманітарної політики держави, важливий елемент соціального розвитку країни та її культурної функції, будується на відповідних основоположних засадах або іншими словами - принципах.

В етимологічному розумінні слово «принцип» означає основне, вихідне положення якоїсь теорії, вчення, науки тощо; керуюча ідея, основне правило діяльності якого-небудь механізму, приладу, установки [265, с. 400].

Принцип (від латинського *principium* – початок, основа) – це твердження, яке сприймається як головне, важливе, суттєве, неодмінне або, принаймні, бажане. У повсякденному житті принципами називають внутрішні переконання людини, ті практичні, моральні та теоретичні засади, якими вона керується в житті, в різних сферах діяльності. У науці принципами називають загальні положення, яким повинні задовольняти наукові припущення, гіпотези або теорії, наприклад, принцип причинності, принцип еквівалентності, принцип відповідності, принцип невизначеності тощо [42].

Принципи є сукупністю керівних ідей, вихідних положень, орієнтирів, що спрямовані на досягнення оптимальних, стабільних результатів будь-якої діяльності [274, с. 154-155].

В загальній теорії права правові принципи визначаються як закріплені в нормах права основні керівні засади чи ідеї, які характеризують найбільш суттєві риси правового регулювання. Принципи виражають внутрішню основу, сутність правових норм, мають обов'язкову ознаку нормативності [12, с. 98]. Слід особливо підкреслити той факт, що ознака нормативності є визначальною в характеристиці даної правової категорії. Лише закріплені в правовій нормі керівні засади будуть повною мірою наділені ознакою загальнообов'язкового правила, що забезпечується силою державного примусу.

Юридична енциклопедія категорію «принцип» тлумачить як:

1) основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації (гуманізм, законність, справедливість, рівність громадян перед законом тощо;

2) внутрішні переконання людини, що визначає її ставлення до дійсності, суспільних ідей і діяльності [306, с. 111-112].

Подібним є трактування цього поняття, викладене у Новому тлумачному словнику української мови, зокрема:

1) основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку; засада;

2) особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось;

3) правило, покладене в основу діяльності якої-небудь організації, товариства і т. ін.;

4) переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці, канон [313, с. 899].

Отже, принципи в системі забезпечення населення культурними послугами мають велике значення, оскільки їх застосування «дозволяє обрати найбільш оптимальні варіанти структури та функціонування органів,

раціонально розподіляти компетенцію між суб'єктами діяльності, усувати паралелізм та дублювання функцій» [3, с. 47].

Взагалі принципи у правовій літературі визначають як: 1) законодавчі відправні засади, ідеї, положення, які виступають базисом формування, організації та функціонування органів публічної влади [76, с. 53]; 2) як здійснення регулюючого впливу [163, с. 12]; 3) загальні керуючі, вихідні положення, які визначають найсуттєвіші сторони певного виду державної діяльності [17, с. 51]; 4) основоположні ідеї, наукові положення даного виду державної діяльності [96, с. 165].

Проведений аналіз праць вчених-юристів дає змогу стверджувати, що найбільш поширеною є класифікація принципів адміністративно-правового забезпечення, в основу якої покладено поділ принципів на: конституційні (представлені принципами законності, пріоритету прав та свобод людини і громадянина, гуманізму, демократизму нормотворчості і реалізації суб'єктивних прав), а також організаційно-функціональні (зокрема, відкритості та прозорості, підзвітності і підконтрольності державних органів, ефективності та неупередженості [22, с. 157-160].

Деякі вчені пропонують й інші групи принципів, розмежовуючи їх на: загальні принципи організації суспільства і чисто правові [131, с. 111]; організаційно-політичні, організаційно-технічні принципи побудови апарату управління, організаційно-технічні принципи діяльності апарату державного управління [133, с. 67-68]; суспільно-політичні, структурні та принципи державно-регулюючої діяльності [150, с. 51-52] тощо.

Виходячи з вищевикладеного, можна констатувати, що принципи адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами – це основоположні ідеї (засади), на підставі яких здійснюється ця діяльність.

Законодавство України про культуру останні прямо не визначає, хоча основні засади державної політики у згаданій сфері у статті 3 Закону України «Про культуру» викладені досить інформативно [215].

В узагальненому вигляді принципами культурної політики І.Г. Ігнатченко називає ключові, об'єктивно зумовлені основоположні ідеї, виражені, як правило, у правових нормах, відповідно до яких формуються й функціонують державні та громадські органи в цій сфері діяльності. Вчена виокремлює загальносистемні і структурні принципи, серед яких, у свою чергу, виділяє структурно-цільові, структурно-організаційні, структурно-функціональні і структурно-процесуальні [87, с. 8].

Зрозуміло, що чинне законодавство більше уваги приділяє принципам культурної політики держави і лише в Концепції реформування системи забезпечення населення культурними послугами, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 січня 2019 р. № 27-р, вказує на принципи такого реформування, серед яких:

- створення правових, організаційних та фінансових умов для забезпечення реалізації кожним громадянином права на задоволення культурних потреб та доступу до культурних благ;

- системний підхід до вирішення питань формування та розвитку культурної інфраструктури для забезпечення населення культурними послугами, що ґрунтується на всебічному аналізі проблем сфери культури та ресурсному методі планування комплексу таких інструментів, механізмів, програм і заходів, які здатні своєчасно та ефективно розв'язати ту чи іншу проблему у сфері культури з урахуванням специфіки конкретного регіону чи громади та потреб населення у відповідних послугах;

- поєднання та взаємне узгодження національних, регіональних та локальних пріоритетів щодо культурного розвитку;

- субсидіарність у вирішенні питань культурного розвитку;

- відкритість, прозорість та участь інститутів громадянського суспільства;

- доступність та належна якість культурних послуг для всіх, хто їх потребує;

– забезпечення рівного права кожного брати участь у культурному житті громади [235].

Названий перелік принципів є дуже важливим, адже окреслює стратегічні орієнтири забезпечення державою повноцінної реалізації кожним громадянином права на задоволення культурних потреб та доступу до культурних благ, проте його варто доповнити наступними принципами адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами, серед яких:

– *принцип незалежної оцінки якості надання культурних послуг* прямо пов'язаний із особливістю сфери культури, яка полягає в тому, що основні результати культурної діяльності виражаються, як правило, у відкладеному соціальному ефекті і проявляються у збільшенні інтелектуального потенціалу, зміні ціннісних орієнтацій і норм поведінки людини, позначаються на модернізації всього суспільства. Очевидно, що наслідки такого роду не піддаються звичайним статистичним вимірам. Однак у практиці вітчизняної статистики, державного та регіонального управління існує система показників, що можуть бути використані для оцінювання розвитку культурного середовища: показники, що характеризують фінансове забезпечення сфери культури; показники рівня розвитку речових елементів (найчастіше використовуються дані про стан інфраструктури); показники контингенту населення, яке обслуговується, зокрема рівень залучення людей в різноманітні форми обслуговування; показники кадрового потенціалу сфери культури тощо. Прикладом може слугувати практика країн близького зарубіжжя, зокрема Федеральним законом від 21 липня 2014 р. № 256-ФЗ «Про внесення змін до окремих законодавчих актів Російської Федерації з питань проведення незалежної оцінки якості надання послуг організаціями в сфері культури, соціального обслуговування, охорони здоров'я, освіти» [176] передбачена незалежна оцінка якості надання послуг організаціями культури шляхом надання громадянам інформації про їх якість та відповідну діяльність в цьому напрямі закладів культури;

– *принцип інформаційної відкритості культурних послуг*, що полягає в обов'язку суб'єктів діяльності у сфері культури забезпечити доступність інформації про структуру та органи управління, види послуг, організацію надання послуг, їх матеріально-технічне забезпечення тощо. Зазначена інформація повинна бути розміщена в мережі «Інтернет» відповідно до вимог до її змісту і форми надання, встановленої уповноваженим центральним органом виконавчої влади;

– *принцип соціальної і територіальної рівності громадян в отриманні культурних послуг* (насамперед осіб з обмеженими можливостями), що в першу чергу забезпечується державою, яка бере на себе обов'язок фінансувати у вигляді субсидій заклади культури, що надають населенню культурні послуги. Фактично державою формується замовлення на задоволення культурних потреб громадян, визначається перелік соціально значущих послуг. Державне фінансування культурної сфери важливо для відкриття людям доступу до усього спектру художніх форм і культурного досвіду. Саме державне фінансування і дотації роблять те, чого не може дати ринок, а так зване замовлення держави на безоплатні культурні послуги розширює доступність продуктів і послуг культури для населення, підвищує ефективність культурних установ, з'являються нові можливості для створення якісно нових культурних продуктів – спектаклів, концертних програм, фестивалів, виставок, конкурсів, культурних послуг у додатковій освіті, клубних об'єднаннях, студіях і колективах художньої творчості;

– *принцип забезпечення єдності методологічних засад у сфері надання населенню культурних послуг* шляхом стандартизації термінології; розробки методики стандартів обліку культурних послуг; розробки методики порядку формування та забезпечення населення культурними послугами; розробки методики визначення критеріїв оцінювання таких послуг тощо;

– *принцип компліментарної субсидіарності*, суть якого полягає в тому, що національна стратегія розвитку культури спиратиметься на стратегії регіонального розвитку, які узгоджують розширені повноваження в наданні

культурних послуг і забезпеченні культурних прав громадян з національною культурною політикою [234];

– *принцип організації постійного контролю за якістю надання культурних послуг*, що передбачатиме розвиток системи контролю та моніторингу, аналітики статистичної звітності, залучення до процесу прийняття політичних рішень та їх реалізації громадськості через систему громадських та експертних рад, громадських обговорень та публічної звітності тощо;

– *принцип забезпечення прозорості адміністрування процесу надання культурних послуг*, що характеризується максимально можливою доступністю інформації про діяльність управлінського апарату й формування жорсткого механізму громадського впливу на сферу публічного адміністрування культурною через представницькі інститути [299, с. 44-50]. Завдяки реалізації принципу прозорості адміністрування процесу надання населенню культурних послуг забезпечується безперешкодний доступ різних суспільних груп до об'єктивної, надійної інформації, а також її роз'яснення. Прозорість у публічному адмініструванні культурною сферою забезпечується існуванням суспільного запиту на отримання об'єктивної та вичерпної інформації про діяльність владних структур, активну позицію громадянського суспільства щодо державної влади, реальною діяльністю конкретних органів державної влади щодо інформування громадськості про свою роботу тощо [277, с. 91].

– *принцип забезпечення спрощеності системи надання адміністративних послуг у сфері культури*. Суть цього принципу полягає в забезпеченні мінімізації впливу державних регуляторів культурної сфери, хоча казати про повне невтручання держави в культурні процеси зарано, адже саме держава й досі виступає основним стратегічним інвестором культури. Цей принцип походить від трьох принципів культурної політики, визначених Дж. Лоусоном, сенс яких полягає у відмові держави від встановлення пріоритетів у розвитку культури і мистецтва, з огляду на те, що нав'язування

своїх переконань кому б то не було, як юридичним, так і силовим шляхом, категорично виключається [130, с. 147–149];

– *принцип децентралізації повноважень у сфері культури та наданні культурних послуг*, що передбачає запровадження стандартів надання безоплатних послуг у сфері культури державою як необхідної передумови культурної децентралізації. Попри вагому роль держави у забезпеченні умов повноцінної та рівноправної участі громадян у культурному процесі, досить важливою у цьому аспекті має стати участь громадських структур у прийнятті управлінських рішень щодо культурних проблем [121; 136]. При цьому прикладом такого підходу може бути програма «Проект культурного сусідства», ініційована урядом Франції у 1996 році, якою передбачалося надання широких можливостей розвитку культурної ініціативи громадян на місцевому рівні [320, с. 20; 136]. Не менш важливу роль в організації надання населенню якісних культурних послуг відіграють місцеві органи влади, які володіють достовірнішою та повнішою інформацією щодо проблем та культурних потреб громади, в той час як держава не має таких переваг, унаслідок чого не здатна задовольнити вимоги місцевих громад, які частіше потерпають від рішень, що приймає центральна влада. Саме органам місцевого самоврядування надається право своїми рішеннями оптимізувати мережу закладів культури та систему надання населенню культурних послуг [36].

Таким чином, розглянуті у пропонованому ракурсі принципи адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами, здатні виступати не тільки засобами реалізації загального підходу щодо з'ясування сутності правових принципів взагалі та формування державної культурної політики зокрема, а й як сукупність керівних ідей, вихідних положень, орієнтирів, спрямованих на забезпечення державою повноцінної реалізації кожним громадянином права на задоволення культурних потреб та доступу до культурних благ. Основу таких принципів мають складати вихідні засади, сформульовані у Концепції реформування системи забезпечення

населення культурними послугами з обов'язковим доповненням принципами незалежної оцінки якості надання культурних послуг, інформаційної відкритості культурних послуг, соціальної і територіальної рівності громадян в отриманні культурних послуг, забезпечення єдності методологічних засад у сфері надання населенню культурних послуг, організації постійного контролю за якістю надання культурних послуг, забезпечення прозорості адміністрування процесу надання культурних послуг, спрощеності системи надання адміністративних послуг у сфері культури, децентралізації повноважень у сфері культури та наданні культурних послуг тощо, які у подальшому займатимуть чільне місце у відповідному законодавчому акті.

Висновки до розділу 1

Узагальнюючи загальнотеоретичні загальнотеоретичні основи забезпечення населення культурними послугами, можна зробити такі висновки:

1. Обґрунтовано доцільність побудови принципово нової парадигми розвитку сфери культурних послуг, заснованої: по-перше, на принципах державно-приватного партнерства, спрямованого на збереження і використання культурних благ та культурних цінностей для задоволення культурних потреб громадян; по-друге, децентралізації культурної політики як засобу оптимізації надання послуг, спрямованих на підвищення рівня доступу до знань, цифрових технологій, об'єктів матеріальної та духовної культури тощо; по-третє, на активній ролі публічної адміністрації як головного суб'єкта створення умов для забезпечення населення якісними й доступними культурними послугами.

2. Обґрунтовано необхідність активного втручання держави та різних інституцій громадянського суспільства у розв'язанні пріоритетних завдань організації культури і мистецтва через надання населенню якісних та доступних культурних послуг і застосування публічною адміністрацією адміністративно-правових засобів охоронного (зберігання, збирання та

дослідження культурних цінностей), творчого (створення нових художніх цінностей), гуманітарного (сприяння формуванню ціннісних орієнтацій особи, соціальних груп і суспільства загалом), інструментального (створення різноманітного продукту, здатного задовольняти культурні потреби населення) спрямування.

3. Культурний простір України як сфера, в якій відповідно до законодавства провадиться культурна діяльність, представлено у вигляді об'єкта адміністративно-правового регулювання, що забезпечує створення, збереження, поширення та засвоєння духовно-культурних цінностей, які становлять культурний здобуток людини і суспільства. Зважаючи на міжгалузевий характер, культурно-мистецька галузь потребує регулювання саме через інструменти адміністративно-правового характеру, що детерміновано об'єктивними обставинами, зокрема необхідністю:

охорони національного культурного надбання, в тому числі культурної спадщини;

забезпечення реалізації і захисту конституційних прав громадян України у сфері культури, в тому числі шляхом надання населенню якісних і доступних культурних послуг;

створення правових гарантій для вільного провадження культурної діяльності, свободи творчості, доступу до культурних цінностей, культурної спадщини та інформації про них;

збереження і примноження національного культурного надбання;

врегулювання відносин суб'єктів діяльності у сфері культури щодо інтелектуальної власності у сфері культури, забезпечення реалізації та захист авторського права і суміжних прав тощо.

4. Зважаючи на яскраво виражений публічний характер та специфічність характерних ознак культурні послуги класифіковано за: а) суб'єктами надання послуг; б) способом надання; в) способом споживання; г) формою оплати; д) суб'єктами отримання послуг; е) змістом результату; є) формою споживання; ж) ступенем важливості для споживача: основні,

додаткові та супутні; з) критерієм доступності послуги; к) видами послуг у певній культурній сфері.

5. Адміністративно-правове забезпечення населення культурними послугами визначено як публічно-сервісну та виконавчо-розпорядчу діяльність уповноважених на те суб'єктів, спрямовану на створення для населення умов щодо отримання якісних і доступних культурних послуг, через застосування відповідних адміністративно-правових засобів, за допомогою яких забезпечується реалізація кожним громадянином права на задоволення культурних потреб та доступу до культурних благ.

6. З'ясовано сутність принципів адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами, які запропоновано доповнити принципами: незалежної оцінки якості надання культурних послуг, інформаційної відкритості культурних послуг, соціальної і територіальної рівності громадян в отриманні культурних послуг, забезпечення єдності методологічних засад у сфері надання населенню культурних послуг, організації постійного контролю за якістю надання культурних послуг, забезпечення прозорості адміністрування процесу надання культурних послуг, спрощеності системи надання адміністративних послуг у сфері культури, децентралізації повноважень у сфері культури та наданні культурних послуг тощо.

РОЗДІЛ 2

ПРАВОВЕ ТА ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ КУЛЬТУРНИМИ ПОСЛУГАМИ

2.1. Нормативно-правове забезпечення надання населенню культурних послуг

Безперечно, для якісного надання населенню культурних послуг необхідно стійке правове регулювання, яке у теорії права розуміється як «здійснюваний всією системою юридичних засобів вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування» [104, с. 24] або «цілеспрямований вплив на поведінку людей і суспільні відносини за допомогою правових (юридичних) засобів» [273, с. 221].

Нормативну основу забезпечення населення культурними послугами складає розгалужена система нормативно-правових актів різної юридичної сили та цільового спрямування.

Документом найвищої юридичної сили у сфері культури і мистецтв безперечно є Конституція України, прийнята 1996 р., яка:

по-перше, у ст. 11 визначає, що держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України;

по-друге, вказує у статті 12 на те, що Україна дбає про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави, а громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності;

по-третє, у статті 54 підкреслює важливість охорони законом культурної спадщини;

по-четверте, вказує на виключну роль держави у забезпеченні збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність;

по-п'яте, встановила обов'язок кожного не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки (стаття 66) [110].

Попри проголошені Конституцією України культурні гасла у сучасних умовах в Україні культура не стала пріоритетним напрямом державної політики. Політична і управлінська еліта поки що недооцінюють важливої ролі культури в процесах державотворення, розвитку всіх сфер суспільного життя, у формуванні інтелектуального потенціалу суспільства. Свідченням цього є відсутність цілісної концепції розвитку вітчизняної культури, належної законодавчо-нормативної бази культурної сфери, здійснення бюджетної політики фінансування культури за «залишковим принципом», тобто в останню чергу або ж за дуже скороченими нормативами та нормами. Навіть попри прийняття в Україні ряду законів та підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють різні аспекти культурної діяльності, більшість з них залишаються внутрішньо суперечливими та далеко не повними, такими, що базуються на досить різних концептуальних засадах. І в цьому сенсі не аби яки важливу роль відіграють разом із національними міжнародні регулятори забезпечення населення культурними послугами.

Світові стандарти регулювання культурного простору та забезпечення населення культурними послугами закріплені найважливішими міжнародно-правовими документами про культуру, які встановлюються крізь призму імплементації Угоди про асоціацію Україна – ЄС, відповідно до якої з метою забезпечення усього спектру прав громадян, у тому числі й культурних, сторони повинні дотримуватися міжнародно-правових вимог актів не тільки ЄС, скільки інших міжнародних документів, у тому числі ООН, ОБСЄ, Паризької хартії для нової Європи 1990 р., ЄКПЛ 1950 р., інших документів

РЄ, у тому числі рішень ЄСПЛ, організацій у сфері захисту інтелектуальної власності тощо [308, с. 13].

До міжнародних документів з питань культури також відносяться:

– угоди: Угода про ввезення матеріалів освітнього, наукового і культурного характеру (1950 р.) [282]; Угода між Урядом України та Європейською Комісією про участь України у програмі «Креативна Європа»: програма Європейського Союзу для сектору культури та креативності, та про співробітництво між Україною та Європейським Союзом у підпрограмі «Медіа» програми «Креативна Європа» [281];

– декларації: Декларація Мехіко щодо політики у сфері культури (1982 р.) [56]; Декларація принципів міжнародного культурного співробітництва (1966 р.) [57]; Декларація керівних принципів щодо використання мовлення через супутники для вільного розповсюдження інформації, розвитку освіти та розширення культурних обмінів (1972 р.) [55], Європейська декларація стосовно завдань у галузі культури (РЄ, 1984 р.) [74], Всесвітня декларація про культурне різноманіття (2001 р.) [44];

– рекомендації: Рекомендації, що визначають принципи міжнародного регламенту археологічних розкопок (1956 р.) [251]; Рекомендації, що стосуються найбільш ефективних заходів забезпечення загальнодоступності музеїв (1960 р.) [250]; Рекомендації про збереження культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських і приватних робіт (1963 р.) [252]; Рекомендації про охорону в національному плані культурної і природної спадщини (1972 р.) [256]; Рекомендації про охорону рухомих культурних цінностей (1976 р.) [257]; Рекомендації про міжнародну стандартизацію статистики державного фінансування діяльності в галузі культури (1980 р.) [253]; Рекомендація № 36 Всесвітньої конференції щодо політики у сфері культури «Збереження культурної спадщини всіх віків» (1982 р.) [254]; Рекомендація № R(84)3 Комітету міністрів Ради Європи «Про принципи телевізійної реклами» (1984 р.) [255] та ін.;

– програми: Програма співробітництва у сфері культури між Міністерством культури України та Міністерством культури Республіки Білорусь на 2017 - 2021 роки [243]

– конвенції: Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Перший протокол та протоколи № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції [228]; Всесвітня конвенція про авторське право (1952 р.); Конвенція про міжнародний обмін виданнями (1958 р.) [307, с. 148-154]; Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини (2003 р.) [226]; Конвенція про охорону підводної культурної спадщини (2001 р.) [230]; Конвенція про охорону архітектурної спадщини Європи (1985 р.) [229]; Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (1971 р.) [225]; Рамкова Конвенція Ради Європи про значимість культурної спадщини для суспільства (2005 р.) [248]; Конвенція про заходи, спрямовані на заборону та запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності (1970 р.) [107]; Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (1988 р.) [108]; Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту (1954 р.) [106]; Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження (2010 р.) [109] та ін.;

– документи: Документ Краківського симпозіуму з питань культурної спадщини держав – учасниць ОБСЄ (1991 р.) [67], Документ Копенгагенської наради Конференції з людського виміру ОБСЄ (Копенгаген, 1990 р.) [66] тощо.

Отже, міжнародно-правові норми виступають головним регулятором «культурних» правовідносин, адже своїми приписами закладають вихідні засади, на яких має будуватися національне «культурне» право певної країни. Саме міжнародні акти дозволяють сформувати уніфіковані норми регулювання правовідносин у культурній сфері.

Значущість міжнародних актів стає ще більш актуальною в умовах культурної глобалізації, адже проблеми забезпечення культурних потреб

громадян вийшли далеко за межі кордонів країн. У глобалізованому світі культура та відповідні культурні послуги стають все менш залежними від вузьконаціональної регламентації. Правове регулювання надання культурних послуг на міжнародному рівні стає все більш нерозривно пов'язаним з інформаційним правом, з комерційним правом, перетворюється у позанаціональне, без шкоди для національної специфіки, для розумної комерціалізації та медіатизації на національному рівні.

Світові стандарти регулювання культурного простору та забезпечення населення культурними послугами закріплені найважливішими міжнародно-правовими документами про культуру, окремі, маючи рекомендаційний характер, водночас можуть сприяти більшій однаковості практики в окремих сферах культурної діяльності, що не регламентуються спеціальними міжнародними договірними умовами.

Концептуальне значення в механізмі адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами безумовно мало прийняття Верховною Радою України 28 червня 1996 року Конституції України, водночас зміни в культуротворчій діяльності почалися ще до Конституції України і пов'язані із прийняттям галузевих законів у сфері культури.

Одним із перших заходів у напрямі забезпечення населення різноманітними культурними послугами стало прийняття Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», яким поряд з іншими важливими питаннями формування і збереження бібліотечних фондів, було закладено основи бібліотечного обслуговування населення, визначено основні напрями державної політики в галузі бібліотечної справи на принципах науковості, загальнодоступності та безплатності основних послуг бібліотек [48, с. 34-35]. Навіть попри те, що розвиток бібліотечної справи в силу поступової інформатизації суспільства мав певні проблеми, якість надання бібліотечних послуг населенню й досі залишається на достатньо високому рівні, що пояснюється високим рівнем підготовки бібліотечних кадрів, їх

інтелектуальним потенціалом, свідомим і небайдужим ставленням до своєї справи, завдяки новим замовленням на бібліотечні послуги.

Разом із бібліотечними так само активно розвивався напрямок надання населенню «музейних» послуг, законодавчим підґрунтям чого стало введення в дію постановою Верховної Ради від 29 червня 1995 року і затвердження підписом Президента України Закону «Про музеї та музейну справу» [216]. Разом з тим, відсутність відповідних пільг і невизначеність правових підстав спонсорської, благодійної діяльності в галузі музейної справи стали причиною невеликої чисельності публічних приватних музеїв, більшість музеїв залишалась в державній чи комунальній власності та не мала законодавчих можливостей щодо доручення до свого фінансування коштів приватних осіб, громадських організацій, піклувальних рад тощо, як це робиться у більшості цивілізованих країн світу [264].

Галузь кінематографії, як окремий напрямок задоволення культурних потреб громадян, отримала законодавчої підтримки у 1998 році із прийняттям Закону України «Про кінематографію», головною новацією якого є визначення правових основ діяльності в галузі кінематографії в умовах вільного ринку, запровадження продюсерської системи, визначення різних джерел фінансування кінематографії [120, с. 16-18].

Слід сказати, що майже 20 років основним нормативним документом у згаданій сфері були, введені в дію постановою Верховної Ради України від 14 лютого 1992 р. [157], Основи законодавства про культуру, в яких визначено правові, економічні, соціальні та організаційні засади розвитку культури в Україні. Принципова роль у справі владного впливу на культурно-мистецьку сферу відіграє держава, на яку покладено обов'язок щодо створення умов для розвитку культури української нації та культур національних меншин; матеріального та фінансового забезпечення закладів, підприємств, організацій і установ культури; естетичного виховання дітей та юнацтва; збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища; проведення

фундаментальних досліджень у галузі теорії та історії культури України; розширення культурної інфраструктури села.

Пізніше основні напрями публічного адміністрування культурно-мистецькою галуззю знайшли відображення у постанові Кабінету Міністрів України № 675 від 28 червня 1997 р. «Про затвердження концептуальних напрямів діяльності органів виконавчої влади щодо розвитку культури» [189], в Указі Президента України від 24 листопада 2005 р. «Про першочергові заходи щодо збагачення та розвитку культури і духовності українського суспільства» [223].

Проте, надважливим нормативно-правовим актом у сфері регулювання відносин щодо задоволення культурних, інформаційних та дозвіллевих потреб громадян, є Закон України «Про культуру», прийнятий 14 грудня 2010 р., та спрямований на: визнання культури одним з основних факторів самобутності Українського народу - громадян України всіх національностей; сприяння створенню єдиного культурного простору України, збереженню цілісності культури; захист і збереження культурної спадщини як основи національної культури, турбота про розвиток культури; сприяння утвердженню гуманістичних ідей, високих моральних засад у суспільному житті; забезпечення свободи творчості, захист прав інтелектуальної власності, авторського права і суміжних прав; гарантування прав громадян у сфері культури; створення умов для творчого розвитку особистості, підвищення культурного рівня, естетичного виховання громадян, доступності освіти у сфері культури для дітей та юнацтва, задоволення культурних потреб Українського народу, розвитку закладів культури незалежно від форми власності, залучення до сфери культури інвестицій, коштів від надання платних послуг, благодійництва, інших не заборонених законодавством джерел тощо [215].

Прийняття Закону України «Про культуру», який змінив «Основи законодавства про культуру» зразка 1992 р., є головним здобутком сьогодення української культури. Він є новим законодавчим актом, що

відповідає істотно зміненій суспільній, культурній, економічній ситуації в Україні. Він покликаний поліпшити правову базу державної підтримки розвитку культури, стати дієвим регулятором різноманітних форм культурної діяльності, інструментом надання населенню сучасних, якісних і доступних послуг [292]. У названому вище Законі України «Про культуру» вперше визначено такі важливі терміни, як «базова мережа закладів культури», «вітчизняний культурний продукт», «культурна діяльність», «культурні блага», «культурно-мистецький проект», «культурний простір України» та ін. [86, с. 327-331].

Нині значна частка театральних і концертних подій організуються на комерційній основі суб'єктами підприємництва в рамках гастрольних заходів, що починають ставати предметом досліджень [120, с. 6]. Зокрема, відзначаються такі проблеми, як облік гастрольної діяльності та її контроль із боку держави.

На жаль, у Господарському кодексі України як основному акті господарського законодавства відсутні спеціальні норми, що опосередковують відносини щодо здійснення підприємницької діяльності із проведення культурно-концертних заходів, хоча у цій сфері діє багато спеціалізованих бізнес-структур і чітко виокремлюється специфічна галузь. У межах цієї галузі обертаються значні суми коштів, а відповідні операції тяжіють до тіньового здійснення, що зумовлює необхідність їх зваженого врегулювання.

Основними нормативно-правовими актами такої діяльності є: Закон України «Про гастрольні заходи в Україні» від 10 липня 2003 р. № 1115-IV [177], який відрізняється малою змістовністю, містить лише основні визначення у цій сфері та відсилання до підзаконних актів Кабінету Міністрів України. У цих умовах постанова Кабінету Міністрів України від 15 січня 2004 р. № 35 «Про затвердження Порядку організації та проведення гастрольних заходів» [205] виконує роль основного нормативно-правового акта, що певною мірою - передусім за формою - недостатньо узгоджується з

положеннями ст. 92 Конституції України, де вказується, що виключно законами України визначаються основи виховання, освіти, культури. Ускладнюють підзаконне регулювання відповідних відносин також накази Міністерства культури і мистецтв України від 07 листопада 1999 р. № 452 «Про затвердження Інструкції з ведення квиткового господарства в театральних-видовищних підприємствах» [188]; від 23 березня 2004 р. № 155 «Про затвердження Порядку оформлення та видачі свідоцтва про проведення гастрольних заходів» [206] тощо.

Більше того, Порядок організації та проведення гастрольних заходів має декларативний характер. Так, наприклад, п. 13 позначено, що «організатори гастрольних заходів, гастролери, підприємства, установи та організації, залучені до організації та проведення гастрольних заходів, а також власники (уповноважені ним органи чи особи) стаціонарних сценічних майданчиків у межах своїх повноважень забезпечують дотримання вимог законодавства про культуру, авторські та суміжні права, захист прав споживачів». Проте яким саме чином вони забезпечують дотримання норм чинного «культурного» законодавства, не визначено. Так само п. 16 присвячено контролю за організацією та проведенням гастрольних заходів, який здійснюють органи виконавчої влади в межах своїх повноважень відповідно до законодавства. Однак особливості здійснення контрольних заходів у сфері гастрольної діяльності, принципи, завдання, суб'єкти контролю, їх повноваження, процедури здійснення і оформлення результатів перевірок в жодному нормативному акті не регламентовано. Як вихід із цієї ситуації можна або прийняти окреме Положення про здійснення контрольних заходів у сфері гастрольної діяльності, яке затвердити постановою Кабінету Міністрів України, або внести зміни до чинного Порядку організації та проведення гастрольних заходів, передбачивши в ньому положення стосовно організації та проведення контрольних заходів у згаданій сфері.

Відсутність чітких положень закону про проведення гастрольно-концертних заходів призводить до коливань правового впливу, які

підривають легітимну основу діяльності відповідних закладів. Підзаконне регулювання, виходячи з оперативності управлінських завдань, що стоять перед відповідними органами державної виконавчої влади, які їх приймають, не може забезпечити стабільне й усталене регулювання у цій сфері.

Важливим кроком у справі забезпечення доступності надання населенню культурних послуг стала постанова Верховної Ради України від 8 лютого 2012 року «Про впровадження мораторію на закриття державних і комунальних закладів культури у сільській місцевості», якою визнано неприпустимим закриття таких закладів у сільській місцевості, визначено необхідність впровадження до кінця 2015 року мораторію на закриття державних і комунальних закладів культури, вжиття невідкладних заходів щодо зміни умов їх фінансування та додаткових заходів щодо поповнення фондів сільських бібліотек сучасними виданнями національного книговидавничого ринку, в тому числі примірниками, виданими за програмою «Українська книга» тощо.

З огляду на це 17 червня 2016 року наказом міністра культури України було підписано наказ «Про затвердження базової мережі закладів культури загальнодержавного рівня» [183], яким визначено перелік таких закладів.

Безпосереднє забезпечення населення культурними послугами не передбачає розробку окремого нормативно-правового акту, проте важливими в цій сфері є декілька документів процедурного характеру. Наприклад, наказом Міністерства культури України від 17 липня 2014 року № 562 «Про затвердження інформаційних та технологічних карток з видачі Міністерством культури адміністративних послуг у сферах охорони культурної спадщини, музейної справи, вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» відповідно до статті 8 Закону України «Про адміністративні послуги», у межах повноважень, визначених Положенням про Міністерство культури України, затвердженим Указом Президента України від 06.04.2011 № 388, затверджено відповідні інформаційні та технологічні картки з видачі Міністерством культури адміністративних послуг у згаданій сфері.

Органи виконавчої влади та місцевого самоврядування під час формування та забезпечення функціонування мережі закладів культури повинні керуватися державними соціальними нормативами у сфері обслуговування, які включають державні соціальні стандарти і гарантії [87, с. 143].

З урахуванням викладеного нормативні джерела правового забезпечення процесу надання населенню культурних послуг в першу чергу можна поділити за юридичною силою. Проте найбільш інформативним є поділ відповідних нормативно-правових актів за ступенем впливу на якість та доступність таких послуг, їх повноту та своєчасність, відповідність вимогам часу і т.ін.

Отже, нормативну основу забезпечення населення культурними послугами складає визначена законодавством сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили (в тому числі і міжнародних джерел), які умовно можна поділити на такі види, які зокрема визначають:

1) *загальні правові та організаційні основи надання населенню культурних послуг* (Закон України «Про культуру» [215], Концепція реформування системи забезпечення населення культурними послугами [235]);

2) *особливості забезпечення реалізації культурних потреб громадян в окремих сферах* (зокрема, музейної [216], архівної [217] та бібліотечної [173] справи; книговидання, створення видавничої продукції [175], її розповсюдження і використання [180]; створення і розповсюдження фонограмної та аудіовізуальної продукції; художньої літератури, кінематографії [213], театрального [237], музичного, хореографічного, пластичного, образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва, архітектури [172], фотомистецтва, дизайну; телебачення і радіомовлення [238]; нематеріальної культурної спадщини, в тому числі народної культури [226]; охорони національного культурного надбання, в тому числі культурної спадщини [221] тощо;

3) *заходи стратегічно-планувального та програмно-цільового забезпечення населення культурними послугами на перспективу* [235];

4) *встановлення нормативів кількості і якості гарантованих державою культурних послуг* (постанова Кабінету Міністрів України від 12 листопада 1998 р. № 1775 «Про нормативи забезпечення населення клубними закладами» [219]; постанова Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2011 р. № 1271 «Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися державними і комунальними закладами культури» [190]; наказ Міністерства культури України від 15 жовтня 2013 року № 983 «Про затвердження Державного стандарту надання безоплатних послуг клубними та бібліотечними закладами культури державної та комунальної форм власності» [186]; Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» [178]; постанова Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2019 р. № 72 «Про затвердження Державних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні» [185]);

5) *адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення населення культурними послугами*, до яких належать органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, відповідні заклади та установи культури їм підпорядковані, а також численні інституції громадянського суспільства, сприяючі у наданні населенню відповідних послуг. Сюди також належать державні та комунальні театральні та/чи концертно-розважальні заклади, що повністю або частково утримуються за бюджетні кошти. Світова практика вказує на наявність у цьому секторі організацій, які попри відсутність їх зв'язку як із владою, так і з шоу-бізнесом, здійснюють виробництво культурно-духовної продукції і надають відповідні послуги з її розповсюдження серед населення, залишаючись при цьому некомерційними організаціями [117];

б) *дозвільно-реєстраційні вимоги до процедур забезпечення населення культурними послугами* (Положення про державну реєстрацію фільмів, затверд. наказом Міністерства культури і мистецтв України від 31.08.2004 р.

№ 571; Положення про державне посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів : затверд. постановою Кабінету Міністрів України від 17.08.1998 р. № 1315; Положення про Державний реєстр видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції : затверд. постановою Кабінету Міністрів України від 28.09.1998 р. № 1540; Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір : постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 р. № 1756; Положення про Державний реєстр виробників, розповсюджувачів і демонстраторів фільмів : затверд. постановою Кабінету Міністрів України від 14.01.2004 р. № 27; Порядок проведення державної експертизи культурних цінностей та розмірів плати за її проведення : затверд. постановою Кабінету Міністрів України від 19.12.2006 р. № 1757);

7) порядок застосування контрольних-наглядних заходів, насамперед у сфері охорони культурної спадщини, а також за дотриманням ліцензіатами вимог у сфері телебачення і радіомовлення.

Не зважаючи на розмаїття нормативних джерел, які прямо чи опосередковано на сьогодні сприяють реалізації культурних потреб громадян та забезпеченню населення культурними послугами, окремі експерти справедливо вважають, що на практиці, законодавство не забезпечує належних умов для розквіту культури або реальної підтримки її розвитку з огляду на недостатню реалізацію норм, що гарантуються законодавством у галузі культури; відчутною є проблема, пов'язана із розбіжностями й суперечностями у законодавчих актах.

Приклади ситуацій, у яких законодавство радше заважає, аніж допомагає, включають патерналістські практики, що стримують процеси розвитку, управління й урізноманітнення культурних галузей. У Законі України «Про культуру» так само бракує положень про покращення співпраці між НУО та державними структурами. Є також системні питання, що стосуються нового закону: наприклад, формулювання, пов'язані з керівними

кадрами культури, повноважень державних службовців, і, хоча йдеться про «права», на практиці ці права не використовуються.

Взагалі й сам Закон України «Про культуру» містить багато зауважень, серед яких зокрема:

по-перше, повна відсутність інституційних засад функціонування культурної сфери, невизначеність функцій та повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування (в тому числі Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, відповідного центрального органу виконавчої влади) щодо забезпечення населення культурними послугами;

по-друге, окремі норми закону не мають смислового навантаження і не зрозуміло яку мету переслідують. Наприклад, стаття 13 проголошує необхідність сприяння створенню єдиного культурного простору України та збереженню цілісності культури. У частині 1 цієї статті проголошено, що органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування під час підготовки пропозицій щодо формування та здійснення державної політики у сфері культури повинні враховувати необхідність створення єдиного культурного простору України та збереження цілісності культури. Проте конкретних заходів щодо реалізації такого обов'язку не передбачено;

по-третє, означена по тексту необхідність забезпечення населення культурними послугами не знайшла продовження в законі, насамперед визначення їх видів, сфер та порядку надання;

по-четверте, деякі положення закону мають декларативний характер особливо в частині реалізації громадянами права на доступ до культурних цінностей та культурних благ. Власне критерій доступності відповідних культурних послуг нормативно не визначений;

по-п'яте, більшість гарантій, які забезпечує держава працівникам культури, що працюють у державних і комунальних закладах культури, визначених у розділі VI закону, мають декларативний характер і не передбачають реальних механізмів їх реалізації.

Недосконалість чинного «культурного» законодавства та системні прорахунки у питаннях правового забезпечення населення якісним культурним продуктом підтверджується й даними проведеного соціологічного дослідження, згідно якого 58,1% опитаних респондентів так само діючі норми, що визначають перелік державних соціальних гарантій забезпечення громадян культурними послугами (базовий набір культурних послуг), називають застарілим, таким, що не відповідає вимогам сьогодення та потребує суттєвих змін; друга кількісна категорія учасників опитування – 27,9% свідчить, що законодавство можна вважати громіздким та неузгодженим, норми якого не завжди виконуються, таким, що потребує кардинальних змін; нарешті, остання, найменша категорія респондентів – 10,3% свідчить, що чинне законодавство успішно працює у сучасних умовах і не потребує змін взагалі. Не відповіли на запитання 3,7%.

Та категорія опитаних, яка погано оцінює рівень ефективності характеру та змісту правових заходів у сфері забезпечення населення культурними послугами намагалася конкретизувати причину своєї незадовільної оцінки, а саме, 51,1% говорять, що є гостра необхідність подальшого удосконалення нормативно-правової бази, яка не відповідає сучасним змінам у збереженні і використанні культурних благ та культурних цінностей для задоволення культурних потреб громадян, а 30,2% вважають, що ефективність низька у зв'язку із поганим виконанням законопроектів (правовий нігілізм).

Отже, необхідність вдосконалення чинного законодавства у сфері культури не викликає сумнівів. Більше того, окремі сфери культурного життя країни і досі перебувають поза межами законодавчого регулювання, що стосується, насамперед, діяльності неприбуткових організацій в галузі культури, клубної справи, виконавських видів мистецтва тощо.

Разом з тим, недоцільним та завчасним вважаємо прийняття, пропонованого деякими вченими, такого універсального нормативно-правового акту як Кодекс законів про культуру [78, с. 41]. На теперішній час

абсолютно не зрозумілими залишаються питання щодо його структури, змісту, концептуального наповнення, принципів регулювання, подальшої систематизації діючого законодавства у сфері культури тощо.

Законодавчо неврегульованим та досить актуальним на порядку деному залишається також питання надання археологічних послуг та порядку обігу археологічних об'єктів. Судячи з інформації з відкритих джерел, можна казати про тотальне, масове вилучення археологічних знахідок з початкового контексту, що абсолютно протирічить світовій культурно-охоронній практиці та безпосередньо Європейській конвенції про охорону археологічної спадщини, ратифікованої Україною.

Ключовими причинами низької дієвості положень законодавчих актів стосовно сфери культури є відсутність дієвих механізмів відповідальності за порушення законодавства. Важливим також є той аспект, що на розвиток культурної сфери, окрім «власних» законів та нормативно-правових документів, мають потужний вплив прямо не пов'язані зі сферою культури акти податкового, трудового, бюджетного законодавства, а також закони щодо місцевого самоврядування. Відсутність системної і стабільної законотворчої діяльності у сфері культури перешкоджають створенню розвиненої та дієвої законодавчої бази, робить неможливим впровадження таких засобів і механізмів реалізації державної політики, які б були оптимальними і змогли б забезпечити гідний розвиток сфери культури. Це в свою чергу призводить до ще більшого поглиблення кризових явищ, посилення негативних тенденцій в культурному розвитку суспільства. Тому, важливим є впровадження таких заходів державної політики на практиці, як контроль за дотриманням законів та прийнятих рішень, за виконанням держпрограм, за реалізацією профінансованих державою культурних проектів і заходів, забезпечення прозорості дій держави у сфері культури [51, с. 150-151; 124, с. 43].

Правове регулювання практики надання населенню якісних і доступних культурних послуг є важливим напрямом діяльності держави у сфері

культури. Водночас, розвиток цієї сфери стає повноцінним лише за умови визначення пріоритетних цілей стратегічного планування, окреслених у відповідну сукупність документів програмно-цільового характеру різної функціональної спрямованості.

Власне стратегічне планування розглядається як «особливий вид наукової та практичної діяльності, що полягає у розробці стратегічних рішень (у формі прогнозів, проектів програм, планів), які передбачають висунення таких цілей і стратегії поведінки відповідних об'єктів управління, реалізація яких забезпечує їхнє ефективне функціонування у довгостроковій перспективі, швидку адаптацію до змін зовнішніх умов» [270, с. 78].

Слушно наголошує Т.О. Гуржій, визначаючи стратегічне планування як «ключову фазу державно-управлінського циклу, на якій формується сукупність передумов для практичного втілення генерального задуму, концепту, ідеї» [53, с. 170].

Стратегічне планування забезпечує комплексний підхід до вирішення актуальних політичних задач на основі охопту всіх територій і рівнів адміністративної вертикалі; сприяє налагодженню соціально-економічних зв'язків між регіонами, сферами, галузями; оптимізує управлінський процес, робить його цілеспрямованим, послідовним і прагматичним. Стратегічне планування дозволяє консолідувати ресурсний потенціал на найважливіших напрямках державної діяльності, раціонально розподілити наявні сили та засоби, уникнути різноманітних дисбалансів, непотрібних кроків, марних витрат. Зрештою, саме від стратегічного планування залежить гнучкість державної політики, її толерантність до кризових явищ та адекватність викликам часу [53, с. 170].

Попри те, що на ефективність державної політики розвитку «культурної» галузі впливає цілий комплекс різнопланових чинників, витоки більшості проблем лежать саме в площині планування відповідних заходів довгострокового стратегічного характеру.

Попри значну кількість прийнятих за роки незалежності стратегій, планів та програм сприяння культурному розвитку країни, дотепер не визначені видовий склад, функції та місце в системі документації, не виділені специфічні властивості, не сформульовані вимоги до структури і змісту документів стратегічного планування.

На розвиток культурної галузі помітно впливає і амбівалентний характер цієї діяльності, який передбачає обов'язкове урахування суспільних інтересів, обмежене регламентування офіційної комунікації та забезпечення управління через конкретні культурні установи, посилення ролі в управлінні культурними процесами місцевих органів влади тощо.

Найбільш поширеними типами документів цілеспрямованого розвитку культурної галузі є стратегії і концепції, проте термінологічна невизначеність не дає чіткої відповіді на питання, в чому їх відмінність. Хоча, здається, при певній функціональній спільності ці документи розрізняються чіткістю і обґрунтованістю перспектив.

Стратегія передбачає велику точність і фінансову відпрацьованість планованих показників і критеріїв. Концепція ж містить загальний погляд на перспективи розвитку галузі, з урахуванням національних, природно-кліматичних, економічних та інших регіональних чинників.

Так, наприклад, розвиток культурного сектору включений до Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 [233], Плану дій із реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 р., схваленого Наказом Кабінету Міністрів від 23.11.2015 р. №1393-р [191], Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р., схваленої резолюцією Кабінету Міністрів від 06.06.2014 р. № 385 [187], Стратегії подолання бідності та Плану заходів на 2016-2017 рр. з реалізації Стратегії подолання бідності, схваленої постановою Кабінету Міністрів від 16.03.16 року та від 08.08.2016 р. №161-р та 573-р відповідно [236; 192].

Однак не слід забувати й про різні програми, які виконують функцію забезпечення та є конкретним фінансовим інструментом реалізації державної культурної політики. Таким чином, даний вид документів сприяє реалізації відбитих в декларативних і проектних документах принципів, підходів до досягнення цілей, розв'язанню задач.

Однією з перших, де передбачено розроблення, затвердження та впровадження державних соціальних стандартів надання послуг населенню у сфері культури, що гарантуються державою (перелік та обсяг послуг, порядок їх надання, показники виконання та якості послуг), а також методику визначення розміру фінансового забезпечення державних соціальних стандартів надання послуг населенню у сфері культури, що гарантуються державою, в розрахунку на душу населення, була затверджена у 2005 році Концепція державної політики в галузі культури на 2005-2007 роки [214], яка більшою мірою мала декларативний характер, оскільки для визначених нею цілей та пріоритетних завдань не передбачався механізм їх реалізації. Положення концепції фрагментарно враховували культурні тенденції розвитку українського суспільства та фактично не визначали пріоритетних підходів у забезпеченні населення якісними, доступними, інформативними, безпечними (в частині дотримання норм суспільної моралі) культурними послугами.

Наступним кроком реформування системи надання культурних послуг населенню стало затвердження Державного стандарту надання безоплатних послуг клубними та бібліотечними закладами культури державної та комунальної форм власності [186], який на сьогодні вже є морально застарілим.

Не можна не пригадати й Стратегічний план діяльності Міністерства культури України, затверджений наказом Мінкультури від 17.10.2012 року № 1154, що мав за мету забезпечення реалізації державної політики у сфері культури і мистецтва, національної музейної політики, охорони культурної спадщини, ввезення і повернення культурних цінностей, державної мовної

політики, бібліотечної справи, кінематографії, координація діяльності закладів, підприємств та організацій, віднесених до сфери управління, а також спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері міжнародних відносин, релігії та захисту прав національних меншин України [208].

На початку 2016 року Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням від 1 лютого 2016 р. № 119-р схвалив Довгострокову стратегію розвитку української культури - стратегії реформ, де забезпечення державної підтримки національного культурного продукту і провідної ролі митців та менеджерів культури у створенні, поширенні та збереженні національного культурного продукту; формування попиту і споживача сучасного культурного продукту і культурних послуг, визначено одним із стратегічних напрямів реформування культурного сектору країни [234].

З метою визначення основних шляхів і способів створення умов для збільшення кількості, підвищення якості та доступності культурних послуг, розвитку людського капіталу України через стимулювання створення та споживання культурних послуг, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 січня 2019 р. № 27-р було схвалено Концепцію реформування системи забезпечення населення культурними послугами [235], в якій сформульовані принципи реформування системи забезпечення населення культурними послугами, вимоги до затвердження мінімальних стандартів забезпечення громадян культурними послугами, заходи реформування фінансового забезпечення цієї системи, орієнтири впровадження політики модернізації наявної інфраструктури для надання культурних послуг, вимоги до необхідності розроблення системи здійснення моніторингу та оцінки якості культурних послуг тощо.

Впроваджуючи в життя програми, держава встановлює пріоритетні напрямки культурної політики, визначає державну і регіональну значимість діяльності установ культури і мистецтва. Тому складанню програм повинен передувати етап, в ході якого проводиться аналіз проблем культурного життя

даного регіону, спрямований, як і програма в цілому, на виявлення та підтримку творчого, інноваційного початку в діяльності установ культури і мистецтва всіх рівнів. При цьому кожний програмний захід має фінансуватися з декількох джерел: державного і (або) місцевого бюджету, спонсорськими коштами, власними активами і т. п. [137].

Отже, недостатня систематизованість «культурного» законодавства, наявність у ньому прогалин і суперечностей, застарілих норм і неоднозначних формулювань породжує труднощі у правозастосуванні, знижує рівень та якість надання населенню культурних послуг та актуалізує проблему його вдосконалення шляхом:

по-перше, прийняття в умовах подальшої реалізації Концепції реформування системи забезпечення населення культурними послугами Державної програми розвитку національного культурного простору та забезпечення населення культурними послугами, яка передбачатиме конкретні кроки законодавчого визначення переліку, змісту та обсягу культурних послуг, що надаються громадянам на безоплатній основі на різних рівнях адміністративно-територіального устрою України, показників та критеріїв оцінки якості надання культурних послуг, механізму взаємодії органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та представників інститутів громадянського суспільства, обміну інформацією між ними з метою своєчасного коригування державної політики щодо забезпечення населення якісними і доступними культурними послугами тощо;

по-друге, законодавчого затвердження разом із мінімальними стандартами переліку державних соціальних гарантій забезпечення громадян культурними послугами (базового набору культурних послуг), а також доповнення у зв'язку із цим Закону України «Про культуру» *статтею 5-1 «Соціальні стандарти доступу населення до культурних послуг, що гарантуються державою»*, в якій викласти положення, що визначатимуть вимоги до обсягу, якості, порядку та умов надання населенню культурних послуг; вимоги і методи їх контролю для груп однорідних послуг або для

конкретної послуги в частині її складу, змісту і форми діяльності з надання допомоги, принесення користі споживачеві послуги, вимоги до факторів, що робить істотний вплив на якість послуги; особливості реалізації соціального замовлення певного регіону в якісних і різноманітних культурних послугах для громадян, які проживають на його території; регулювання відносин у сфері надання культурних послуг між публічною адміністрацією, установами соціального обслуговування і клієнтами; особливості надання культурних послуг залежно від рівня культурних потреб людей, що володіють різними культурними компетенціями та уподобаннями; порядок здійснення об'єктивної оцінки (організації моніторингу) діяльності установ з надання культурних послуг клієнтам тощо;

по-третє, прийняття Закону України «Про археологічні послуги та обіг археологічних об'єктів», який сприятиме збереженню археологічної спадщини та створенню єдиної системи її охорони, протидії нелегальним розкопкам та обмеженню цивільного обігу археологічних предметів; передбачатиме обов'язкове запровадження ліцензування діяльності з використання детекторів металу, геосканерів та інших подібних приладів, призначених або адаптованих під пошук металевих предметів, що є невід'ємною умовою Європейської конвенції з охорони археологічної спадщини, створення правових основ аматорського археологічного пошуку, встановлення відповідальності за порушення правил обігу археологічних предметів тощо;

по-четверте, прийняття державної програми розвитку культур національних меншин України;

по-п'яте, імплементації міжнародних стандартів бібліотечно-інформаційної галузі та інформаційно-технологічної інфраструктури бібліотек до законодавства України;

по-шосте, законодавчого забезпечення сприяння розвитку сучасного та традиційного образотворчого мистецтва, діяльності неприбуткових

організацій в галузі культури, клубної справи та виконавських видів мистецтва;

по-сьоме, законодавчого забезпечення цілісності національного інформаційно-культурного простору, підтримки розвитку національних культурних індустрій через прийняття Закону України «Про вітчизняний (національний) культурний продукт», що забезпечить просування національної культурної продукції в Україну та за її межами;

по-восьме, правового забезпечення надання населенню культурних послуг в електронному форматі, що дасть можливість поширювати якісну інформацію про об'єкти інтелектуальної власності та культурної спадщини.

2.2. Суб'єкти адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами

Забезпечення відповідного розвитку культурного сектору та культурного різноманіття, задоволення культурних запитів всіх громадян незалежно від їхнього місцезнаходження, етнічного та соціального походження, віку, статі, та ін. є одним з пріоритетів державної гуманітарної політики, що відіграє ключову роль у забезпеченні можливості культури робити повноцінний внесок у інклюзивний розвиток, що ґрунтується на правах людини.

Формування на сьогодні ефективної системи адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами, побудованої на основі розвитку владно-суспільних взаємовідносин, а також взаємодії органів публічної влади та інститутів громадського суспільства, неможливе без інституційного забезпечення цього процесу.

Саме суб'єкти адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами, складаючи розгалужену сукупність органів публічної адміністрації (органів державної влади та місцевого самоврядування), самоврядних організацій та органів громадського

самоврядування, здійснюючи на постійній основі цілеспрямований вплив з боку держави на розвиток культурної галузі, є важливим елементом у загально-державному механізмі посилення інституційного забезпечення культурної політики та оптимізації державно-приватного співробітництва щодо підтримки культури.

Через інституціалізацію культурної сфери забезпечується утворення стабільних моделей соціальної взаємодії, заснованих на формалізованих правилах і законах. При цьому інституціалізація слугує закріпленню практик чи сфери суспільних відносин у вигляді законів, соціальних норм або форм діяльності [72].

Інституційний аспект дозволяє сформувати уявлення про суб'єктів адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами як системи всіх органів державної влади та недержавних утворень, які прямо чи опосередковано сприяють створенню правових, організаційних та фінансових умов для забезпечення реалізації кожним громадянином права на задоволення культурних потреб та доступу до культурних благ. Хоча формально, ґрунтуючись на концепції чинної Конституції України, при визначенні держави як суб'єкта конституційно-правових відносин ми не називаємо органи місцевого самоврядування, фактично держава як єдине ціле, як організація всього народу, «матеріалізується» не тільки в системі органів державної влади, а й в системі органів місцевого самоврядування. Останні, хоча і не входять в систему органів державної влади згідно чинної Конституції України, але як низовий рівень публічної влади в межах своїх повноважень беруть чи не найважливішу участь в реалізації функцій державної культурної політики.

Інституційна складова згаданої сфери має формуватися, на думку вчених, на максимальному охопленні сфер культурної діяльності та культурних відносин; координації та взаємодії в процесі формування і реалізації культурної політики держави, створенні єдиних стандартів і підходів до управління різними сферами культури; раціональності і

виправданості механізмів державно-управлінського впливу, обсягів фінансового і матеріально-технічного забезпечення культурних процесів; недопущенні імперативного розвитку культури, формуванні системи цінностей шляхом їх насадження від держави, ігноруючи культурні традиції та орієнтири української нації, що сформувалися протягом історичного шляху її становлення; забезпеченні умов для культурної різноманітності, яка досягається інклюзивністю національної культури, включення в її спадщину регіональної та етнічної культури [296].

В цілому досліджувана галузь має власні інституційні підходи до окресленої проблематики, які не властиві іншим сферам. Дійсно, за роки незалежності та запровадження активних реформ в Україні створені значні інституційні умови адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами, однак казати про повне усунення перепон, стримуючих повноцінну реалізацію кожним громадянином права на задоволення культурних потреб та доступу до культурних благ, не можна.

Характерними вадами інституціональної складової культурної сфери й досі залишається її недостатня охопленість культурними відносинами; неефективна координація та взаємодія органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства у формуванні і реалізації культурної політики держави, створенні єдиних стандартів і підходів до управління різними сферами культури; обмеженість управлінської практики переважно патронажним адмініструванням закладів культури; відчуженість культурного процесу від актуальних проблем соціуму та зменшення можливості використання ресурсів громадянського суспільства; закритість практики адміністрування бюджетних ресурсів на підтримку культурних проєктів, а відтак відсутність змін в інституційному розвитку управлінських структур; помилковість сприйняття діяльності закладів культури виключно як комерційних або елітарних установ; фрагментарність культурної політики держави тощо.

В системі адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами відповідні суб'єкти представлені декількома рівнями залежно від статусу, виконуваних функцій та місця, яке вони займають в ній. Водночас чинне законодавство прямо не визначає перелік таких суб'єктів, лише у частині 2 статті 12 Закону України «Про культуру» вказує, що суб'єктами діяльності у сфері культури є:

держава в особі уповноважених органів виконавчої влади;

територіальні громади в особі органів місцевого самоврядування;

професійні творчі працівники; наукові працівники, зокрема, музейних, бібліотечних закладів, історико-культурних заповідників, архівних установ;

педагогічні працівники закладів освіти сфери культури; митці, які працюють на засадах мистецького аматорства;

працівники культури;

заклади культури, а також підприємства, установи та організації всіх форм власності, статuti (положення) яких передбачають провадження діяльності у сфері культури;

окремі громадяни, об'єднання громадян, які провадять діяльність у сфері культури.

Зрозуміло, що це всі суб'єкти, які надають або споживають культурні послуги. Однак законом, зокрема статтею 13, визначено лише органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування як суб'єкти сприяння створенню єдиного культурного простору України, збереженню цілісності культури. І це не випадково, адже саме ці органи є основними суб'єктами адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами, забезпечення реалізації кожним громадянином права на задоволення культурних потреб та доступу до культурних благ.

Насамперед, культурний сектор в Україні представлений на національному рівні як законодавчою (Верховна Рада України та відповідний комітет з питань культури й духовності), так і виконавчою владою. При цьому призначення Верховної Ради України серед інших суб'єктів

адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами є в більшій мірі установчим та засадницьким (інституційним), оскільки вона визначає політику держави в сфері культури, правові, економічні та соціальні гарантії її реалізації, систему соціального захисту працівників культури.

Основними функціями законодавчої (представницької) влади, в даному випадку Верховної Ради України, є розробка та прийняття законів, затвердження державного бюджету та контроль за його виконанням, формування органів виконавчої влади. Усі ці функції так чи інакше стосуються питань культури та соціальної сфери, а в деякій своїй частині присвячені їй безпосередньо [119].

В свою чергу органи виконавчої влади забезпечують реалізацію політики в сфері культури; здійснюють за участю громадських об'єднань розроблення державних програм розвитку культури та їх фінансування; створюють умови для відродження й розвитку культури української нації, культур національних меншин, які проживають на території України тощо. Управлінська діяльність у сфері культури здійснюється системою органів виконавчої влади, кожен із яких реалізує свою компетенцію на окремих ділянках культурного будівництва: безпосередньо культура, телебачення й радіомовлення, кінематографія, друкарська справа та ін. [4].

В системі органів виконавчої влади провідну роль відіграє Кабінет Міністрів України, який згідно ст. 113 Конституції України є вищим серед інших органів виконавчої влади [110]. Кабінет Міністрів України є колегіальним органом загальної компетенції, про що прямо вказується у ст. 3 Закону України від 07.10.2010 р. за № 2591-VI «Про Кабінет Міністрів України» [212].

З-поміж інших сфер, де розкриваються основні повноваження цього органу відповідно до Розділу IV «Компетенція Кабінету Міністрів України» Закону України «Про Кабінет Міністрів України» є культура.

На відміну від Основ законодавства України про культуру [157], що вже втратили чинність і де окрему статтю присвячено повноваженням державних

органів у сфері культури, чинний Закон України «Про культуру» цьому питанню не приділяє належної уваги. Винятком є стаття 4 закону, де лише зазначено, що Кабінет Міністрів України щороку затверджує програму діяльності центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв, з розвитку культури на відповідний рік, що визначає стратегічні цілі та пріоритетні завдання державної політики у сфері культури на певний календарний рік, а також заходи, що плануються та здійснюватимуться центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв, для досягнення зазначених цілей і реалізації завдань.

Отже, функції та повноваження вищих органів державної влади у сфері культури у Законі України «Про культуру» не визначені, а відтак доречним було б окреслити загальні засади їх організації та функціонування у згаданому законі, присвятивши цьому окремий розділ тощо.

Іншу ланку суб'єктів адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами складають центральні органи виконавчої влади, до яких належать міністерства, державні комітети (державні служби, агентства) та центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом [5, с. 40]. Вони реалізують відповідні повноваження у культурній сфері, безпосередньо сприяючи втіленню у життя приписів вищих органів державної влади, адже саме культура охоплює всі нематеріальні (духовні) цінності, створені суспільством, в тому числі й моральні та етичні.

За твердженням фахівців у галузі адміністративного права, саме культура є тим чинником, що визначає духовне кредо нації, є показником її самобутності, саме через культурну сферу утверджуються духовні та моральні ідеали, втілюються гуманістичні ідеї, загально визнані людські цінності, зберігаються та примножуються культурні надбання [5, с. 409].

Слід також цілком погодитися із твердженням вчених, які наголошують на необхідності «...морально оздоровити політику шляхом розвитку культури загалом... Адже більшість проблем виникає внаслідок кризи культури, яку

можна подолати не лише грошима, оскільки наші цінності і духовне життя мають значення не менше, ніж валовий національний продукт» [289, с. 13]. Головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах культури, державної мовної політики, популяризації України у світі, державного іномовлення, інформаційного суверенітету України (у частині повноважень з управління цілісним майновим комплексом Українського національного інформаційного агентства «Укрінформ») та інформаційної безпеки, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сферах кінематографії, відновлення та збереження національної пам'яті, міжнаціональних відносин, релігії та захисту прав національних меншин в Україні, мистецтв, охорони культурної спадщини, музейної справи, вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей є Міністерство культури та інформаційної політики України (далі – Мінкультури України) [62], як це прямо визначено Положенням про нього.

Мінкультури наділено широкими повноваженнями в частині надання населенню якісних і доступних культурних послуг, зокрема це повноваження щодо:

забезпечення організації та проведення мистецьких конкурсів з метою реалізації культурно-мистецьких проектів, спрямованих на здійснення заходів у сфері захисту національного інформаційного простору;

видачі (відмови у видачі, анулювання) дозволу на ввезення видавничої продукції, що має походження або виготовлена та/або ввозиться з території держави-агресора, тимчасово окупованої території України;

сприяння провадженню виставкової діяльності, проведенню міжнародних, всеукраїнських, регіональних мистецьких фестивалів і конкурсів, культурно-мистецьких проектів, концертів, мистецьких аукціонів, виставок, виставок-продажів та інших заходів з питань, що належать до його компетенції;

забезпечення організації та проведення інформаційних, комунікаційних кампаній, публічних заходів з метою інформування населення про реформи, що проводяться Кабінетом Міністрів України та іншими державними органами, а також спрямованих на підтримку розвитку особистості, підвищення рівня правової культури населення, зміцнення національної єдності, консолідації українського суспільства та взаємодії з громадськістю тощо (п. 4 Положення про Міністерство культури України) [62].

У структурі міністерства діє також низка директоратів, департаментів, управлінь, секторів та відділів (наприклад, Департамент у справах релігій та національностей, Управління охорони культурної спадщини, Відділ з питань музейної справи, Відділ з питань переміщення культурних цінностей тощо). Крім того Міністерство культури, молоді і спорту України здійснює засновницькі функції відносно державних установ культури державного значення (Софія Київська, Києво-Печерська Лавра, Національна бібліотека України ім. І. В. Вернадського тощо).

При міністерстві також діє значна кількість консультативно-дорадчих органів, серед яких можна назвати:

Експертну комісію з розгляду питань занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України (завданнями комісії є забезпечення професійного вирішення питань підготовки висновків щодо об'єктів культурної спадщини для занесення/незанесення їх до Державного реєстру нерухомих пам'яток України; розгляд програм, концепцій, пропозицій щодо виявлення, оцінки, підготовки облікової документації стосовно об'єктів культурної спадщини; розгляд проектів нормативних і методичних документів, що стосуються сфери виявлення, оцінки та підготовки облікової документації щодо об'єктів культурної спадщини; розгляд інших питань щодо обліку об'єктів культурної спадщини тощо) [168]);

Раду з державної підтримки кінематографії (включає представників від творчих спілок, громадських об'єднань, господарських об'єднань, діяльність

яких спрямована на розв'язання проблем у сфері кінематографії, ініціювання публічних обговорень актуальних питань, публічних дискусій у професійній сфері тощо [207]);

Експертну раду з питань сучасного мистецтва, що є постійно діючим консультативно-дорадчим органом Мінкультури, утвореним з метою напрацювання принципів та ефективної стратегії формування державної політики у сфері сучасного мистецтва, фахового підходу до вирішення проблем його розвитку. Основними завданнями Експертної ради є: розробка пропозицій щодо формування державної політики у сфері сучасного мистецтва; налагодження ефективної комунікації та взаємодії між Мінкультури та фаховою спільнотою у сфері сучасного мистецтва; напрацювання практичних рекомендацій для забезпечення професійного розвитку і презентації українського сучасного мистецтва в Україні та за кордоном; розгляд питань, ініційованих Мінкультури, що належать до компетенції Експертної ради; інші питання, пов'язані з розвитком сучасного мистецтва в Україні [200; 232];

Науково-методичну раду з питань охорони культурної спадщини міністерства культури України, яка створена для розгляду наукових рекомендацій та пропозицій щодо розроблення основних напрямів розвитку охорони культурної спадщини, обговорення найважливіших програм, проектів з питань охорони культурної спадщини, аналізу законодавства України з питань охорони культурної спадщини та практики його застосування тощо [203];

Музейну раду, що є постійно діючим консультативно-дорадчим органом при Мінкульті, утвореним з метою визначення пріоритетних напрямів формування та реалізації національної музейної політики, сприяння у забезпеченні комунікації Мінкультури з представниками професійної громадськості; моніторингу ефективності чинного законодавства щодо музейної справи та суміжних питань; надання Мінкультури рекомендацій та

пропозицій щодо формування та реалізації державної політики у сфері музейної справи тощо [201];

Експертно-фондову раду з питань безоплатної передачі вилучених або конфіскованих культ цінностей, що є постійно діючим консультативно-дорадчим органом Мінкультури, що утворюється для розгляду питань про безоплатну передачу вилучених або конфіскованих культурних цінностей, обернених відповідно до закону в дохід держави, для постійного зберігання в державну частину музейного, бібліотечного та архівного фондів або релігійним організаціям [197];

Раду молодих вчених, основними завданнями якої є вироблення пропозицій щодо концептуальних засад реформування у сфері культурно-мистецької, наукової та освітньої діяльності; формування пропозицій щодо створення умов для залучення талановитої молоді до наукової, науково-технічної, науково-організаційної, інноваційної, культурно-мистецької та освітньої діяльності; забезпечення захисту прав та інтересів молодих вчених тощо [242];

Раду з питань культурно-мистецької освіти, основними завданнями якої є участь у розробці стратегії розвитку освіти у сфері культури і мистецтв; підготовка пропозицій щодо дієвих систем внутрішнього та зовнішнього моніторингу якості культурно-мистецької освіти; визначення проблемних питань розвитку культурно-мистецької освіти всіх рівнів та формування пропозицій щодо їх вирішення [204];

Науково-експертну комісію Міністерства культури України, що є постійно діючим консультативно-дорадчим органом, який утворюється з метою підвищення ефективності планування та виконання прикладних наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних) розробок, які виконуються за рахунок коштів державного бюджету закладами, установами, організаціями, що належать до сфери управління Мінкультури [202];

Експертну раду з питань свободи совісті та діяльності релігійних організацій, основними завданнями якої є забезпечення здійснення аналізу та

оцінки процесів, що відбуваються у релігійному середовищі як в Україні, так і за її межами; проведення дослідження проблемних питань, пов'язаних з формуванням та реалізацією державної політики у сфері державно-конфесійних відносин, діяльності релігійних організацій та забезпечення свободи совісті; здійснення релігієзнавчої експертизи з питань діяльності релігійних організацій, віровчення і культова практика яких мало відома в Україні чи потребує додаткового аналізу тощо [199];

Експертно-фондову комісію Міністерства культури України, основними завданнями якої є надання рекомендацій та пропозицій щодо вилучення музейних предметів, що належать до основного фонду, з фондово-облікової документації музейних закладів, переведення музейних предметів з основного до науково-допоміжного фонду, анулювання подвійного обліку музейних предметів у фондово-обліковій документації; розгляд документів про проведення повного звірення наявності музейних предметів та музейних колекцій державної частини Музейного фонду України музейними закладами, підготовка рекомендацій щодо затвердження таких документів; надання рекомендацій щодо усунення недоліків, виявлених в обліку, зберіганні та використанні музейних предметів, музейних колекцій, предметів музейного значення, покращення якості їх обліку та умов зберігання тощо [196];

Експертну раду з питань нематеріальної культурної спадщини, основними завданнями якої є надання рекомендацій та пропозицій щодо забезпечення охорони нематеріальної культурної спадщини; обговорення найважливіших програм і проектів з питань нематеріальної культурної спадщини; розгляд та участь у розробленні в межах компетенції програм, проектів, концепцій, пропозицій тощо з питань охорони нематеріальної культурної спадщини та міжнародного співробітництва у цій сфері тощо [198];

Експертну раду Міністерства культури України з питань етнополітики, яка відповідно до покладених на неї завдань проводить аналіз стану справ та причин виникнення проблем у процесі формування та реалізації державної

політики у відповідній сфері; вивчає інформацію, отриману в установленому законодавством порядку, щодо діяльності Мінкультури, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій з питань етнополітики; здійснює змістовний моніторинг, аналіз та оцінку суспільних процесів, що відбуваються як в Україні, так і за її межами; моніторинг та аналіз проявів нетерпимості на расовому чи етнічному ґрунті в українському суспільстві; вивчає проблемні питання, пов'язані із реалізацією державної політики у сфері етнополітики тощо [181];

Координаційну раду з питань застосування української мови в усіх сферах суспільного життя України, основними завданнями якої є напрацювання пропозицій щодо вдосконалення координації роботи у сфері державної мовної політики; підготовка пропозицій щодо шляхів, методів та форм здійснення державної мовної політики; обговорення проектів нормативно-правових актів для підготовки відповідних висновків і пропозицій; розробка рекомендацій та пропозицій стосовно застосування української мови в усіх сферах суспільного життя України; сприяння створенню і діяльності курсів з вивчення української мови в населених пунктах України та інших держав тощо [166] тощо.

Наявність громадсько-консультативних інституцій в культурній сфері є важливим кроком на шляху побудови українського культурного середовища європейського зразка, спрямованого на максимальне задоволення культурних потреб населення, суспільства високго культурного розвитку тощо.

Після профільного міністерства суб'єктами адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами є центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом, особливість яких полягає в тому, що вони мають визначені Конституцією та законодавством України специфічні завдання та повноваження; щодо них може встановлюватися спеціальний порядок утворення, реорганізації, ліквідації, підконтрольності, підзвітності, а також призначення і звільнення керівників, вирішення інших

питань. Центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом очолює його голова [5, с. 44].

Спеціальним статусом наділено Державний комітет телебачення і радіомовлення України (далі – Держкомтелерадіо) [194], який є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері телебачення і радіомовлення, інформаційній та видавничій сфері.

Державне агентство України з питань кіно (далі – Держкіно України), яке є центральним органом виконавчої влади України, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра культури України, і який реалізує державну політику у сфері кінематографії [193].

Повноваження Держкіно України полягають у розробленні пропозицій щодо умов прокату, тиражування, розповсюдження і публічного показу або демонстрування фільмів з індексами, що мають обмеження глядацької аудиторії (п. 13); здійснення контролю за дотриманням квоти демонстрування національних фільмів під час використання національного екранного часу, умов розповсюдження і демонстрування фільмів, передбачених державним посвідченням на право розповсюдження і демонстрування фільмів, та за наявністю зазначеного державного посвідчення (п. 14), складання протоколів про адміністративні правопорушення у сфері кінематографії (п. 15) тощо.

Разом із Держкіно України важливим суб'єктом адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами є Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. Остання є конституційним, постійно діючим колегіальним органом, метою діяльності якого є нагляд за дотриманням законів України у сфері телерадіомовлення, а також здійснення регуляторних повноважень [218]. Національна рада в межах своїх повноважень забезпечує права телеглядачів і радіослухачів, організовує проведення досліджень аудиторії телеглядачів і радіослухачів, інші соціологічні дослідження з проблем стану телерадіомовлення, а також

опитування аудиторії щодо популярності та якості програм чи передач, які транслюються (ретранслюються) телерадіоорганізаціями, здійснює аналіз та узагальнення звернень і пропозицій громадян у сфері телерадіомовлення, за наслідками їх розгляду вживає відповідних заходів реагування.

Крім Держкіно України Мінкультури безпосередньо підпорядковуються також Державна служба України з етнополітики та свободи совісті та Український інститут національної пам'яті, що є центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику в сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу [63].

Крім цього, нещодавно Законом України від 28.01.2016 р., № 954-VIII, було засновано Український інститут книги, а також Український культурний фонд, що є бюджетною установою, яка виконує передбачені Законом України від 23 березня 2017 року «Про Український культурний фонд» спеціальні функції щодо сприяння національно-культурному розвитку України. Діяльність Українського культурного фонду спрямовується та координується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах культури та мистецтв [241].

Специфічною державною установою в сфері культури є Український центр культурних досліджень, який створений для прикладних досліджень і аналізу проблем української культури, розробки науково-практичних рекомендацій у галузі культурної політики. Його основним призначенням є створення науково-аналітичної платформи міжнародного рівня з досліджень, генерування, вивчення, обміну та апробації ідей і методів у галузі культурного розвитку [284].

З-поміж суб'єктів адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами центральної ланки, культура також представлена на регіональному (обласному), місцевому (районному, міському та сільському) рівнях, як правило, як виборними органами (радами) територіальних громад – комітетами культури, так і виконавчими органами (місцевими державними

адміністраціями) – відділами або підрозділами культури. Винятком можуть бути лише малі територіальні громади (на сільському або селищному рівні), де за відсутності окремих структурних підрозділів культури наявні державні службовці, відповідальні за впровадження культурної політики.

На місцевому рівні відтворюється фактично та ж сама схема: представницька влада (депутатський корпус) з відповідними комісіями, виконавча влада (адміністрація) з відповідними відділеннями культури.

У складі місцевих державних адміністрацій діють відповідні департаменти або управління культури.

Слід також погодитись із Шестаком В.С., який свідомо не включає до переліку суб'єктів адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами частину суб'єктів, які приймають участь у власне мистецьких правовідносинах та відповідних правовідносинах з приводу їх забезпечення, зокрема тих, що існують у формі закладів, підприємств та організацій культури (театрів, філармоній, професійних творчих колективів, кіностудій, організацій телебачення, радіомовлення, кіновідеопрокату, видавництв, редакцій, музеїв, художніх галерей (виставок), бібліотек, архівів, клубних закладів, кінотеатрів, цирків, парків культури та відпочинку, навчальних закладів і наукових установ, позашкільних закладів естетичного виховання і дозвілля дітей та юнацтва, дизайнерських, реставраційних центрів і майстерень, історико-культурних, архітектурних заповідників, заповідних територій тощо. Вчений пояснює тим, що в сучасних соціально-економічних умовах всі ці заклади, підприємства та організації культури мають своїх засновників, які охоплюються належністю до вище виділених груп суб'єктів (індивідуальних або колективних) [301, с. 204-205]. Такої ж думки дотримується І. Г. Ігнатченко, яка наведені організаційні форми відносить до сфери культури, однак розглядає їх не як, власне, мистецтво, а в залежності від способу й характеру діяльності відносить їх до культурних послуг населенню (клубна, бібліотечна, музейна справи) [87, с. 9]. Означену позицію поділяє і О. Р. Копієвська, яка розглядає їх діяльність як таку, що

спрямована на задоволення потреб різних верств населення у різних видах відпочинку [113, с. 109].

Такі суб'єкти приймають активну участь в різних культурно-мистецьких правовідносинах, виступаючи в якості кінцевих надавачів культурних послуг. Проте вони аж ні як не можуть не можуть розглядатися серед основних суб'єктів адміністративно-правового забезпечення цього процесу, що в першу чергу пов'язано із відсутністю у них відповідних владних повноважень. «Змінюючи свій статус із суб'єкта культурної сфери на об'єкт виробництва культурних послуг, – наголошує В.С. Шестак, – більшість закладів, підприємств та організацій культури стають лише частиною розважального бізнесу, де за пріоритетом отримання вигоди втрачається дійсна роль та призначення клубів, бібліотек, музеїв, кінотеатрів, цирків, парків культури та відпочинку» [301, с. 205-206].

Принципово важливим в аспекті надання населенню якісних і доступних культурних послуг є врахування територіальних умов їх мешкання, що полягатиме в зміщенні акцентів від стереотипів виключно державної підтримки розвитку культурної сфери та нав'язування державою вектору культурної політики до обов'язкового врахування місцевих особливостей. І це не випадково, адже на сьогоднішній день основними замовниками комплексних послуг установ культурно-дозвілєвого типу стають органи місцевої влади, саме вони забезпечують доступ населення до культурних благ.

Так, відповідно до статті 18 Закону України «Про культуру» з метою задоволення потреби громадян у мистецькому аматорстві, створенні умов для їх дозвілля саме органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування формують базову мережу закладів культури (клубних закладів, культурних центрів, парків культури та відпочинку, центрів народної творчості тощо), засоби масової інформації і надають їм фінансову підтримку, а також сприяють створенню недержавних закладів культури, клубів, мистецьких аматорських об'єднань, гуртків, студій за інтересами та

провадженню ними діяльності. В контексті підтримки культурного дозвілля та аматорського мистецтва не зрозуміло що розуміє законодавець під «створенням недержавних закладів культури» та «створенням закладів культури недержавної форми власності», що, на нашу думку, вказує на необхідність приведення положень закону у відповідність до статті 41 Конституції України.

Реформа децентралізації, що наразі відбувається в Україні, передбачає передачу повноважень, фінансів на їх реалізацію та відповідальності за їх виконання від центральної влади органам місцевого самоврядування, тобто тому керівництву територіальних громад, які краще орієнтуються на місцях в локальних проблемах і ефективніше можуть використати кошти на їх вирішення. Теж саме стосується й культурної сфери, адже метою децентралізації є не лише наближення влади до мешканців, а мешканців – до влади для підвищення доступності та якості освітніх, медичних, адміністративних, комунальних і соціальних послуг, які отримують ті самі мешканці громад, але й, в першу чергу, до широкого розмаїття культурних послуг.

Важливою формою забезпечення населення культурними послугами є використання потенціалу державно-приватного партнерства шляхом поширення практики створення невеликих закладів культури. Їх підтримка вбачається через запровадження «культурного замовлення» як способу конкурсного фінансування певних культурних проєктів. Важлива роль в цьому процесі має відводитися саме органам місцевого самоврядування, що визначатимуть правові, організаційні та процедурні аспекти культурного замовлення з урахуванням думок регіональних мистецьких організацій.

Такі тенденції вимагають не лише масштабної реструктуризації мережі муніципальних організацій культури, але й зміни системи управління культурними процесами. Саме зараз як ніколи органи місцевого самоврядування повинні самостійно забезпечити населення культурно-дозвілевими послугами в обсязі наявних у них повноважень, використовуючи

власні ресурси. Такого роду перерозподіл майнових і фінансових зобов'язань створює для установ культури і дозвілля вельми складну ситуацію і загрожує руйнуванням самої мережі, а відтак вимагає зваженого підходу до управлінських процесів на місцевому рівні.

З цього приводу слушно наголошує В.І. Бойко, стверджуючи, що «без створення ефективної системи впливу держави на ці процеси неможливе запровадження новітньої державної політики і нової моделі функціонування сфери культури, система управління якою ще й сьогодні в Україні залишається занадто централізованою, орієнтованою на єдину форму власності і, як результат, недостатньо демократичною» [27, с. 70]. Вчений підкреслює значення місцевих органів влади у правовому забезпеченні надання населенню культурних послуг, що, на його думку, є недостатнім у контексті загальноєвропейських тенденцій децентралізації управління та осмислення їх ролі у регулюванні розвитку культури [27, с. 70].

Позитивним для використання в цьому сенсі є французький досвід організації регіональної системи надання населенню культурних послуг. Зокрема, процеси децентралізації у Франції почали активно розвиватися з початку 1980-х років. Крім Парижу в провінції були створені численні управлінські структури, які мали значну автономію у прийнятті рішень і розподілі коштів, щорічно одержуваних з центрального бюджету [112, с. 157]. Основною управлінською ланкою регіонального рівня є французькі регіональні управління культурною діяльністю (DRAC), метою яких є:

- комплексний аналіз культурного потенціалу регіону;
- розробка пріоритетних напрямів регіональної культурної політики з огляду на особливості культурного потенціалу територій регіону;
- чітке вибудовування цілей і завдань регіональної політики; чітке розмежування повноважень і відповідальності у сфері проведення культурної політики між управлінськими структурами;
- розробка взаємопов'язаних, не дублюючих одна одну, програм розвитку регіону, заснованих на використанні культурного потенціалу;

- формування культурного й інформаційного іміджу регіону;
- сприяння культурній «відкритості» регіону, включення культурних послуг регіону у світовий ринок культурних продуктів і послуг;
- сприяння розвитку і використанню інформаційних технологій у культурній політиці регіону;
- сприяння розвитку культурних індустрій;
- аналіз кадрового потенціалу у сфері культури регіону;
- сприяння в підготовці необхідних фахівців для роботи у сфері культури не тільки художніх спеціальностей, але й спеціально підготовлених управлінських кадрів для роботи як в установах сфери культури, так і в органах управління культурою різних рівнів;
- сприяння розвитку різних культурних ініціатив;
- розробка конкретних механізмів залучення населення в культурну діяльність;
- моніторинг культурної політики регіону [136].

В Україні так само державні та регіональні органи влади мають стимулювати ініціативу та участь різних груп населення у створенні, збереженні, розповсюдженні та споживанні цінностей культури, здійснювати державну політику у підготовці компетентних кадрів, здатних виконувати організаційно-управлінську, консультативну, художньо-творчу, науково-дослідну, експертну діяльність у сфері культури. На національному та місцевому рівнях доцільно сприяти встановленню міжнародних культурних контактів, зв'язків і співробітництва [27, с. 71].

За словами колишнього Міністра культури України Євгена Нищука, фактична децентралізація в галузі культури, на відміну від загальної реформи децентралізації, яка почалася в 2014 році, триває вже понад 20 років. За цей час багато функцій вже давно передані на місця, залишивши за відомством здійснення контролю за дотриманням прав громадян на якісні культурні

послуги та важелі сприяння культурному розмаїттю в кожному окремому регіоні країни [312].

«Так, реформа децентралізації дає великі можливості для розвитку територіальних громад, які однак можуть бути використані лише за умови швидкої реакції викликам часу. Це формування нової нормативно-правової бази та рекомендацій для ОТГ в частині забезпечення культурними послугами, кадрове забезпечення розвитку територій - запровадження нових форм навчання, посилення лідерських, проектних та управлінських навичок осіб, які представляють культуру в ОТГ, а насамперед, формування ефективних ринків культурних послуг, які мають надаватися на конкурсних засадах у вигляді проектів, що спрямовані на вирішення конкретних соціо-культурних проблем конкретної громади», – наголошує Євген Нищук [312].

«Також, – відзначає Є. Нищук, – потребує суттєвого та концептуального перегляду існуюча модель базової мережі закладів культури. З цією метою в 2017 році Мінкультури було прийнято рішення про децентралізацію в галузі шляхом розробки та впровадження мінімального набору культурних послуг. Напрацьовувалися варіанти та моделі надання культурних послуг з урахуванням територіально-адміністративних, соціально-економічних та інших особливостей розвитку громад. Експертами проекту EDGE було підготовлено профілі усіх 24 областей України з можливими сегментацією та варіацією надання культурних послуг» [312].

Наступним кроком в умовах регіоналізації культури може стати створення різного роду соціально-культурних (інформаційно-культурних) комплексів, наприклад, музейно-культурного комплексу. При цьому такий комплекс має формуватися не на центральному (загальнодержавному) рівні, а безпосередньо в регіонах, областях, об'єднаних територіальних громадах в межах єдиної національної культурної політики, побудованої на принципах забезпечення населення необхідним мінімумом доступності соціально-культурних благ та послуг.

Доречно також додати, що інституційна складова адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами представлена і недержавними утвореннями, зокрема органами місцевого самоврядування, про які згадувалося вище, та іншими інституціями громадянського суспільства. Такими можна вважати Київську міську організацію з захисту історичних та культурних пам'яток, Громадську організацію «Культурна держава», Всеукраїнську раду з захисту культурної спадщини, Громадську мережу «Опора», Ініціативу «Давайте захистимо Старий Київ», Благодійний фонд із захисту культурної та історичної спадщини Львова, Громадський рух Львова, Всеукраїнську асоціацію видавців та розповсюджувачів преси, Українську асоціацію видавців періодичної преси, Телекомунікаційну палату України, Експертну комісію з питань розповсюдження і демонстрування фільмів при Державному агентстві України з питань кіно, Український центр розвитку музейної справи та ін. Окрім цього, в Україні офіційно зареєстровано більше 20 творчих спілок, які відіграють важливу роль у сфері забезпечення населення якісними культурними послугами. Серед них варто особливо виділити Національну спілку письменників України, Національну спілку кінематографістів України, Національну спілку театральних діячів України, Національну спілку архітекторів України та інші громадські організації.

Сьогодні на порядку денному актуальним залишається питання зміцнення державно-приватного співробітництва у підтримці культури та наданні населенню якісних та доступних культурних послуг.

Водночас, у питаннях забезпечення населення якісними і головне доступними культурними послугами важливу роль відіграє фінансова підтримка розвитку цієї сфери, особливо в частині формування місцевих бюджетів, які, на жаль, формуються за «залишковим» принципом. Просте перенесення відповідальності за надання культурних послуг на місцевий рівень влади без відповідного розширення фінансових можливостей залишається суттєвою проблемою сьогодення. Обмеженість повноважень

органів місцевого самоврядування ускладнює процес як надання населенню культурних послуг, так і їх матеріально-технічного та фінансового забезпечення, а також відповідних культурних установ та організацій.

Таким чином, наразі підтримка інституційного розвитку сучасної культури і мистецтва є одним з найбільш слабких аспектів у питанні задоволення культурних потреб громадян незалежно від їх вікової та дохідної стратифікації шляхом забезпечення рівного доступу до базового набору якісних культурних послуг.

Підвищення рівня інституційної складової адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами вказує на необхідність:

- формування нової концепції культурної децентралізації, що передбачатиме надання Міністерству культури, молоді і спорту України координуючої, моніторингової та контролюючої функції на місцевому та національному рівні;

- перетворення місцевих культурних центрів на учасників змін, здатних надавати населенню необхідні культурні послуги;

- вироблення соціальних стандартів доступу населення до культурних послуг, що гарантуються державою та впроваджуються на певній територіальній одиниці;

- оптимізації місцевої культурної інфраструктури у контексті децентралізації, яка стане можливістю переглянути існуючі структури та управлінські методи у напрямі підвищення рівня доступу до знань, до цифрових технологій, збереження пам'яті про населені місця та традиції (включаючи ремесла), але водночас підтримуючи сучасні творчі та креативні прояви;

- публічно-правового забезпечення населення клієнт-орієнтованими культурними послугами, що надаватимуться на конкурсних засадах для вирішення конкретних гуманітарних потреб громад в межах секторальної реформи децентралізації влади;

– запровадження інструментів оцінки культурних послуг як на національному, так і на місцевому рівнях тощо.

Сучасні реалії культурного розвитку країни переконують в необхідності вироблення державою заходів, які сприяють не лише зростанню ефективності функціонування окремих організацій культурної сфери, а й реалізації управлінських рішень, спрямованих на надання культурних благ і послуг населенню з метою підвищення культурного рівня нації. В контексті цього очевидним стає необхідність вироблення комплексного підходу інституційного розвитку сфери надання населенню культурних послуг на стратегічну перспективу, який має бути спрямований на:

– вдосконалення взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інституцій громадянського суспільства із суб'єктами діяльності у сфері культури (фізичними та юридичними особами, що провадять культурну діяльність або реалізують владні повноваження у сфері культури);

– впровадження інформаційних та комунікаційних технологій в процесі реалізації суб'єктами адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами поставлених стратегічних орієнтирів розвитку культурної сфери;

– забезпечення відкритості в діяльності публічної адміністрації в частині забезпечення населення культурними послугами;

– забезпечення загальнодоступності державних інформаційних ресурсів щодо забезпечення населення культурними послугами;

– створення умов для ефективної взаємодії між органами державної влади та населенням на основі використання інформаційних та комунікаційних технологій з метою підвищення соціально-економічної ефективності розвитку сфери культури.

2.3. Адміністративно-правові засоби забезпечення населення культурними послугами

Важливим елементом гарантування права громадян на задоволення культурних потреб та доступ до культурних благ є адміністративно-правові засоби. Останні забезпечують не лише безперешкодну реалізацію і захист культурних прав громадян, але й виконання відповідних обов'язків.

В основному поняття «засіб» визначається як спосіб, прийом, захід, якась спеціальна дія, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось або те, що служить знаряддям у якій-небудь дії, справі [151, с. 723].

Довідкова література визначає засіб як спеціальну дію, що дає можливість здійснити що-небудь, досягти чогось; те, що служить знаряддям у якій-небудь дії, справі [271, с. 326]. «Засіб – це прийом, спосіб дії для досягнення чого-небудь» [154, с. 676].

Іншими словами, в загальному вигляді під засобом можна розуміти те, що своїм застосуванням сприяє досягненню певної мети. Остання більшою мірою досягається завдяки юридичним засобам, які визначаються як будь-яке юридичне явище, завдяки використанню якого може бути досягнута певна ціль, прямо або опосередковано зафіксована у законодавстві [160, с. 9].

Розв'язання окреслених у попередніх підрозділах дисертації проблем вимагає широкого спектру правових, організаційних, інформаційних та інших заходів, об'єднаних рамками єдиної стратегії розвитку культурного простору та системи надання населенню культурних послуг, серед яких визначальне місце займають саме адміністративно-правові засоби. При цьому останні вимагають суттєвого вдосконалення не тільки в питаннях адміністративної відповідальності, але й в частині їх упорядкування та уніфікації, адже чіткого переліку таких засобів дотепер наукою не вироблено.

На сьогодні надання населенню якісних і доступних культурних послуг має стати в центрі державних інтересів, що реалізовуватиметься за допомогою сукупності юридичних засобів. Звісно ж, що поняття «система

юридичних засобів» є узагальнюючим, у зв'язку з чим, на наш погляд, поняття правового регулювання визначається як юридична регламентація суспільних відносин, виражена в дозволі, зобов'язанні, забороні або поєднанні різних варіантів цих способів. Незважаючи на різноманітність визначень правового регулювання, всім їм властивий загальний предметний, цільовий і методологічний склад: метою правового регулювання є упорядкування і регламентація суспільних відносин; об'єктом правового регулювання виступають суспільні відносини, на які спрямоване упорядкування; методом правового регулювання є сукупність юридичних засобів, за допомогою яких здійснюється правова регламентація [258, с. 39-40].

На думку С.С. Алексеєва, використання правових засобів у практичному житті означає, що саме так слід застосовувати юридичний інструментар для вирішення різних соціальних завдань, щоб було досягнуто ефекту, який реалізує соціальну цінність, силу права, його місію бути стабілізуючим чинником, що приборкує та утихомирює і, внаслідок цього забезпечує: а) надійність та стійкість відносин, що складаються; б) кореляцію регулювання із суб'єктивними правами; в) сувору регламентацію і водночас гарантованість, захищеність суб'єктивних прав; г) комплекс способів, які гарантують реальне, фактичне виконання юридичних обов'язків; д) необхідну процедуру для здійснення юридичних дій, процесуальні форми і механізми, спрямовані на реалізацію суб'єктивних прав і досягнення істини в конфліктних ситуаціях [11, с. 155].

Усі юридичні засоби вчені поділяють на:

1) засоби матеріального світу: а) засоби-інструменти (нормативні юридичні акти, які містять юридичні норми); б) засоби-діяння, які розподіляються на документовані дії і фактичні, фізичні дії;

2) засоби ідеального світу (у сфері правосвідомості): а) інтелектуальні засоби-інструменти (а саме легалізовані юридичні поняття); б) інтелектуальні засоби-діяння (інтелектуальний процес юридичної кваліфікації фактів) [160,

с. 9].

На наш погляд, правові засоби – це такі інституційні утворення (форми, встановлення), за допомогою яких можна досягти поставленої мети, а саме: забезпечити реальні рівні можливості для безперешкодного здійснення особою належних їй прав.

Різновидом юридичних засобів є адміністративно-правові засоби, які переважно визначаються як сукупність всіх заходів, які застосовуються для забезпечення реалізації прав суб'єктів та охорони їх інтересів [123].

Найбільш прийнятною є класифікація засобів адміністративного права, запропонована В. К. Колпаковим [102, с. 33], згідно якої до таких засобів вчені відносять: норми, відносини, законодавство, методи, форми, компетенцію суб'єктів, способи реалізації норм.

Адміністративно-правові засоби, на думку Ю.В. Якимець, виступають одним із ефективних способів публічного адміністрування, спрямованих на формування і розвиток суспільних відносин у сфері культури на міцній нормативній основі. Під час їх використання забезпечується законність, що гарантується його всебічною урегульованістю, встановленням систематичного контролю за реалізацією заходів впливу, здійсненням прокурорського нагляду, можливістю оскарження, іншими способами, закріпленими законодавством [311, с. 153-154].

На сьогодні правничі джерела містять велику кількість трактувань сутності, призначення та змісту адміністративно-правових засобів в тій чи іншій сфері правового регулювання.

Узагальнення думок вчених-адміністративістів дає можливість висновувати про те, що адміністративно-правові засоби:

по-перше, і це найголовне, встановлюються нормами права (насамперед, адміністративного) [261, с. 20; 167, с. 15-16], закріплюються у законодавстві [167, с. 15-16] і призначаються для регулювання певних відносин [169, с. 8];

по-друге, мають своїм призначенням охорону суспільних відносин, що

складаються у певній сфері публічного адміністрування, та мають владно-примусовий характер [126, с. 42];

по-третє, розглядаються з позиції їх функціонального призначення для вирішення певного кола завдань, регулювання відповідних суспільних відносин [128];

по-четверте, є способами, за допомогою яких публічна адміністрація впливає на суспільні відносини в зазначеній сфері з метою створення, використання, розповсюдження, збереження культурної спадщини та культурних цінностей, а також забезпечення вільного доступу до них [311, с. 154]

по-п'яте, є комплексом адміністративно-правових явищ, за допомогою яких визначаються зміст, межі, форми та порядок впливу певних суб'єктів на правову поведінку, правосвідомість та правову культуру інших учасників правовідносин [27, с. 256];

Значення, цілеспрямованість, особливості змісту і порядок застосування адміністративно-правових засобів закріплені адміністративним законодавством України (законами та урядовими постановами), а свій розвиток і деталізацію вони отримують у відомчих нормативних актах і рішеннях місцевих органів влади та місцевого самоврядування [105, с. 123].

Таким чином, враховуючи викладене, *адміністративно-правові засоби забезпечення населення культурними послугами можна визначити як врегульований нормами адміністративного права правовий інструментарій, спрямований на упорядкування, регулювання, охорону і розвиток суспільних відносин з метою забезпечення реалізації кожним громадянином права на задоволення культурних потреб та доступу до культурних благ через отримання відповідних культурних послуг.*

В названій сфері, в першу чергу, слід виділяти *засоби регулятивного спрямування*, пов'язані із встановленням, як було відзначено раніше, правил, норм і стандартів надання населенню культурних послуг. Без них дія інших адміністративно-правових засобів втрачає сенс, оскільки усі інші засоби

спрямовані на забезпечення їх реалізації, попередження і припинення їх порушень, притягнення винних до адміністративної відповідальності [53, с. 24]. Вони спрямовані на створення певного правового режиму забезпечення населення культурними послугами, який забезпечується за допомогою різних за формою та юридичною силою нормативно-правових актів, головним серед яких безумовно є Закон України «Про культуру», який визначає правові засади діяльності у сфері культури, регулює суспільні відносини, пов'язані із створенням, використанням, розповсюдженням, збереженням культурної спадщини та культурних цінностей, і спрямований на забезпечення доступу до них.

Свого часу ще Концепцією державної політики в галузі культури на 2005-2007 роки [111] передбачалося розробити та затвердити нові державні соціальні стандарти надання послуг населенню в сфері культури, а також методику визначення розміру фінансового забезпечення державних соціальних стандартів, що гарантуються державою в культурній сфері. Зокрема, пропонувалося додати до класифікатора послуги музеїв, заповідників, театральних-видовищних закладів та загалом – розширити перелік існуючих послуг. Результатом стало лише затвердження наказом Міністерства культури України 15 жовтня 2013 року № 983 Державного стандарту надання безоплатних послуг клубними та бібліотечними закладами культури державної та комунальної форм власності [186]. І на цьому все. Надалі практика підвищення як правового, так і організаційно-управлінського аспектів забезпечення населення культурними послугами залишилась не розвинутою. Хоча встановлення стандартів потенційно є ефективним методом реалізації державних гарантій прав громадян на задоволення культурних потреб та доступ до культурних благ.

Дозвільно-ліцензійні засоби складають наступну групу адміністративно-правових засобів забезпечення населення культурними послугами, які полягають у:

видачі дозволів на проведення археологічних розвідок, розкопок на території пам'ятки, в зонах охорони, на охоронюваній археологічній території, в історичних ареалах населених місць, а також на дослідження решток життєдіяльності людини, що містяться під земною поверхнею та водою [222];

наданні дозволу на переміщення (перенесення в інше місце) пам'яток місцевого значення, на відновлення земляних робіт [222];

наданні дозволу на проведення робіт на пам'ятках національного значення, їхніх територіях та в зонах охорони, на охоронюваних археологічних територіях, в історичних ареалах населених місць [222];

наданні дозволів на проведення робіт на пам'ятках місцевого значення (крім пам'яток археології), їхніх територіях та в зонах охорони, на щойно виявлених об'єктах культурної спадщини, реєстрація дозволів на проведення археологічних розвідок, розкопок тощо.

Закон України «Про охорону археологічної спадщини» визначає дозвіл як документ установленого зразка, виданий центральним органом виконавчої влади у сфері охорони культурної спадщини, що дає право на проведення археологічних розвідок, розкопок на території пам'ятки, охоронюваній археологічній території, в зонах охорони, історичних ареалах населених місць, а також на дослідження решток життєдіяльності людини, що містяться під земною поверхнею та водою [222].

Прикладом застосування ліцензійних засобів у досліджуваній сфері є ліцензування мовлення, що здійснюється виключно Національною радою з питань телебачення і радіомовлення, яка залежно від організаційно-технологічних особливостей розповсюдження програм видає ліцензії на такі види мовлення: супутникове; ефірне; кабельне; проводове; багатоканальне. Видача ліцензій на мовлення здійснюється на конкурсних засадах, при цьому ліцензія на мовлення, видана Національною радою, є єдиним і достатнім документом, що надає ліцензіату право відповідно до умов ліцензії здійснювати мовлення, користуватися каналами мовлення за умови наявності

у володільців радіоелектронних засобів передбачених законом дозволів на їх експлуатацію [218].

Крім цього, відповідно до статті 40 Законом України «Про телебачення і радіомовлення» передбачено і ліцензування провайдерів програмної послуги, зокрема для організації діяльності провайдера програмної послуги суб'єкт господарювання (провайдер або оператор телекомунікацій чи оператор кабельних мереж) повинен отримати ліцензію (дозвіл) у Національній раді [238].

Обліково-реєстраційні засоби невід'ємні від попередніх та відіграють важливе значення у забезпеченні населення культурними послугами, адже основним їх призначенням є облік об'єктів матеріальної та духовної культури виняткової історичної, художньої, наукової чи іншої культурної цінності, що мають важливе значення для формування національної самосвідомості українського народу і визначають його внесок у всесвітню культурну спадщину. З цією метою унікальні культурні цінності, що мають виняткове історичне, художнє, наукове та інше культурне значення для формування вітчизняного культурного простору і визначають внесок Українського народу у всесвітню культурну спадщину, визнаються об'єктами національного культурного надбання і включаються до Державного реєстру національного культурного надбання. Водночас Єдиного закону про Державний реєстр національного культурного надбання не існує. Проте, цей реєстр згадано у кількох інших документах. Зокрема, порядок формування Реєстру регулюється чотирма Законами України: «Про культуру», «Про музейну справу», «Про бібліотеки і бібліотечну справу», «Про Національний архівний фонд та архівні установи» та деякими іншими законодавчими актами. Фактична відсутність Державного реєстру національного культурного надбання не гарантує збереження й заборону вивезення за кордон унікальних культурних цінностей та відповідно надання населенню якісних культурних послуг щодо користування ними [59].

Обліково-реєстраційні засоби також пов'язані із видачею власнику пам'ятки або уповноваженому ним органу свідоцтва про реєстрацію об'єкта культурної спадщини як пам'ятки [222], видачею свідоцтва на право вивезення (тимчасового вивезення) культурних цінностей [174].

Адміністративно-правові засоби забезпечення населення культурними послугами *погоджувального характеру*, пов'язані із засвідченням відповідності та правильності проектів, програм, документації, певних дій у сфері культури, серед яких:

- погодження проектів землеустрою щодо відведення земельних ділянок, розташованих на території пам'яток національного значення, їх охоронних зон та охоронюваних археологічних територіях;

- погодження програм та проектів містобудівних, архітектурних та ландшафтних перетворень, меліоративних, шляхових, земляних робіт на пам'ятках національного значення, їх територіях, в історико-культурних заповідниках, на історико-культурних заповідних територіях, у зонах охорони, на охоронюваних археологічних територіях, в історичних ареалах населених місць, а також програм і проектів, реалізація яких може позначитися на об'єктах культурної спадщини [221, 222];

- погодження науково-проектної документації на виконання робіт із консервації, реставрації, реабілітації, музеєфікації, ремонту та пристосування пам'яток національного значення;

- погодження відчуження або передачі пам'яток їх власниками або уповноваженими ними органами іншим особам у володіння, користування або управління;

- погодження розміщення реклами на пам'ятках національного значення та в зонах їх охорони, в історичних ареалах населених місць та ін. [231, 210].

Важливою складовою адміністративно-правових засобів забезпечення населення культурними послугами є *експертиза*, яка виступає незамінним способом встановлення істини у спорах щодо прав, особливо, коли це

потребує спеціальних знань, що сприяє правильному застосуванню норм права. Встановлені такі аспекти експертизи в сфері забезпечення культурних прав громадян: проведення атрибуції (встановлення справжньої цінності) твору, в тому числі ідентифікація автора тексту; ідентифікація виконавця рукописного тексту; визначення відповідності продукції вимогам законодавства про захист суспільної моралі; експертиза охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності, в тому числі економічної оцінки [21, с. 24-32].

Особливий інтерес на сьогодні викликає проведення державної експертизи культурних цінностей, забезпечення якої згідно із Законом України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» покладається на Мінкультури. Цікавим тут є те, що свого часу наказом Міністерства культури України від 31 березня 2017 року № 267 було затверджено Перелік державних установ, закладів культури, інших організацій, яким надається право проведення державної експертизи культурних цінностей. Таких організацій більше 130 та надане їм право на проведення державної експертизи культурних цінностей викликає сумнів, адже серед них є і громадські організації, і приватні підприємства, що певним чином суперечить статусу такої експертизи. Викликає певний подив наділення музеїв правом проведення експертизи культурних цінностей з метою визначення їх можливості вивезення з України, що в першу чергу суперечить ст. 2 Закону України «Про музеї та музейну справу» [216], де зазначено, що експертиза разом із науковою атрибуцією, класифікацією, державною реєстрацією та усіма видами оцінки предметів, які можуть бути визначеними як культурні цінності, проводиться лише з метою їх включення до Музейного фонду України, а не вивезення за кордон.

Відсутність спеціальної державної установи з проведення експертизи культурних цінностей ускладнює процес об'єктивної оцінки наявної культурної спадщини, робить хибним весь процес забезпечення культурних прав громадян. На відміну від позитивної зарубіжної практики, розрахованої

на використання можливостей саме державних установ, в Україні сформувався й діє приватний ринок надання послуг з експертизи культурних цінностей, що поступово призводить до його «тінізації», поширення нелегальних заходів у цій сфері, втрат державного бюджету тощо.

Більше того, відсутність спеціальної державної установи з проведення експертизи культурних цінностей унеможливує здійснення ефективного контролю за рівнем об'єктивності відповідних експертиз, кваліфікацією експертів, повнотою видачі дозвільних документів та ін.

Окрему групу адміністративно-правових засобів забезпечення населення культурними послугами складають *протекціоністські заходи*, суть яких полягає у встановленні державою системи переваг з метою створення сприятливих умов для розвитку національної культури і мистецтва, літератури, інших видів культурної діяльності шляхом введення квот та митних тарифів на імпорт культурних цінностей закордонного виробництва, ліцензування, встановлення диференційованих ставок оподаткування при їх розповсюдженні [24].

Оцінювання виступає важливим адміністративно-правовим засобом визначення ефективності надання населенню культурних послуг. Разом з тим, як свідчить практика, оцінка ефективності культурно-дозвілєвої діяльності за допомогою загальних показників не може дати адекватних результатів. Потрібен більш детальний підхід, зокрема в частині зміщення акценту з оцінки самих органів публічного адміністрування в сфері культури на оцінку ефективності надання послуг, що надаються цими установами. В цьому випадку для кожної послуги може бути запропонований свій набір показників, оцінка за яким може бути узагальнена в одну інтегральну оцінку по всій сфері культурно-дозвілєвої діяльності.

У зв'язку із цим фахівці пропонують оцінювати таку діяльність не тільки за кількісними показниками, але й з соціальної значущості – опосередкованого впливу на суспільство, соціальні групи, особистість.

Більш доцільним є поділ показників вимірювання (оцінки) ефективності надання населенню культурних послуг на абсолютні та відносні. Перші відображені в державній або відомчій статистичній звітності (кількість культурних заходів загальнодержавного, місцевого або міжнародного рівня; число відвідувачів, читачів, користувачів; число книговидач тощо) дають інформацію про обсяги роботи, але є менш інформативними, ніж другі (відносні), до яких належать такі, як: частка населення, що обслуговується, книгозабезпеченість на одного жителя або читача, охоплення дітей додатковою освітою, оновлюваність фондів або відсоток експонованих предметів музейного зберігання тощо.

Обидві групи показників оцінки ефективності надання населенню культурних послуг мають за мету в цілому визначення рівня задоволеності «асортиментом» пропонованих культурних послуг, якості супутніх послуг, дозволяють оцінити новизну заходу, інформативність, інтерес, залучення населення, врахування специфіки національних традицій, доброзичливість атмосфери і ряд інших якісних критеріїв. Такі заходи, в першу чергу шляхом анкетування «споживачів культурних послуг», дозволяють оцінити їх значущість, визначити якісні критерії оцінки, виявити слабкі сторони діяльності культурних закладів, визначити пріоритетні напрямки розвитку культурної сфери та удосконалити якість таких послуг.

Визначальну роль в адміністративно-правовому забезпеченні населення культурними послугами відіграють *контрольно-наглядові засоби*, які спрямовані на перевірку дотримання правил надання культурних послуг, їх повноти, якості, доступності та своєчасності, захист конституційних прав громадян України у сфері культури шляхом створення правових гарантій для вільного провадження культурної діяльності, свободи творчості, доступу до культурних цінностей, культурної спадщини та інформації про них.

Контроль являє собою сукупність норм, інституцій і відносин, спрямованих на забезпечення поведінки людей у відповідності до інтересів певної соціальної групи, класів чи суспільства в цілому. Основа соціального

контролю – це система цінностей у сферах моралі, права, релігії, естетики, які віддзеркалюють інтереси певної соціальної спільноти [133, с. 212].

Контроль є одним із важливих засобів адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами, і визначається, на думку Якимець Ю.В., як «діяльність публічної адміністрації, що здійснюється на постійній основі з використанням специфічних форм і методів, полягає у спостереженні за функціонуванням суб'єктів сфери культури, в отриманні об'єктивної та достовірної інформації про стан дотримання ними законності й дисципліни, застосуванні за необхідності заходів примусу» [310].

Ефективності контролю за наданням населенню культурних послуг сприятиме створення системи (мережі) комунікаційних майданчиків для обговорення з громадськістю поточних проблем культурно-мистецького життя (громадський моніторинг).

Як сверджують деякі вчені, державні органи не втручаються у творчий процес художніх та інших колективів, в творчу працю художника, артиста, письменника. В той же час, відповідно до законів, державні органи мають право приймати заходи із заборони псевдокультурних, деструктивних напрямів, виступати проти пропаганди, спрямованої на підривання загальнолюдських цінностей, тероризм, розпалювання соціальної, расової, національної і релігійної ворожнечі [298, с. 184-185; 25, с. 23].

Серед адміністративно-правових засобів забезпечення населення культурними послугами примусового характеру окремо виділяються *заходи адміністративної відповідальності*. Встановлюючи певні норми, особливо щодо обов'язків, заборон та обмежень, держава повинна усвідомлювати, що у суспільстві не завжди будуть їх дотримуватися. За таких умов забезпечення їх виконання можливе тільки за рахунок державного примусу. Різновидом державного примусу є встановлення юридичної відповідальності [262].

Поряд з іншими видами юридичної відповідальності, що застосовуються за порушення законодавства в культурній сфері, значення саме адміністративну відповідальність важко недооцінювати, адже цінність її

як раз і полягає у швидкості, простоті та економічності застосування і дієвості заходів адміністративного стягнення за правопорушення, що вчиняють у цій сфері. А таких проступків, на відміну, в першу чергу, від кримінальних, вчиняється досить багато, і тому, враховуючи їх незначну шкідливість, застосування адміністративної відповідальності є більш доцільним, ніж кримінальної [68, с. 8].

Безпосередньо у сфері культури заходи адміністративної відповідальності застосовуються за ухилення від підписання охоронних договорів на пам'ятки культурної спадщини; порушення режиму використання пам'ятки культурної спадщини; порушення режиму історико-культурного заповідника чи історико-культурної заповідної території; проведення ремонтних, реставраційних, реабілітаційних робіт на пам'ятці культурної спадщини, зміна призначення пам'ятки культурної спадщини, її частин та елементів, здійснення написів, позначок на ній, на її території та в її охоронній зоні без письмового дозволу відповідного органу охорони культурної спадщини; ухилення від передачі в установленому порядку знайдених під час археологічних розвідок, розкопок рухомих предметів, пов'язаних з нерухомими об'єктами культурної спадщини, на постійне зберігання до музеїв (державних фондосховищ), у яких зберігаються музейні предмети і музейні колекції, що є державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України (ст. 92 КУпАП); недбале зберігання, псування, незаконне знищення, приховування, незаконна передача іншій особі архівних документів, порушення порядку щодо доступу до зазначених документів, а також неповідомлення державної архівної установи про наявні архівні документи в разі виникнення загрози знищення або значного погіршення їх стану (ст. 92-1 КУпАП); невиконання законних вимог посадових осіб органів охорони культурної спадщини щодо усунення порушень вимог законодавства про охорону культурної спадщини або створення перешкод для їх діяльності (ст. 188-33 КУпАП).

Адміністративна відповідальність також може застосовуватися й за інші

опосередковано пов'язані правопорушення у сфері культури, театральної концертної діяльності, організації гастрольних заходів тощо. Наприклад, суб'єкти такої діяльності згідно Кодексу України про адміністративні правопорушення [98] підлягають адміністративному покаранню за: надання театральних чи концертних послуг особами, не зареєстрованими у встановленому порядку як суб'єкти господарювання (ст. 164 КУпАП), порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності (ст. 51-2 КУпАП), порушення санітарних норм (ст. 42 КУпАП), недотримання різних законодавчих і будівельних норм, стандартів і правил під час будівництва, ремонту чи експлуатації театральних і концертних залів, приміщень цирків, клубів, інших будівельних конструкцій, які дозволяють проводити масові видовищно-розважальні заходи, так само як і застосування будівельних матеріалів, виробів і конструкцій, що не відповідають державним нормам, стандартам, технічним умовам (ст. 96, 96-1 КУпАП), а також недотримання інших безпекових заходів, зокрема правил пожежної безпеки (ст. 175 КУпАП), порушення порядку проведення розрахунків у сфері надання основних послуг, а також під час ведення торгівлі чи громадського харчування, якщо ці види господарської діяльності також провадилися театральними-концертними закладами (ст. 155-1 КУпАП), та інші правопорушення.

Необхідність удосконалення адміністративно-деліктного законодавства у сфері забезпечення населення культурними послугами не викликає сумнівів, у зв'язку із чим доцільним вважаємо внесення змін і доповнень до Особливої частини КУпАП у вигляді норм, які б передбачали відповідні заходи відповідальності за:

- 1) порушення порядку проведення гастрольних заходів, що сприятиме забезпеченню дотримання усіма суб'єктами гастрольної діяльності Порядку організації та проведення гастрольних заходів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 січня 2004 року № 35;

2) порушення правил обігу археологічних предметів, що полягає в ухилянні від державної реєстрації археологічних предметів недержавної форми власності; використання детекторів металу, геосканерів та інших приладів, призначених або адаптованих під такий пошук з порушенням умов ліцензування такої діяльності.

Найважливішою умовою ефективності сучасного менеджменту є інформаційне забезпечення прийнятих управлінських рішень та контролю їх реалізації, аналізу підсумків діяльності. Мова йде не просто про збір матеріалу, даних обліку та звітності, а про системний аналітичний опис стану та розвитку сфери культури (у національному та регіональному масштабах), окремих установ культури [27, с. 69–73].

В даному випадку мова йде про адміністративно-правові засоби забезпечення населення культурними послугами *інформаційно-аналітичного характеру*. Особливе значення ця діяльність набуває в ринкових умовах з урахуванням принципової багатоукладності сфери культури. Важливим виявляється не просто моніторинг стану справ – первинне (фактологічне) інформаційне забезпечення, а й аналіз стану конкретних ринків послуг, тенденцій їх розвитку, експертиз і оцінок, рекомендацій, тобто вторинне (аналітичне) інформаційне забезпечення. Це та інформація, підготовка і робота з якою в радянський час велася від випадку до випадку, в основному для підготовки якихось партійних рішень. У сучасних умовах це має бути постійна «рутинна» робота. Без такої інформації неможливе прийняття оптимальних рішень щодо державної підтримки сфери культури, розвиток спонсорства та благодійності, співпраця сфери культури та сфери туризму [27, с. 69–73].

У зв'язку з необхідністю і важливістю формування відповідальної інформаційної політики держави у сфері забезпечення реалізації та захисту культурних прав громадян особливого значення набувають інформаційні адміністративно-правові засоби, які реалізуються у сфері публічного адміністрування і пов'язані з функціями управління у сфері забезпечення

населення культурними послугами.

Не дивлячись на те, що законодавство України про культуру має на меті забезпечення реалізації і захист конституційних прав громадян України у сфері культури - створення правових гарантій для вільного провадження культурної діяльності, свободи творчості, доступу до культурних цінностей, культурної спадщини та інформації про них, в державі продовжують мати місце порушення прав громадян на «культурну» інформацію [215].

З урахуванням цього, пропонуємо створити Єдиний портал забезпечення населення культурними послугами, утримувачем якого визнати центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах культури та мистецтв, та який передбачатиме електронний інформаційний ресурс, що складатиметься з модулів (баз даних) і забезпечуватиме збирання, накопичення, обробку, захист, облік та надання інформації про об'єкти культурної спадщини, охоронювані археологічні території, історично населені місця, історико-культурні заповідники та заповідні території, об'єкти всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, відомості, пов'язані з їх пам'яткоохоронним статусом тощо.

Важливим в інформаційно-аналітичному забезпеченні населення культурними послугами є процес прогнозування, який повинен представляти ланцюжок послідовних організаційно-управлінських операцій: аналіз соціокультурного розвитку певної території (всебічне вивчення об'єкта - соціокультурної системи); формування системи цілей стратегічного розвитку організації сфери культури; аналіз рівня ресурсної забезпеченості організації сфери культури і розробка плану дій відповідно до прогнозних показників (тобто опис траєкторії розвитку). Якщо ресурси організації сфери культури достатні, то коригуються напрямки діяльності організацій сфери культури, визначаються додаткові ресурси. Якщо ресурси недостатні, то здійснюється пошук організацій інших галузей, які здатні посприяти; генерація варіантів нового стратегічного вибору; комплексна оцінка варіантів стратегічного вибору [305, с. 166-175].

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що в системі застосування адміністративно-правових засобів забезпечення населення культурними послугами чільне місце займають засоби регулятивного, дозвільно-ліцензійного, обліково-реєстраційного, погоджувального, експертного, оціночного, інформаційно-аналітичного, протекціоніського, контрольно-наглядового, примусового характеру, вибір та доцільність застосування кожного з них в тій чи іншій ситуації визначаються умовами, що склались, наявністю певних обставин, завданнями і компетенцією органу (посадової особи), який діє в конкретній ситуації, а також суб'єктивними факторами.

Висновки до розділу 2

Вивчення особливостей організаційно-правового механізму забезпечення населення культурними послугами в Україні дозволило сформулювати такі висновки:

1. Дістало подальшого розвитку характеристика нормативних основ забезпечення населення культурними послугами, яку складає визначена законодавством сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили (в тому числі і міжнародних джерел), які визначають: 1) загальні правові та організаційні основи надання населенню культурних послуг; 2) особливості забезпечення реалізації культурних потреб громадян в окремих сферах (зокрема, музейної); 3) заходи стратегічно-планувального та програмно-цільового забезпечення населення культурними послугами на перспективу; 4) встановлення нормативів кількості і якості гарантованих державою культурних послуг; 5) адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення населення культурними послугами; 6) дозвільно-реєстраційні вимоги до процедур забезпечення населення культурними послугами; 7) порядок застосування контрольно-наглядових заходів, насамперед у сфері охорони культурної спадщини, а також за дотриманням ліцензіатами вимог у сфері телебачення і радіомовлення.

2. Обґрунтовано доцільність прийняття в умовах подальшої реалізації

Концепції реформування системи забезпечення населення культурними послугами Державної програми розвитку національного культурного простору та забезпечення населення культурними послугами, яка передбачатиме конкретні кроки законодавчого визначення переліку, змісту та обсягу культурних послуг, що надаються громадянам на безоплатній основі на різних рівнях адміністративно-територіального устрою України, показників та критеріїв оцінки якості надання культурних послуг, механізму взаємодії органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та представників інститутів громадянського суспільства, обміну інформацією між ними з метою своєчасного коригування державної політики щодо забезпечення населення якісними і доступними культурними послугами тощо.

3. Обґрунтовано доцільність прийняття Закону України «Про археологічні послуги та обіг археологічних об'єктів», який сприятиме збереженню археологічної спадщини та створенню єдиної системи її охорони, протидії нелегальним розкопкам та обмеженню цивільного обігу археологічних предметів; передбачатиме обов'язкове запровадження ліцензування діяльності з використання детекторів металу, геосканерів та інших подібних приладів, призначених або адаптованих під пошук металевих предметів, що є невід'ємною умовою Європейської конвенції з охорони археологічної спадщини, створення правових основ аматорського археологічного пошуку, встановлення відповідальності за порушення правил обігу археологічних предметів тощо.

4. Запропоновано шляхи підвищення рівня інституційної складової адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами в частині: 1) формування нової концепції культурної децентралізації, що передбачатиме надання Міністерству культури, молоді і спорту України координуючої, моніторингової та контролюючої функції на місцевому та національному рівні; 2) вдосконалення взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інституцій громадянського суспільства

із суб'єктами діяльності у сфері культури.

5. Здійснено характеристику адміністративно-правових засобів забезпечення населення культурними послугами, серед яких виділено засоби регулятивного, дозвільно-ліцензійного, обліково-реєстраційного, погоджувального, експертного, оціночного, інформаційно-аналітичного, протекціоніського, контрольно-наглядового, примусового характеру.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ КУЛЬТУРНИМИ ПОСЛУГАМИ

3.1. Шляхи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду

Культурна політика України не може бути виключно внутрішньою справою країни і суспільства. Наскільки Україна є органічним членом світового співтовариства, настільки і її культурна політика повинна бути частиною всесвітнього культурно-цивілізаційного процесу і відображати світові тенденції цінісно-духовного освоєння буття. Актуальним завданням на сьогодні є просування культурних ідей і тенденцій на всіх рівнях з метою створення умов, сприятливих для сталого розвитку, забезпечення охорони та заохочення розмаїття форм культурного самовираження, сприяння ширшому доступові до глобального ринку й міжнародних мереж поширення культурної діяльності та культурних товарів і послуг.

Європейський вектор розвитку українського суспільства привів до зміни парадигми державної культурної політики, зокрема, від збереження і утримання мережі установ культури – до забезпечення культурних послуг і створення умов доступності культурних благ. Ці обставини вимагають нових принципів і підходів до формування державної культурної політики на основі вивчення культурних потреб населення. Разом з тим, на функціонування соціокультурної сфери в останнє десятиліття серйозний вплив справляють складні процеси реформування і децентралізації бюджетного сектору, що призвело до необхідності концептуального оновлення культурної політики та пошуку підходів до її реалізації з урахуванням складних соціально-

економічних перетворень. Одним з нових її інструментів стали послуги установ культури. Проте адміністративні механізми їх запровадження соціальну сферу окреслили проблему неприйняття громадськістю та професійним середовищем самої ідеї культури як послуги. У міру впровадження інструменту послуг в реальну практику посилюється полеміка щодо їх ефективності. Виходячи з цього, з'ясування сутності культурних послуг, їх якості і соціальної корисності утворюють проблемну зону сучасної державної культурної політики, розв'язання якої вбачається у широкому застосуванні позитивного зарубіжного досвіду [43].

Саме його використання сприяє розширенню наших уявлень про досліджувані правові явища; допомагає подивитися на ту або іншу проблему під іншим кутом зору; співставити власні здобутки зі здобутками зарубіжних колег; не марнувати час на розв'язання проблем, які вже знайшли вирішення на сторінках закордонних видань [141, с. 179]. З іншого боку сліпе запозичення зарубіжного досвіду дає недостатній ефект, створює часом законодавчі суперечності, призводить до виникнення прогалин у регулюванні того чи іншого виду правовідносин [101, с. 145].

Водночас, саме зарубіжний досвід має достатньо позитивних прикладів, вміле використання яких може оптимізувати систему правового забезпечення населення культурними послугами, усунути наявні розбіжності та колізії, окреслити перспективи його подальшого розвитку.

В нинішніх умовах нагальним завданням є формування нової культурної моделі, з урахуванням як економічних можливостей нашої держави, так і специфіки її багатоетнічного соціального складу, а відтак – менталітету і традицій. Розробляти її потрібно, звернувшись до тих моделей, які вже ефективно функціонують у світовій практиці. У сучасних умовах в розвинених постіндустріальних державах можна виокремити три найголовніші моделі взаємовідносин держави з культурною сферою: американську, британську і французьку. Вони відрізняються рівнем державного втручання у процеси підтримки культури, обсягами та

механізмами недержавної підтримки митців і мистецьких заходів, певними особливостями забезпечення населення культурними послугами [69, с. 163-169].

Американська модель відзначається децентралізацією підтримки культури, провідною роллю приватних спонсорів і фондаций, високим рівнем власної господарської ефективності культурно-мистецьких закладів. Британська модель передбачає підтримку культури держави за принципом “витагнутої руки”, розподілом бюджетних коштів через автономні недержавні й напівдержавні інституції. Французька модель зорієнтована на потужну й централізовану підтримку національної культури шляхом культурного спонсорства та запровадження податкових пільг. При цьому культурне спонсорство обирають 24% компаній, які складають 15% від світового спонсорства (525 мільйонів євро) [145; 69].

Спільними рисами зазначених моделей є такі:

- господарсько-правова самостійність більшості культурно-мистецьких закладів, відмова держави від адміністрування у взаєминах з культурною сферою;

- відмова від утримання закладів, колективів, інституцій, лише фінансова допомога конкретним культурним проектам, де некомерційним (культурним, освітнім, релігійним) організаціям забезпечується пільговий режим господарювання, а державна підтримка, як правило, не є стовідсотковою;

- законодавче й економічне (через податкові пільги тощо) стимулювання недержавної підтримки культури, сприяння виникненню й розвитку мережі недержавних організацій (фондацій, агентств, мистецьких спілок), основна мета яких полягає в підтримці та розвитку культури [135, с. 12].

Окреслені особливості «американської», «британської» та «французької» моделей публічного адміністрування сферою культури та забезпечення населення культурними послугами, свідчать про наявність у них

як позитивних, так і негативних сторін, що дає можливість визначити саме кращі тенденції для запозичення, наприклад, в частині «американської» моделі – запровадження системи податкових «канікул» для підтримки некомерційних мистецьких організацій, культурних акцій, окремих митців тощо, «британської» моделі – забезпечення розподілу бюджетних коштів через автономні недержавні й напівдержавні інституції, «французької» – забезпечення державного контролю за процесом виділення та розподілу коштів, а також допомоги та сприяння місцевим органам влади [135, с. 12].

Для сучасного етапу розвитку України з цілою низкою соціально-економічних, політичних, релігійних, культурних, національних, мовних проблем найдоцільнішою, на думку українських вчених, є британська модель [70; 69, с. 165-166].

Для країн Північної Європи більш характерним став шлях функціональної культурної децентралізації, пов'язаний із виокремленням окремих видів культурної діяльності та створенням спеціальних державних інституцій, яким надано повноваження з управління ними або певними послугами у сфері культури (так звана «децентралізація за послугами», наприклад, організацією гастрольної діяльності у сфері театрального та музичного мистецтва або обміну виставками) [88].

Натомість у Західній Європі більш характерною стала культурна децентралізація залежно від територіального устрою країни. Так, наприклад, у Франції були створені регіональні дирекції у справах культури, підлеглі центру, а у Швеції і Данії місцевим виборним органам передавалися певні повноваження, однак відповідальність за найважливіші питання і сфери культурної політики залишилася за державою. У таких країнах як Німеччина, Бельгія, Австрія, Швейцарія, право ухвалення рішень у сфері регіональної культурної політики повністю належало муніципальній адміністрації, тоді як державна влада здійснювала допоміжні або незначні координаційні функції [88].

Взагалі счасна тенденція розвитку сфери культури в європейських країнах полягає в поліпшенні роботи державних служб і адміністрацій на місцях з тим, щоб «наблизити культуру до людей», до споживачів та їх потреб, надавати якомога більше якісних та доступних культурних послуг населенню відповідної території. До речі, споживчі витрати європейців і американців на розваги більше, ніж на одяг або здоров'я. У Данії, Норвегії, Великобританії на культурне дозвілля населення витрачає близько 12,5% сімейного бюджету. У цих державах витрати на дозвілля навіть перевищують витрати на харчування сімей. Причому задовольняти ці потреби покликані всі «виробники» культурних послуг, як державні, так і недержавні, що стимулює конкурентні зусилля в інтересах суспільства і орієнтоване на досягнення результату, а не на збереження централізованого контролю [297].

Наприклад, в Італії згідно закону № 717/1949 виділяється 2% вартості загальних громадських робіт з післявоєнної реконструкції на прикрашання нових споруд творами мистецтва. Даний закон є ефективним інструментом просування культури та мистецтва, а також дає можливість працевлаштування митцям. Митці обираються на підставі відкритої процедури відбору. Закон міг би передати відповідальність місцевій владі за підтримання гарного рівня мистецької освіти. Відповідні зобов'язання можуть бути визначені як частина угоди між Державою та регіонами; неспроможність виконувати покладені на них зобов'язання буде стояти на заваді отримання державного фінансування. Закон міг би встановити керуючі принципи управління культурними центрами та мінімальний рівень послуг, який має забезпечуватися цими центрами, щоб бути кваліфікованим як об'єкт культурної інфраструктури. Питання юридичної особи культурного центру, їхня діяльність та фінансування має стати предметом дискусії між місцевою владою та Міністерством із залученням стейкхолдерів [100, с. 144-147].

Деякі вчені посилаються на доцільність збереження сильної позиції держави у сфері культури поряд з удосконаленням надання публічних, в тому числі адміністративних послуг у сфері культури із залученням до виконання

завдань і окремих повноважень органів публічної адміністрації приватних юридичних осіб [88], в тому числі й щодо затвердження мінімальних стандартів надання населенню культурних послуг.

Так, за кордоном вироблено диференційовані моделі функціонування закладів культури та розроблено і затверджено мінімальні стандарти забезпечення населення місцевих громад культурними послугами. Наприклад, в Іспанії Державний закон щодо музеїв встановлює мінімальний рівень надання послуг, які мають надаватися музеями. Мета цього закону – створити національні стандарти для надання послуг, проведення заходів та добору і роботи персоналу тощо [81]

Досить результативні заходи у частині забезпечення населення культурними послугами здійснюються наразі у таких країнах, як Ірландія, Фінляндія, Великобританія, США, де декларується принцип політичного неутручання у справи культури й механізм прийняття рішень про фінансування цієї царини. Результатом подібної позиції є встановлення специфічної моделі управління культурою в державі, що одержала назву «на відстані витягнутої руки» («the arms-length principle»). У процесі її функціонування вирішення багатьох питань, як і розподіл коштів, виділених парламентом на культуру, відбувається за посередництвом зовні незалежних організацій, таких як чотири Національні ради у справах мистецтв у Великобританії або Національний фонд підтримки мистецтва США, де крім бюджетних коштів акумулюються пожертвування на культуру, що залучаються федеральним урядом через систему податкових пільг [88].

Безперечно Україна за рівнем надання населенню культурних послуг (насамперед, культурно-розважальних) значно відстає від провідних в цьому плані країн світу. Так, наприклад, в межах світового культурного простору створено та активно функціонує Асоціація культурних столиць світу, до якої, за виключенням Києва, входять такі міста, як Амстердам (Нідерланди), Берлін (Німеччина), Богота (Колумбія), Буенос-Айрес (Аргентина), Гонконг (Китай), Йоганнесбург (ПАР), Лондон (Великобританія), Лос-Анджелес

(США), Монреаль (Канада), Мумбаї (Індія), Нью-Йорк (США), Париж (Франція), Ріо-де-Жанейро (Бразилія), Сан-Паулу (Бразилія), Сеул (Південна Корея), Сідней (Австралія), Сінгапур (Сінгапур), Стамбул (Туреччина), Токіо (Японія), Торонто (Канада), Шанхай (Китай). Саме розвиток сегменту концертно-розважальних послуг є основною метою непоодиноких всесвітніх самітів культурних столиць світу, спрямованих на поширення культурних брендів та залучення для цього відповідних інвестицій, розширення інфраструктури культурної сфери та підвищення попиту на ринку культурних заходів [50, с. 8].

Відставання українського ринку концертно-розважальних послуг від показників розвитку цієї сфери у провідних містах світу зумовлено відсутністю реалізації відповідної державної політики, необхідних умов для задоволення культурних, інформаційних та дозвіллевих потреб громадян. Так, наприклад, найбільшою є кількість театрів у Нью-Йорку, а серед культурних столиць світу лідером за кількістю театральних вистав на рік є Сеул (більше 66 тис.), далі Нью-Йорк (більше 43 тис.), Лондон (більше 32 тис.), Париж (більше 26 тис.).

За основними показниками розвитку організацій концертно-виставкових послуг перше місце серед світових культурних столиць за наявністю великих майданчиків (по 15 майданчиків в кожному з міст) і, відповідно, організацій сфери концертно-виставкових послуг, готових забезпечити проведення заходів на найвищому рівні, поділяють Нью-Йорк, Париж і Токіо. За середньорічної кількості музичних і танцювальних заходів, що проводяться найбільшими організаціями сфери концертно-виставкових послуг, перше місце займає Париж, який вийшов на рівень 36 192 музичних і танцювальних шоу в рік, за ним слід Нью-Йорк з показником 28 496 шоу в рік, на третьому місці - Лондон з показником 19 864 шоу в рік, на четвертому місці - Токіо з показником 17 215 шоу в рік, і замикає п'ятірку «Найсильніших» міст на цьому ринку Торонто з показником 15 331 шоу в рік. Ці міста щорічно організовують на своїх концертних майданчиках більше

музичних і танцювальних шоу, ніж всі інші міста світу, разом узяті. Саме вони домоглися найбільших успіхів у розвитку організацій концертно-виставкових послуг [50, с. 7].

В цілому розвиток організацій сфери надання культурних послуг в зарубіжних країнах характеризується наступними особливостями:

- поєднання уваги до збереження національних культурних традицій із застосуванням найсучасніших технологій світла і звуку (в країнах азіатського регіону);

- поповнення бюджету конкретної організації за рахунок надання права найбільшим промисловим корпораціям привласнити своє ім'я концертному майданчику (США);

- активна співпраця і обмін досвідом, поширення інформації про заходи не тільки в рамках однієї країни або міста, а й загальноєвропейського простору (європейські країни) [50, с. 8].

У питаннях надання населенню якісних культурних послуг принциповим залишається охорона української культурної спадщини та користування нею українського народу. З цього приводу фахові юристи та окремі громадські діячі слушно пропонують ратифікувати другий протокол Гаазької конвенції, який дасть можливість запустити посилений захист певних культурних об'єктів, особливо тих, що залишилися на анексованих та окупованих територіях Криму та Донбасу. Так, слушно наголошує юрист правозахисної групи Global Rights Compliance Катерина Бусол, вважаючи, що «перш ніж апелювати до міжнародного законодавства з охорони спадщини, Україні потрібно самій почати захищати свої культурні цінності». Юрист, до речі, підкреслила, що Україні потрібно внести зміни у кримінальне законодавство, передбачити там поняття злочинів проти культури. «У нашому кримінальному кодексі не передбачено покарання за напад на культурні об'єкти під час війни, за використання їх як військових цілей і за їх розграбування. Можна використовувати норми, пов'язані з контрабандою та переміщенням об'єктів, але докладної, міжнародно прийнятої класифікації

військових злочинів, які включали б злочини проти культури, немає», – відзначає К. Бусол. За її словами, міжнародне право однозначне: держава-окупант не може привласнювати або вивозити культурні цінності з окупованої території. «Єдиним винятком, який передбачає Гаазька конвенція про захист цінностей під час збройного конфлікту 1954 року і яку ратифікувала і Україна, і Росія, – наголошує К. Бусол, - це коли держава переміщує цінності для їх збереження. Але держава-окупант зобов'язана кооперуватися з державою, територію якої вона окупує. Є конвенція, яка застосовується до мирного періоду. Це конвенція про запобігання незаконному переміщенню культурних цінностей 1970 року. Її теж ратифікували і Україна, і Росія. І там теж однозначно сказано, що будь-яке переміщення і привласнення неприпустиме». Втім, парадокс цієї справи, полягає в тому, що Росія не є стороною розгляду справи про «скіфське золото». Формально суд відбувається між українськими кримськими музеями і державою Україна [309].

Публічне адміністрування культурних процесів в інших країнах здійснюється за допомогою відповідного законодавства і з використанням фінансових, економічних, адміністративних і політичних механізмів впливу. Останнім часом набувають поширення також методи професіоналізації державних службовців «від культури», а також експертні методи. Особливо популярними є експертна оцінка і система детальних звітів про діяльність муніципалітетів, регіонів і окремих установ культури. Багато в чому це пов'язано з розширенням використання системи підтримки культурних проектів. Подібна тенденція поступово стає міжнародною. Так, Міністерством культури Франції засновано спеціальний орган для оцінки культурної політики і моніторингу ситуації в культурному житті країни. Аналогічний структурний підрозділ, який би водночас займався проблемами модернізації сфери культури під особистим контролем міністра, необхідно створити й при Міністерстві культури України. Серед основних моделей фінансування державою сфери культури зарубіжні дослідники виділяють

такі, що отримали умовні назви: державанатхненник, держава-патрон, держава-архітектор і держава-інженер. Дуже важливо і те, що одна і та ж країна може використати одночасно взаємодоповнюючі моделі, тому запропонована класифікація не є взаємовиключною [317, с. 43–80; 88].

У Великій Британії, США, Канаді спеціальні комісії розробляють детальні плани по вивченню економічного потенціалу та можливостей подальшого розвитку регіонів, історичних міст, сільських місцевостей з урахуванням наявності на їхніх територіях екзотичних природних об'єктів або пам'яток історії та культури й популяризують регіони. Саме наявність об'єктів історико-культурного значення часто впливає на збільшення потоку відвідувачів [95; 165, с. 137].

Програми в галузі збереження та реставрації історичних центрів уже декілька десятиліть поспіль чинні також у Польщі, Чехії, Угорщині та інших країнах. Зокрема, в Польщі наприкінці 1970-х років було виділено 205 міст, у яких збереглися виняткові краєзнавчі й архітектурно-просторові цінності староміського ансамблю, і для них розробили проекти ревалоризації та охорони. Як наслідок деякі з них – Краків, Замостя, Казімеж Дольний, Сандомир, Ченстохова та ін. – стали широко знаними на континенті й загалом у світі. У кожному з цих міст завдяки розробленню та суворому дотриманню «програми регенерації» вдалося досягти чималих успіхів у реставрації та відродити великі історичні території [49, с. 7; 165, с. 137].

Отже, роль держави у забезпеченні населення якісними культурними послугами не можна не до оцінювати, адже слушно наголошує І.Г. Ігнатченко, що в Україні подібно до таких країн, як Італія і Франція, а також деяких постсоціалістичних країн (Болгарія, Чехія), повинна зберігатися досить сильна позиція держави у сфері культури поряд з удосконаленням надання публічних, в тому числі адміністративних послуг у цій сфері із залученням до виконання завдань і окремих повноважень органів публічної адміністрації приватних юридичних осіб. З урахуванням зарубіжної практики, на думку І.Г. Ігнатченко, культурна політика в державі має й надалі

проводитися в рамках ієрархічної системи управління централізованого типу за участю місцевого самоврядування на основі законів та інших нормативних актів [88].

На розвиток сфери надання населенню якісних культурних послуг помітний вплив робить і фінансова складова підтримки культурної галузі. Зокрема, в деяких європейських країнах саме держава сприяє в отриманні банківських позик, надаючи організаціям культури гарантії по кредитах. У Франції, Італії, Німеччині створені державні структури, які надають гарантії за кредитами різним суб'єктам сфери культури. Слід зауважити, що такі гарантії розповсюджуються переважно на суб'єктів комерційної діяльності. У Франції це завдання виконує Інститут фінансування кіно і сфери культури, утворений державними і приватними банками, у Великобританії – Національний фонд розвитку, кредитує виробництво фільмів [1, с. 140]. З урахуванням позитивного зарубіжного досвіду вчені пропонують переймати його в частині надання пільгових кредитів державними банками на будівництво та реконструкцію приміщень закладів сфери культури, придбання ними нового обладнання, бібліотечних та музейних фондів, замовлення виготовлення декорацій, реквізиту, костюмів, реконструкцію фойє та глядацьких та читальних зал тощо [124, с. 43].

Для України цікавим є досвід країн, які пройшли або проходять шлях розвитку, аналогічний нашому (Угорщина, Польща, Чехія, Словаччина та інші). Він свідчить про те, що держава, яка не в змозі належною мірою фінансувати соціальну сферу, повинна рішуче реформувати соціальну політику за трьома головними напрямками:

по-перше, це роздержавлення соціальної сфери та максимальне звільнення держави від функцій безпосереднього надання громадянам соціальних послуг з перекладенням цих обов'язків на некомерційні структури;

по-друге, формування ринку соціальних послуг з реальною конкуренцією їх надавачів, внаслідок чого підвищується якість і знижуються витрати на виробництво цих послуг;

по-третє, впровадження комплексної системи соціального замовлення, основою якого є принцип переважного використання бюджетних та позабюджетних коштів, призначених для соціальних потреб, на фінансування не відомств і відповідних бюджетних установ, а цільових соціальних програм і соціальних проєктів [125].

Деякі вчені з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду вказують на необхідність широкого застосування таких популярних адміністративно-правових засобів як експертна оцінка і система детальних звітів про діяльність муніципалітетів, регіонів і окремих установ культури щодо надання населенню культурних послуг. Багато в чому це пов'язано з розширенням використання системи підтримки культурних проєктів. Подібна тенденція поступово стає міжнародною. Так, Міністерством культури Франції засновано спеціальний орган для оцінки культурної політики і моніторингу ситуації в культурному житті країни. На зразок Франції вітчизняні вчені слушно пропонують створити аналогічний структурний підрозділ у складі Міністерства культури України, який би водночас займався проблемами модернізації сфери культури під особистим контролем міністра [88].

Вивчення світового досвіду публічного адміністрування сферою культури передбачає запозичення кращих зарубіжних практик, насамперед в частині надання населенню якісних й доступних культурних послуг, зокрема доцільним вбачається:

- гармонізація статистичних даних та індикаторів розвитку галузей культури з європейськими та світовими стандартами і показниками (Євростат, ЮНЕСКО);

- впровадження міжнародних стандартів ICOM щодо опису культурних цінностей;

- гармонізація законодавства про охорону культурної спадщини з містобудівними правилами, нормами і стандартами;

- приєднання до другого протоколу Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту (1954 р.)

- модернізація системи освітньо-культурних центрів в інформаційно-консультативні осередки (culture points);
- запровадження стандартів надання безоплатних послуг у сфері культури державою як необхідної передумови культурної децентралізації;
- організація громадського моніторингу шляхом створення мережі комунікаційних майданчиків для обговорення з громадськістю поточних проблем культурно-мистецького життя.

Досвід зарубіжних країн дає можливість визначити стратегічні напрями модернізації сучасної системи надання населенню культурних послуг, сформулювати комплексний підхід до реформування культурної галузі, з використанням найкращих прикладів закордонної практики запровадити власну модель публічно-правового адміністрування відносин в сфері культури.

3.2. Напрями вдосконалення вітчизняного законодавства та практики його реалізації у сфері забезпечення населення культурними послугами

Важливою передумовою рівня соціального та духовного розвитку, можливості творчої реалізації особистості є доступність культурних надбань і культурних ресурсів через надання населенню якісних, доступних та відкритих культурних послуг. В першу чергу, мова йде про доступність нових технологій та сучасних форм культурного самовираження, незалежно від місця проживання, статусу, приналежності до певної соціальної чи етнічної групи [245].

Низька якість культурних послуг, пов'язана насамперед з проблемами їх правового забезпечення, неминуче відображається на нинішньому та прийдешніх поколіннях, приводячи до духовного жебрацтва, фальсифікації історії, втрат історичної пам'яті, знищення інтелектуального та творчого потенціалу суспільства в цілому. Наразі характерними проблемами, що

гальмують загальну концепцію адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами, є: недосконалість правового регулювання; недостатність обсягів державного фінансування культурних послуг; відсутність спеціалізованих суб'єктів адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами на місцях; відсутність спеціальної професійної підготовки та недостатня кількість кваліфікованих кадрів культурної сфери; відсутність інформаційної підтримки процесу надання культурних послуг; низький рівень залучення органами державної влади та органами місцевого самоврядування громадських інституцій, які репрезентують процес надання культурних послуг, та ін.

За результатами опитування, проведеного німецьким культурним центром «Гете-Інститут» в Україні, метою якого було виявлення диференціації задоволення потреб у послугах сфери культури у великих і малих містах, головними причинами, з яких мешканці маленьких міст не відвідують культурні заходи, є брак цікавих подій (34 %), коштів (28 %) та часу (25 %). Водночас більшість респондентів у великих містах (51 %) посилаються насамперед на брак часу і лише 14 % - на відсутність цікавих заходів. Це підкреслює більшу концентрацію та різноманіття заходів і подій у великих населених пунктах порівняно з малими. За своїм характером найбільш поширеними культурно-мистецькими заходами у великих містах є концерти, у маленьких - виставки [314].

Отже, надання населенню якісних культурних послуг апріорі неможливе без створення ефективної системи впливу держави на процеси розвитку культурного простору країни, без запровадження нової моделі публічного адміністрування галуззю, побудованої на засадах децентралізації управління та підвищення ролі регіональних органів влади, оскільки наявна система управління культурою не враховує змін, які відбулися в культурі порівняно з минулим ХХ століттям.

Високий рівень надання населенню культурних послуг на превелекий жаль не є достатньо трансформованим в ефективні механізми публічного

адміністрування галуззю. Однак це пов'язано не стільки з небажанням впроваджувати міжнародні зобов'язання або приймати положення національних законів, скільки з пострадянським трансформаційним періодом державного управління загалом. Можна зазначити також відсутність розуміння того, як краще використовувати культурну інфраструктуру, успадковану з радянських часів, як нею керувати за нових економічних умов, як правильно, і головне якісно надавати населенню культурні послуги. Мова йде про певні труднощі, які можуть мати місце у зв'язку з політикою децентралізації влади, що може призвести до втрати послідовних відносин у культурній сфері між державним, регіональним, районним рівнями та об'єднаними територіальними громадами.

За таких умов не лише актуальним, але й необхідним виглядає підвищення якості культурних послуг в місцевих громадах, вироблення диференційованих моделей функціонування закладів культури, розроблення та затвердження мінімальних стандартів забезпечення населення культурними послугами.

Результатом сьогоденної ситуації в культурній галузі є поступова зміна структури попиту на культурні послуги, а також неадекватність таких послуг, що надаються бажанням і потребам населення. Певною мірою це пов'язано із втратою багатьох позицій держави в забезпеченні населення культурними послугами, відстороненням його від культурних процесів, недостатнім розвитком культурного простору суспільства тощо.

Іншими словами, важливу роль у досягненні цілей реалізації культурної послуги відіграє оцінка її за різними критеріями.

Однією із важливих сторін оцінки ефективності забезпечення населення культурними послугами є врахування думок їх споживачів, а для цього важливим є застосування моніторингу з проблем якості та рівня культурно-дозвілєвого обслуговування населення, що дозволить підвищити ефективність управління культурними процесами і адресність послуг, що надаються.

Основною метою використання можливостей моніторингу якості надання населенню культурних послуг є збереження культурної спадщини та розвиток культурного потенціалу певної території, задоволення потреб населення на основі надання широкого спектру послуг в сфері культури.

Отже, для реалізації цілей державної культурної політики послуги установ культури повинні вибудовуватися на стандартах і показниках їх якості, заснованих на результатах моніторингу споживчих характеристик і враховувати динаміку культурних запитів населення.

При оцінці якості послуги в основному використовують такі критерії, як повнота надання послуги відповідно до певних вимог і її своєчасність, результативність (ефективність) надання послуги, що оцінюється по досягненню певних формалізованих індикаторів або непрямим методом, наприклад, шляхом проведення опитувань.

Показники якості надаваних послуг у сфері культури визначені Державним стандартом надання безоплатних послуг клубними та бібліотечними закладами культури державної та комунальної форм власності, затвердженим наказом Міністерства культури України від 15 жовтня 2013 року № 983. Зокрема показники якості безоплатних послуг, які надаються закладами культури, визначаються з метою здійснення оцінки надання таких послуг.

До показників якості безоплатних послуг клубних закладів держстандарт відносить:

можливість регулярних занять принаймні в одному аматорському колективі (гуртку, студії) для будь-якого мешканця населеного пункту, що обслуговується клубним закладом;

умови для одержання отримувачем можливості застосовувати і розвивати свої творчі здібності;

кількість діючих аматорських колективів, зокрема із званням «народний» (зразковий), гуртків, студій, любительських об'єднань, забезпеченість їх приміщеннями, інвентарем, підготовленими керівниками;

кількість учасників аматорських колективів (їх відсоток до населення, яке обслуговується закладом);

укомплектованість закладу методичними та інформаційно-довідковими матеріалами, в тому числі про нематеріальну культурну спадщину;

кількість проведених навчальних семінарів та майстер-класів, наявність сучасних розробок та рекомендацій, довідкових матеріалів та видань;

можливість одержання фахової консультації з будь-якого методичного питання клубної роботи;

рівень професіоналізму працівників, що надають безоплатні послуги;

культурно-мистецький рівень заходу, використання різних видів народної творчості та елементів нематеріальної культурної спадщини;

кількість відвідувачів заходу;

забезпеченість приміщення клубного закладу комп'ютеризованими робочими місцями з можливістю доступу до мережі Інтернет [60].

Показниками якості безоплатних послуг бібліотечних закладів держстандарт вважає:

одержання інформації про наявність чи відсутність потрібних документів у фонді бібліотеки;

кількість задоволених запитів на інформацію та документні ресурси;

кількість наданих консультацій;

кількість звернень до веб-сторінки, інших інформаційних ресурсів бібліотеки в мережі Інтернет;

строки виконання запитів на отримання інформації та документні ресурси;

забезпеченість комп'ютеризованими робочими місцями з можливістю доступу до мережі Інтернет [186].

В цілому в якості критеріїв оцінювання культурних послуг виступають відкритість і доступність інформації про організацію культури; комфортність умов надання послуг і доступність їх отримання; час очікування надання

послуги; доброзичливість, ввічливість, компетентність працівників організації культури; задоволеність якістю надання послуг [280].

Відповідно до Міжнародного стандарту ISO 9004-2-91 «Адміністративне управління якістю та системи управління якістю» [6], існують дві групи характеристик якості послуг: кількісні та якісні.

Складність вирішення даної задачі полягає в тому, що соціально-культурні послуги є різнорідними і різноспрямованими, внаслідок чого практично не піддаються оцінці. На перший план виходить підвищення ефективності використання бюджетних коштів та якості надання соціальних послуг громадянам у вигляді підвищення задоволеності населення наданими соціальними послугами. Державі необхідно відмовитися від існуючої розподільної системи бюджетного фінансування. Проблеми в соціально-культурній сфері носять системний характер, тому їх розв'язання має бути комплексним. Потрібна систематизація соціально-культурних послуг за ступенем участі держави, регіональних та муніципальних утворень в процесі їх надання, на основі якої можна одноманітно визначати форми і методи участі держави в соціальній сфері, забезпечуючи підвищення результативності системи публічного адміністрування [300].

Найважливішою умовою ефективного надання населенню культурних послуг є інформаційне забезпечення прийнятих управлінських рішень та контролю їх реалізації, аналізу підсумків діяльності. Мова йде не просто про збір матеріалу, даних обліку та звітності, а про системний аналітичний опис стану та розвитку сфери культури (у національному та регіональному масштабах), окремих установ культури. Особливе значення ця діяльність набуває в ринкових умовах з урахуванням принципової багатоукладності сфери культури. Важливим виявляється не просто моніторинг стану справ – первинне (фактологічне) інформаційне забезпечення, а й аналіз стану конкретних ринків послуг, тенденцій їх розвитку, експертиз і оцінок, рекомендацій, тобто вторинне (аналітичне) інформаційне забезпечення. Це та інформація, підготовка і робота з якою в радянський час велася від випадку

до випадку, в основному для підготовки якихось партійних рішень. У сучасних умовах це має бути постійна цілеспрямована робота. Без такої інформації неможливе прийняття оптимальних рішень щодо державної підтримки сфери культури, розвиток спонсорства та благодійності, співпраця сфери культури та сфери туризму [27, с. 69–73].

Окреслені вище чинники та критерії мають знайти своє нормативне врегулювання. Насамперед, основні параметри цільового прогнозування процесу надання населенню якісних і доступних культурних послуг слід викласти в Законі України «Про культуру», тим більше що у статті 4 якого позначено, що пріоритети державної політики у сфері культури визначаються в тому числі державними цільовими програмами у сфері культури, що розробляються і затверджуються згідно із законодавством.

Окремо слід сказати про фінансову складову надання населенню культурних послуг. Зокрема, в системі фінансування культури України як і раніше превалує пряме бюджетне фінансування, а інші джерела фінансування, доступні для зарубіжних культурних інститутів, відсутні.

За даними щорічних досліджень Eurostat культура визначається згідно COFOG, при цьому статисти докладають усіх зусиль, щоб гарантувати, що всі державні витрати на культуру, були внесені в графу COFOG 08.2 «Культурні послуги», і що все, що міститься в цій графі, дійсно було «культурою», тобто мистецтвом і спадщиною (а не «креативними індустріями», які відносяться до економіки). Головною і надважливою тенденцією є те, що після 2008 року культура ЄС потрапила в список невдах, в тому сенсі, що витрати на культурні послуги стали відставати від загальних державних витрат [263].

Надзвичайно низькими є показники частки витрат сімейних бюджетів на дозвілля і культуру в Україні у порівнянні з провідними західноєвропейськими країнами. Зокрема, частка таких витрат також часто залежить від рівня життя населення. Лідерами тут є благополучні - Швеція (18,7%), Великобританія (13,0%) і Австрія (11,5%). Причому у перших двох держав частка витрат на дозвілля і культуру навіть перевищує частку витрат

на їжу. Найнижчу частку в 1,3% мають жителі Молдови. Також менше 2% своїх витрат витрачають на дозвілля і культуру сім'ї в Македонії (1,8%), Казахстані (1,9%) і, на жаль, в Україні (1,9%) [249].

Кризовий стан у фінансуванні культурної сфери поглиблюється в умовах зростання цін на товари, роботи та послуги, що надаються установам культури, та росту видатків на оплату праці в економічній структурі видатків. При цьому кризові явища в сфері культури є наслідком недостатнього рівня державного фінансування, неефективність існуючих механізмів залучення додаткового фінансування, та недосконалих форм та методів витрачання бюджетних коштів. Постійне погіршення економічного забезпечення впливає на матеріально-технічну базу культури та призводить до погіршення стану галузі (збереження пам'яток історії і культури, музейних експонатів і архівних фондів, інформаційної і культурної ізоляції регіонів, занепаду міської та сільської інфраструктури). Через такий стан фінансування зростає загроза втрати культурної спадщини, розриву єдиного культурно-інформаційного простору, обмеження участі України у світовому культурному обміні та інших негативних тенденцій. Для вирішення складних соціокультурних проблем необхідне переосмислення сучасної державної політики у сфері культури, її пріоритетних напрямів, завдань і механізмів реалізації. Усе це ставить проблему не тільки нарощування фінансування культури з державного бюджету, а й удосконалення засобів і механізмів фінансування в культурній галузі. Виходячи із реалій сьогодення, заклади все більше вимушені розраховувати на власні надходження, вишукувати нові джерела фінансування, хоча в деяких питаннях необхідна й підтримка уряду [148, с. 199-206].

Ще одним важливим питанням сфери надання населенню культурних послуг є їх продюсерський різновид, що є специфічною формою суспільних відносин, ексклюзивною, творчою, корисною діяльністю, що здійснюється у сфері мистецтва, артистичної, спортивної, наукової, освітньої, розважальної або подібної їм діяльності, продюсером, спрямована на задоволення майнових

та немайнових потреб творця (автора) або виконавця (артиста), що споживається у момент надання, відповідає вимогам якості і є невіддільною від особистості продюсера.

Процеси створення та використання результатів творчості людини завжди пов'язані зі складностями, що обумовлені організаційно-економічними (умови та порядок створення, місце творчої діяльності, її інвестування та подальша комерціалізація результатів тощо) та юридико-технічними (оформлення, реєстрація, охорона тощо) обставинами. Особливого значення дані обставини набули в умовах ринкової економіки, переходу до постіндустріального суспільства, впровадження інформаційних технологій у різні сфери суспільного життя, що потребують застосування спеціальних знань, навиків та вмінь. Тому, автори (творці) вимушені звертатися до продюсерів, що мають відповідні здібності, можливості, знання та уміння і надають послуги з організації творчого процесу створення творів, їх належної охорони та подальшої комерціалізації [9, с. 25-30].

Деякі вчені в понятійний обіг пропонують ввести поняття «культурно-видовищна послуга», під якою розуміють фактично і юридично здійсненну послугу, яка не має уречевленої результату і з цієї причини володіє ознакою невідчутності, яку вони надають і поглинається одноразово - в процесі самої діяльності, невіддільну від джерела, спрямовану на задоволення культурних потреб широкого кола глядачів, яка полягає в унікальності, одиничності форм створення або відтворення, яку вони надають, як правило, за допомогою творчої діяльності виконавця по інтерпретації творів культури і мистецтва, тобто створення об'єктивної форми для початкових творів, придатної для демонстрування глядачам [260, с. 48].

Взагалі правове регулювання продюсерських послуг чинним законодавством України наразі здійснюється досить вузько. Так, у понятійний апарат введено лише три поняття, що стосується продюсерства: 1) «продюсер фільму», під яким розуміється фізична або юридична особа, яка організує або організує та фінансує створення аудіовізуального твору [171]

або яка бере на себе ініціативу і відповідальність за фінансування, виробництво та розповсюдження фільму [213]; 2) «театральний продюсер», тобто юридична або фізична особа, яка забезпечує фінансування, організацію створення, публічного виконання і (або) публічного показу театральної постановки, гастрольних заходів [237]; 3) «студія-виробник (незалежний продюсер)» - суб'єкт господарювання, який займається створенням (виготовленням) фільмів, реклами, окремих теле- та/або радіопередач чи програм [238].

Таким чином, законодавство України передбачає існування продюсерської діяльності лише у трьох сферах суспільного буття – кіно, театр, теле- та радіомовлення, які за своєю сутністю та призначенням є сферою мистецтва суспільства й призначена для задоволення немайнових, духовних потреб суспільства в цілому, та кожного його члену окремо. В той же час, сфера мистецтва не обмежується лише згаданими напрямками суспільної діяльності, оскільки духовні потреби суспільства є значно ширшими. Отже і продюсерські послуги можуть надаватися авторам і виконавцям всіх видів творчої діяльності в сфері авторського права і суміжних прав, а також в іншій громадській діяльності, спрямованій на задоволення духовних потреб людини [7].

Так, ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачає можливість виконання виконавцем творів літератури, мистецтва чи творів народної творчості, циркові, естрадні, лялькові номери тощо [171]. Закон України «Про податок на додану вартість», що втратив чинності одночасно з набранням чинності Податковим кодексом України 01.01.2011 р [164], в п.п. «г» п.6.1. ст. 6 визначаючи місце поставки послуг для цілей оподаткування, вказував місце, де фактично надаються послуги у сфері культурної, артистичної, спортивної, наукової, освітньої, розважальної або подібної їм діяльності, включив в цю сферу і діяльність організаторів (продюсерів) в таких сферах діяльності, та пов'язаних з ними послуг [224]. Тобто, законодавець, опосередковано в межах податкового права передбачив

можливість надання продюсерських послуг в інших, ніж театральна і кінематографічна, видах діяльності [7].

Опосередковано в Законі України «Про телебачення і радіомовлення» згадується про можливість надання продюсерських послуг у сфері телебачення і радіомовлення. Так, в статті 1 зазначеного закону, дано визначення поняття «студія-виробник (незалежний продюсер)» як суб'єкт господарювання, який займається створенням (виготовленням) фільмів, реклами, окремих теле- та / або радіопередач чи програм [238]. Таким чином, законодавець допустив можливість надання продюсерських послуг і в сфері правовідносин, об'єктом яких є суміжні права [7].

Враховуючи зазначені обставини, російський науковець А.К. Гласман пропонує розглядати надання послуг у сфері шоу-бізнесу в двох аспектах: творчому і організаційному. При цьому, творчий аспект полягає у створенні видовищ творчими діячами. Творчі працівники працюють у рамках організацій, які забезпечують реалізацію творчого процесу створення видовищ. Організаційний аспект полягає в розповсюдженні видовищ як послуги в сфері шоу-бізнесу за допомогою організацій та засобів, безпосередньо призначених для показу певних видовищ, а також різноманітних засобів розповсюдження інформації [46, с. 20-21].

Тобто, продюсерські послуги можуть надаватися у будь-якому виді суспільно корисної діяльності, що мають творчу природу, здійснюється у сфері розваг, мистецтва, інших сферах культури та і спрямований на задоволення певних потреб, перш за усе матеріальних, як творців (артистів, виконавців), так й споживачів їх творів. Для визначення даної сфери в умовах сьогодення у загальному сенсі використовують термін «шоу-бізнес», під яким розуміють діяльність з виробництва та реалізації продукту (товару і послуги) для задоволення духовних потреб особистості з метою отримання прибутку [75, с. 36].

П.А. Калениченко вважає, що шоу-бізнесом є підприємницька діяльність зі створення і розповсюдження творів часових видів мистецтв з

метою одержання прибутку... Організація мистецьких заходів є, за своєю суттю, їх створенням, а організація масового споживання – розповсюдженням [92, с. 13].

С.Я. Колтишева наполягає на тому, що до сфери шоу-бізнесу входять також спорт і політика. Вона вважає, що відповідні індустрії об'єднує те, що в них обертаються астрономічні суми, вони існують згідно з одними і тими ж принципами, за однаковими методами, з одним визначальним завданням – продати себе якнайдорожче [103, с. 13].

Але, не завжди творча діяльність має на меті отримання прибутку, й іноді здійснюється з благодійних намірів, або в формі художньої самодіяльності. В даному випадку не може йти мова про бізнес. Тобто дане явище буде лише видовищем – шоу, мистецтвом, оскільки мистецтво - це художня творчість людини, художньо-образна форма відтворення дійсності. Як зазначає Л. Левчук, у мистецтві створюється і зберігається для нащадків своєрідний «духовний портрет» тієї чи іншої історичної епохи [73, с. 121].

Ми вважаємо, що узагальнюючим терміном для продюсерської діяльності є «творчий проект». Такий висновок базується на тому, що зазначена вище діяльність, спрямована на створення певного продукту чи послуги протягом визначеного терміну та за певних фінансових обмежень, що цілком відповідає науковому та нормативному визначенню поняття «проект» [162, с. 289; 315, с. 17; 316, с. 11]. В той же час, загальним критерієм та характерною ознакою для будь-якої з зазначених видів діяльності є саме її творчий, креативний характер.

Особливим є й суб'єктний склад надаваних послуг, оскільки вони надаються й споживаються не загальними, а спеціальними суб'єктами, такими що мають особливі характеристики. Так, надавачом продюсерських послуг є продюсер - юридична або фізична особа, яка забезпечує фінансування, організацію створення, публічного виконання і (або) публічного показу аудіовізуального твору, театральної постановки, гастрольних заходів тощо. Якості продюсера, які будуть розглянуті у

наступних підрозділах роботи, істотним чином відрізняють його від будь-якого іншого суб'єкту надання послуг, оскільки вони пов'язані з його особистістю, яка характеризується творчим підходом (креативністю), особливими організаторськими та управлінськими якостями (гнучкість, нестандартність, оригінальність мислення, здатність знаходити нетривіальні рішення тощо), підприємницьким почуттям, фінансовою спроможністю тощо.

Споживачами ж продюсерських послуг також є не загальні суб'єкти, ознаки яких визначені п.22 ст.1 Закону України «Про захист прав споживачів» [211], а як правило, особи, творчим трудом яких створюється певний творчий проект - творці (автори), виконавці (артисти). Характерними загальними ознаками даних суб'єктів є творчий характер діяльності, її специфічний результат даної діяльності - певний творчий проект, а також сфера мистецтва та культури, де вони реалізують свої творчі здібності.

Продюсерська послуга завжди виступає у тісній «прив'язці» до конкретної людини, перш за все – виконавця, в ролі якого виступає продюсер. Специфічні властивості продюсера у поєднанні з властивістю невіддільності послуги від особи, породжують специфічну рису послуг - їх ексклюзивність. Послуга, надавана конкретною людиною або співтовариством, індивідуалізується, стає в певній мірі унікальною, ексклюзивною, хоча й продовжує відноситися до конкретного виду діяльності.

Вчені справедливо продюсерські послуги в залежності від їх спрямованості поділяють на три основні групи: креативні, адміністративні та фінансові [146, с. 3]. Водночас, на нашу думку, продюсерські послуги, як різновид культурних послуг, доцільно розрізняти за наступною класифікацією.

За об'єктом надання продюсерські послуги можна розподілити за сферою надання: сфера мистецтва, артистичної, спортивної, наукової, освітньої, розважальної або подібної їм діяльності.

За предметом надання продюсерські послуги надаються у сфері кінематографу, театру, радіомовленні, звуко- і відеозаписі музичних та інших творів, тиражуванні і розповсюдженні творів і об'єктів суміжних прав тощо.

За формою надання, продюсерські послуги можуть бути такими, що надаються індивідуально продюсером або множинним суб'єктом - продюсерською системою. Так, Закон України «Про кінематографію» містить крім поняття «продюсер» ще й поняття «продюсерська система», під якою розуміється система в галузі кінематографії, яка в умовах кіноринку забезпечує взаємодію і функціонування всіх суб'єктів кінематографії з метою виробництва, розповсюдження та демонстрування (публічного показу) фільмів [213].

Відповідно до п.2 Положення про державну підтримку національних фільмів у продюсерській системі, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 05.06.1998 р. № 813, до суб'єктів продюсерської системи належать продюсерські і дистриб'юторські фірми, кіновідеостудії, технічні сервісні підприємства, кінотелеканали, кінотеатри, кіно- і відеоустановки, рекламні і фестивальні агентства в галузі кінематографії, кіноринки, інші фізичні чи юридичні особи, що займаються підприємницькою діяльністю у галузі кінематографії [195].

За об'єктом надання в залежності від їх спрямованості продюсерські послуги можуть бути: творчими, фінансово-господарськими та адміністративними. Остання складова полягає у здійсненні управлінського менеджменту.

Чітке визначення та нормативне закріплення видів продюсерів, з окресленням їх функцій, дозволить розмежувати коло прав та обов'язків, що виникатимуть між певним продюсером та авторами (виконавцями) при укладанні договорів про надання продюсерських послуг.

Таким чином, продюсери, як виконавці, надавачі послуг є важливими учасниками правовідносин з надання продюсерських послуг, правовий статус яких необхідно визначити в нормах чинного законодавства, наприклад у

Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 82 «Виробництво та розповсюдження кіно- і відеофільмів», затвердженому наказом від 25.10.2004 р. № 729 [184] та у Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 84. «Діяльність у галузі драматичного мистецтва та інша розважальна діяльність», затверджений Наказом Міністерства культури і мистецтв України від 04.02.2000 р. № 32 [64]. Але, й споживачі зазначених послуг - автори (творці) та артисти (виконавці), також потребують більш чіткого нормативного визначення свого правового статусу.

За нинішніх умов можна виділити ряд основних причин, які стримують впровадження соціального партнерства у кожному регіоні України, зокрема, це нестабільна економічна ситуація в країні, недосконалість законодавства, проблеми в управлінні соціальною сферою та небажання представників влади, громадських організацій, приватних структур йти на компроміси у вирішенні значущих питань [139, с. 237].

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що вдосконалення вітчизняного законодавства та практики його реалізації у сфері забезпечення населення культурними послугами вбачається у напрямках:

- гармонізації стандартів у сфері надання культурних послуг в Україні з європейськими стандартами цих послуг та забезпечення права кожного щодо їх отримання;

- разом із затвердженням мінімальних стандартів забезпечення населення культурними послугами, визначенням критеріїв і показників оцінки якості, виробити систему державних соціальних гарантій їх забезпечення, визначити нормативи фінансового забезпечення державних соціальних гарантій, гарантованих державних соціально-культурних послуг;

- створення єдиної уніфікованої бази даних аматорських колективів та клубних формувань та електронної системи базової мережі клубних закладів;

- визнання креативних індустрій одним з чинників модернізації сучасної системи забезпечення населення культурними послугами;

– підготовки управлінських кадрів в сфері культури та мистецтва нової формації, здатних використовувати новітні управлінські технології для задоволення культурних потреб громадян;

– створення організаційних та фінансових умов, які забезпечують рівність можливостей для суб'єктів, що виробляють культурний продукт та забезпечують населення культурними послугами. Активне використання практики грантової діяльності на підтримку розвитку культурного простору країни;

– визначення та нормативного закріплення правового статусу та видів продюсерів, з окресленням їх функцій, що дозволить розмежувати коло прав та обов'язків, які виникатимуть між певним продюсером та авторами (виконавцями) при укладанні договорів про надання продюсерських послуг як виду культурних послуг;

– створення правових та організаційних умов всебічного розвитку навчальних культурно-мистецьких закладів, підтримки роботи аматорських художніх колективів, поширення культурного туризму, пропаганди культури через засоби масової комунікації, підтримку краєзнавчих програм, пропаганду та збереження культурної спадщини, забезпечення доступності культурних послуг для осіб з обмеженими можливостями здоров'я та малозабезпечених верств населення тощо.

Висновки до Розділу 3

Узагальнення зарубіжного досвіду та вітчизняних особливостей адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами дозволило дійти таких висновків:

1. Вивчення світового досвіду публічного адміністрування сферою культури передбачає запозичення кращих зарубіжних практик, насамперед в частині надання населенню якісних й доступних культурних послуг, шляхом:
- гармонізації статистичних даних та індикаторів розвитку галузей культури з

європейськими та світовими стандартами і показниками (Євростат, ЮНЕСКО); - впровадженні міжнародних стандартів ICOM щодо опису культурних цінностей; - гармонізації законодавства про охорону культурної спадщини з містобудівними правилами, нормами і стандартами; - приєднання до другого протоколу Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту (1954 р.); - модернізації системи освітньо-культурних центрів в інформаційно-консультативні осередки (culture points); - запровадженні стандартів надання безоплатних послуг у сфері культури державою як необхідної передумови культурної децентралізації; - організації громадського моніторингу шляхом створення мережі комунікаційних майданчиків для обговорення з громадськістю поточних проблем культурно-мистецького життя.

2. Визначено характерні проблеми, що гальмують загальну концепцію адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами, серед яких: недосконалість правового регулювання; недостатність обсягів державного фінансування культурних послуг; відсутність спеціалізованих суб'єктів адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами на місцях; відсутність спеціальної професійної підготовки та недостатня кількість кваліфікованих кадрів культурної сфери; відсутність інформаційної підтримки процесу надання культурних послуг; низький рівень залучення органами державної влади та органами місцевого самоврядування громадських інституцій, які репрезентують процес надання культурних послуг, та ін.

3. Окреслено напрями вдосконалення вітчизняного законодавства та практики його реалізації у сфері забезпечення населення культурними послугами, серед яких: формування ефективних форм громадського контролю через систему наглядових, громадських та експертних рад і активного залучення засобів масової інформації; запровадження грантової системи фінансування культури через розвиток державно-приватного партнерства та розширення повноважень організацій культури; створення

єдиної бази творчих колективів та електронних реєстрів майстрів; надання культурно-мистецького сектору довготермінових преференцій через податкові пільги та звільнення від сплати митних платежів тощо.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове розв'язання наукового завдання щодо вдосконалення теоретичних засад, механізму та особливостей адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами в Україні. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків. Основні з них такі:

1. Культурний простір України як сфера, в якій відповідно до законодавства провадиться культурна діяльність, представлено у вигляді об'єкта адміністративно-правового регулювання, що забезпечує створення, збереження, поширення та засвоєння духовно-культурних цінностей, які становлять культурний здобуток людини і суспільства. Зважаючи на міжгалузевий характер, культурно-мистецька галузь потребує регулювання саме через інструменти адміністративно-правового характеру, що детерміновано об'єктивними обставинами, зокрема необхідністю: охорони національного культурного надбання, в тому числі культурної спадщини; забезпечення реалізації і захисту конституційних прав громадян України у сфері культури, в тому числі шляхом надання населенню якісних і доступних культурних послуг; створення правових гарантій для вільного провадження культурної діяльності, свободи творчості, доступу до культурних цінностей, культурної спадщини та інформації про них; збереження і примноження національного культурного надбання; врегулювання відносин суб'єктів діяльності у сфері культури щодо інтелектуальної власності у сфері культури, забезпечення реалізації та захист авторського права і суміжних прав тощо.

2. Зважаючи на яскраво виражений публічний характер та специфічність характерних ознак культурні послуги класифіковано за: а) суб'єктами надання послуг; б) способом надання; в) способом споживання; г) формою оплати; д) суб'єктами отримання послуг; е) змістом результату; є) формою споживання; ж) ступенем важливості для споживача: основні,

додаткові та супутні; з) критерієм доступності послуги; к) видами послуг у певній культурній сфері.

3. Адміністративно-правове забезпечення населення культурними послугами визначено як публічно-сервісну та виконавчо-розпорядчу діяльність уповноважених на те суб'єктів, спрямовану на створення для населення умов щодо отримання якісних і доступних культурних послуг, через застосування відповідних адміністративно-правових засобів, за допомогою яких забезпечується реалізація кожним громадянином права на задоволення культурних потреб та доступу до культурних благ.

4. З'ясовано сутність принципів адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами, які запропоновано доповнити принципами: незалежної оцінки якості надання культурних послуг, інформаційної відкритості культурних послуг, соціальної і територіальної рівності громадян в отриманні культурних послуг, забезпечення єдності методологічних засад у сфері надання населенню культурних послуг, організації постійного контролю за якістю надання культурних послуг, забезпечення прозорості адміністрування процесу надання культурних послуг, спрощеності системи надання адміністративних послуг у сфері культури, децентралізації повноважень у сфері культури та наданні культурних послуг тощо.

5. Дістало подальшого розвитку характеристика нормативних основ забезпечення населення культурними послугами, яку складає визначена законодавством сукупність нормативно-правових актів різної юридичної сили (в тому числі і міжнародних джерел), які визначають: 1) загальні правові та організаційні основи надання населенню культурних послуг; 2) особливості забезпечення реалізації культурних потреб громадян в окремих сферах (зокрема, музейної); 3) заходи стратегічно-планувального та програмно-цільового забезпечення населення культурними послугами на перспективу; 4) встановлення нормативів кількості і якості гарантованих державою культурних послуг; 5) адміністративно-правовий статус суб'єктів

забезпечення населення культурними послугами; 6) дозвільно-реєстраційні вимоги до процедур забезпечення населення культурними послугами; 7) порядок застосування контрольних-наглядових заходів, насамперед у сфері охорони культурної спадщини, а також за дотриманням ліцензіатами вимог у сфері телебачення і радіомовлення.

6. Запропоновано шляхи підвищення рівня інституційної складової адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами в частині: 1) формування нової концепції культурної децентралізації, що передбачатиме надання Міністерству культури, молоді і спорту України координуючої, моніторингової та контролюючої функції на місцевому та національному рівні; 2) вдосконалення взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інституцій громадянського суспільства із суб'єктами діяльності у сфері культури.

7. Здійснено характеристику адміністративно-правових засобів забезпечення населення культурними послугами, серед яких виділено засоби регулятивного, дозвільно-ліцензійного, обліково-реєстраційного, погоджувального, експертного, оціночного, інформаційно-аналітичного, протекціоніського, контрольних-наглядового, примусового характеру.

8. Вивчення світового досвіду публічного адміністрування сферою культури передбачає запозичення кращих зарубіжних практик, насамперед в частині надання населенню якісних й доступних культурних послуг, шляхом: - гармонізації статистичних даних та індикаторів розвитку галузей культури з європейськими та світовими стандартами і показниками (Євростат, ЮНЕСКО); - впровадженні міжнародних стандартів ICOM щодо опису культурних цінностей; - гармонізації законодавства про охорону культурної спадщини з містобудівними правилами, нормами і стандартами; - приєднання до другого протоколу Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту (1954 р.); - модернізації системи освітньо-культурних центрів в інформаційно-консультативні осередки (culture points); - запровадженні стандартів надання безоплатних послуг у сфері культури

державою як необхідної передумови культурної децентралізації; - організації громадського моніторингу шляхом створення мережі комунікаційних майданчиків для обговорення з громадськістю поточних проблем культурно-мистецького життя.

9. Сформульовано низку пропозицій та рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами в Україні, в тому числі шляхом:

– прийняття в умовах подальшої реалізації Концепції реформування системи забезпечення населення культурними послугами Державної програми розвитку національного культурного простору та забезпечення населення культурними послугами, яка передбачатиме конкретні кроки законодавчого визначення переліку, змісту та обсягу культурних послуг, що надаються громадянам на безоплатній основі на різних рівнях адміністративно-територіального устрою України, показників та критеріїв оцінки якості надання культурних послуг, механізму взаємодії органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та представників інститутів громадянського суспільства, обміну інформацією між ними з метою своєчасного коригування державної політики щодо забезпечення населення якісними і доступними культурними послугами тощо;

– законодавчого затвердження разом із мінімальними стандартами переліку державних соціальних гарантій забезпечення громадян культурними послугами (базового набору культурних послуг), а також доповнення у зв'язку із цим Закону України «Про культуру» статтею 5-1 «Соціальні стандарти доступу населення до культурних послуг, що гарантуються державою»;

– прийняття Закону України «Про археологічні послуги та обіг археологічних об'єктів», який сприятиме збереженню археологічної спадщини та створенню єдиної системи її охорони, протидії нелегальним розкопкам та обмеженню цивільного обігу археологічних предметів; передбачатиме обов'язкове запровадження ліцензування діяльності з

використання детекторів металу, геосканерів та інших подібних приладів, призначених або адаптованих під пошук металевих предметів, що є невід'ємною умовою Європейської конвенції з охорони археологічної спадщини, створення правових основ аматорського археологічного пошуку, встановлення відповідальності за порушення правил обігу археологічних предметів тощо;

– законодавчого забезпечення цілісності національного інформаційно-культурного простору, підтримки розвитку національних культурних індустрій через прийняття Закону України «Про вітчизняний (національний) культурний продукт», що забезпечить просування національної культурної продукції в Україну та за її межами;

– створення єдиної уніфікованої бази даних аматорських колективів та клубних формувань та електронної системи базової мережі клубних закладів;

– визнання креативних індустрій одним з чинників модернізації сучасної системи забезпечення населення культурними послугами;

– підготовки управлінських кадрів в сфері культури та мистецтва нової формації, здатних використовувати новітні управлінські технології для задоволення культурних потреб громадян;

– створення організаційних та фінансових умов, які забезпечують рівність можливостей для суб'єктів, що виробляють культурний продукт та забезпечують населення культурними послугами. Активне використання практики грантової діяльності на підтримку розвитку культурного простору країни;

– визначення та нормативного закріплення правового статусу та видів продюсерів, з окресленням їх функцій, що дозволить розмежувати коло прав та обов'язків, які виникатимуть між певним продюсером та авторами (виконавцями) при укладанні договорів про надання продюсерських послуг як виду культурних послуг;

– створення правових та організаційних умов всебічного розвитку навчальних культурно-мистецьких закладів, підтримки роботи аматорських

художніх колективів, поширення культурного туризму, пропаганди культури через засоби масової комунікації, підтримку краєзнавчих програм, пропаганду та збереження культурної спадщини, забезпечення доступності культурних послуг для осіб з обмеженими можливостями здоров'я та малозабезпечених верств населення тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абанкина Т. Многоканальное финансирование культуры и искусства: зарубежный опыт. *Журнал Новой экономической ассоциации*. 2012. №2(14). С. 138-141.
2. Абраменко Ю.Ю. Публічні послуги та їх роль у забезпеченні якості управління URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02\(6\)/11ayzyyu.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2011-02(6)/11ayzyyu.pdf)
3. Административная деятельность органов внутренних дел. Часть общая : учебник / под ред. А. П. Коренева. М., 2000. 304 с.
4. Адміністративне право : підручник / НУ «ЮАУ ім. Ярослава Мудрого»; за заг. ред.: Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, В.В. Зуй. 2-ге вид., переробл. та допов. Х. : Право, 2013. 656 с.
5. Адміністративне право України: підручник / За заг. ред. Т.О. Коломоець. К.: Істина, 2010. 480 с.
6. Адміністративне управління якістю та системи управління якістю. Міжнародний стандарт ISO 9004-2-91 URL: <http://budstandart.ua/read/document/show/3105204/id/3095757?submenu=10722>
7. Аксютіна А. О Некоторых правовых аспектах предоставления продюсерских услуг в Украине URL: <http://www.legeasiviata.in.ua/archive/2015/4/7.pdf>
8. Аксютіна, А.В. Предоставление продюсерских услуг в Украине: отдельные аспекты. *Проблеми гармонізації національного і міжнародного законодавства: досягнення та перспективи* : зб. матеріалів Міжнар. юрид. наук.-практ. Інтернет-конф. : тези наук. доп. (19 трав. 2015 р.) www.LegalActivity.com.ua / Міжнар. юрид. наук.-практ. Інтернет-конф. «Актуальна юриспруденція». Київ : [б. в.], 2015. С. 114-116.
9. Аксютіна А.В. Продюсерська діяльність як предмет цивільно-правового договору у сфері інтелектуальної власності. *Митна справа*. 2014. № 1. С. 25-30.

10. Александрова З.Е. Словарь синонимов русского языка: около 9000 синонимических рядов / З. Е. Александрова. [под ред. Л. А. Чешко]. [изд.5-е, стереотип.]. М.: Рус. язык, 1986. 600 с.
11. Алексеев С. С. Теория права / Алексеев С. С. М.: БЕК, 1994. 224 с.
12. Алексеев С.С. Общая теория права. М., 1982. Т. 1. 360 с.
13. Аналітичний звіт щодо стану сфери культури та культурної політики України URL: [https://www.culturepartnership.eu/upload/editor/2017/DOCS/_EaP Culture Base-line Report UKRAINE \(Ukrainian\).pdf](https://www.culturepartnership.eu/upload/editor/2017/DOCS/_EaP_Culture_Base-line_Report_UKRAINE_(Ukrainian).pdf)
14. Арителі. Западная философия от истоков до наших дней. СПб., 1997. 236 с.
15. Артеменко В.С., Ольшанський О.В. Проблеми управління якістю послуг на підприємствах сфери обслуговування / В.С. Артеменко, О.В. Ольшанський. Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2013. Вип. 2(2). С. 253-258.
16. Ассэль Г. Маркетинг: принципы и стратегия: учебник для вузов / Г. Ассэль. М. : ИНФРА-М, 2001. 564 с.
17. Бандурка А.М. Судебные и правоохранительные органы Украины: Учебник для вузов МВД Украины / Университет внутренних дел / А. К. Бессмертный, Е. А. Бессмертный, В. И. Иваненко, А. С. Тяпкин; под ред. Александр Маркович Бандурка. Х., 1999. 350 с.
18. Бандурка О.М. Управління в органах внутрішніх справ України: Підручник. Харків: Ун-т внутр. справ, 1998. 480 с.
19. Батіщева О. С. Національні держави в умовах культурної глобалізації: проблеми і завдання вищої освіти. *Актуальні проблеми реформування державного управління в Україні*: Матеріали наук.-практ. конф. / За ред. Я.Й. Малика. - Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2006. Ч. 2. С. 6-9.
20. Батіщева О. С. Державне управління розвитком національної культури в умовах глобалізації: автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01. Л., 2007. 20 с.

21. Белкина Ю. Л. Актуальные проблемы юридической экспертологии на современном этапе в контексте обеспечения культурных прав граждан. В сб.: Актуальные проблемы юридической экспертологии на современном этапе: Сборник материалов четвертой заочной международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы юридической экспертологии на современном этапе». 22 октября 2009 г. (Россия, г. Красноярск) / Под ред. А. П. Попова. Красноярск, 2009. С. 24-32.

22. Берлач А. І. Адміністративне право України: [навч. посіб. для дист. навч.]. К.: Університет «Україна», 2005. 472 с.

23. Белкін М. Л. Роль органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення прав людини і громадянина у сфері культури. *Соціально-економічні реформи в контексті інтеграційного вибору України* : зб. наук. праць за матеріалами VI Міжнарод. науч.-практ. конф. Дніпропетровськ : ПДАБА. 2009. Т. 1. С. 54-56.

24. Белкіна Ю.Л. Засоби адміністративно-правового забезпечення культурних прав громадян URL: <http://pravoznavec.com.ua/period/article/21577/%DE>

25. Белкіна Ю.Л. Право на сприятливий інформаційний простір як культурне право громадян, його адміністративно-правове забезпечення та зв'язок із свободою творчості. *Адвокат*. 2009. № 11. С. 22-28.

26. Битяк Ю.П. Адміністративне право України: підруч. для юрид. вузів і фак. / Ю.П. Битяк, В. В. Богущкий, В. М. Гаращук та ін.; за ред. Ю. П. Битяка. Х.: Право, 2000. 520 с.

27. Бойко В. І. Вплив державного регулювання на регіональний розвиток сфери культури в умовах децентралізації управління. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2016. № 2. С. 69-73.

28. Бойко Д. Д. Адміністративно-правові засоби забезпечення безпеки дорожнього руху. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. №4. С. 254-257.

29. Борисенко Д. В. Державна політика у сфері культури: її сутність та особливості реалізації. *Теорія та практика державного управління*. 2017. Вип. 4. С. 123-131.

30. Боровинская Д. Н. Экономические и культурные основания креативности. *Вестник Томского государственного университета*. 2014. № 388. С. 50.

31. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право [Текст] / М. И. Брагинский, В. В. Витрянский. М. : Статут, 2007. Кн. 3 : Договоры о выполнении работ и оказании услуг : к изучению дисциплины. 2007. 1055 с.

32. Бугаков В.Н. Услуга как объект маркетинга. *Маркетинг в России и за рубежом*. 1998. №2. С. 106 - 111.

33. Бутник О. О. Державне управління становленням та розвитком культури в Україні. *Наукові розвідки з державного та муніципального управління*. 2015. Вип. 1. С. 90-95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nrzd_2015_1_11.

34. Бутова Т.Г. Маркетинговые технологии в сфере культурных услуг: Моногр. Красноярск, 2004. 270 с.

35. Бутова Т.Г., Жираткова А.Н., Сергеева И.И. Определение сущности услуг организаций культуры как основа реформирования отрасли. *Вестник Томского государственного педагогического университета*. 2007. Выпуск 9 (72). Серия: Гуманитарные науки (экономика, право). С. 13-16.

36. Валевський О. Культурна політика в подоланні кризи та реалізації реформ українського суспільства (архетипний підхід). *Публічне управління: теорія та практика*. 2015. Вип. 1 (спец. вип.). С. 94-99. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pubupr_2015_1

37. Васильева В.А. Проблемы цивільно-правового регулювання відносин з надання посередницьких послуг : дис. докт. юрид. наук : спец. 12.00.03. Івано-Франківськ, 2006. 409 с.

38. Васильєва В.А. Цивільно-правове регулювання діяльності з надання посередницьких послуг. Монографія. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2006. 346 с.
39. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і головн. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
40. Венедіктова І. Юридична природа публічних послуг. *Вісник Харківського національного університету*. 2009. № 841. С. 88-91.
41. Вильнянский С.И. Лекции по советскому гражданскому праву [Текст]. Ч.1 / С.И. Вильнянский; отв. ред. А.И. Рогожин. Х.: Изд-во ХГУ, 1958. 339 с.
42. Вовок О. О. Теоретико-правовий погляд на принципи забезпечення національної безпеки URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nashp_2013_9_4
43. Вплив культурних цінностей на формування культурних потреб. URL: http://ni.biz.ua/9/9_11/9_111447_vliyanie-kulturnih-tsennostey-na-formirovanie-kulturnih-potrebnostey.html
44. Всеобщая декларация о культурном разнообразии, 2 ноября 2001 г., UNESCO Doc. 31C/Res 25, Annex 1 (2001) URL: <http://hrlibrary.umn.edu/russian/instrree/Rculturaldiversitydecl.html>
45. Генеральна угода про торгівлю послугами (ГАТС) 1994 року. Офіційний вісник України. 2010. № 84. Ст. 2989.
46. Гласман А.К. Формирование маркетинг-менеджмента в системе шоу-бизнеса: дис. ... канд. эконом. наук / спец. 08.00.05 / А.К. Гласман. СПб, 2001. 197 с.
47. Головченко М. Ф. Культура як об'єкт культурної функції сучасної держави. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Юриспруденція. 2013. Вип. 6-1(1). С. 16-19.
48. Гордієнко Г. Впровадження платних послуг в діяльність бібліотек. *Трибуна*. 1998. № 9/10. С. 34-35.
49. Гошко Т. Місто як простір і час. *Львівська газета*. 2005. № 73 (639). С. 7.

50. Грачев Р.В. Зарубежная практика развития предприятий сферы концертно-выставочных услуг. *Вестник Московского университета имени С. Ю. Витте*. Серия 1: Экономика и управление. 2014. № 2(8). С. 4-9. С. 8

51. Гриценко О. Пророки, пірати, політика і публіка. Культурні індустрії й державна політика в сучасній Україні / О. Гриценко, В. Солодовник. К. : «К.І.С.», 2003. 168 с.

52. Гриценко О. Культура і влада: теорія і практика культурної політики в сучасному світі. К., 2000. 280 с.

53. Гуржій Т. О. Державна політика безпеки дорожнього руху : теоретико-правові та організаційні засади : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07 / Гуржій Тарас Олександрович. Дніпропетровськ, 2011. 553 с.

54. Дейвис Гарет. Право внутреннего рынка Европейского Союза: Учеб. Пособие: Пер. с англ. К.: Знания-Прес, 2004. 422 с.

55. Декларация руководящих принципов по использованию вещания через спутники для свободного распространения информации, развития образования и расширения культурных обменов URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_388

56. Декларация Мехико щодо політики у сфері культури URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_730

57. Декларация принципів міжнародного культурного співробітництва URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_067

58. Дерога В. В. Соціальна і гуманітарна політика: навчальний посібник. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2012. 152 с.

59. Державний реєстр національного культурного надбання. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Державний_реєстр_національного_культурного_надбання

60. Державний стандарт надання безоплатних послуг клубними та бібліотечними закладами культури державної та комунальної форм власності: затвердж. наказом Міністерства культури України від 15.10.2013 № 983. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1966-13#Text>

71. ДСТУ ISO 9000-2001. Системи управління якістю: основні положення та словник URL: https://dnaop.com/html/34108/doc-%D0%94%D0%A1%D0%A2%D0%A3_ISO_9000-2001

72. Енциклопедія державного управління у 8-ми томах Т. 1: Теорія державного управління / наук.-ред. колегія: В. М. Князев (співголова), І. В. Розпутенко (співголова) та ін. 2011. С. 258 URL: <http://derzhava.in.ua:8081/ndi/encyclopedia/default.aspx>

73. Естетика : Підручник / Л.Т. Левчук, В.І. Панченко, О.І. Оніщенко, Д.Ю. Кучерюк; За заг. ред. Л.Т. Левчук. 2-ге вид., допов. і переробл. К.: Вища шк., 2005. 431 с.

74. Європейська декларація стосовно завдань у галузі культури URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_262/stru2

75. Жданова Е. И., Иванов С. В., Кротова Н. В. Управление и экономика в шоу-бизнесе: Учеб. пособие. / Е.И.Жданова, С.В. Иванов, Н.В. Кротова. М.: Финансы и статистика, 2003. 176 с.

76. Журавський В. С. Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні: [підруч. для студ. вищ. навч. закл.]. К.: Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", 2003. 672 с.

77. Задихайло О.А. Організація управління культурою в Україні (адміністративно-правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Х., 2006. 19 с.

78. Задихайло О.А. Організація управління культурою в Україні (адміністративно-правовий аспект): дис. ... канд. юрид. наук. / спец. 12.00.07. Х., 2005. 208 с.

79. Заклади культури та мистецтва Дніпропетровської області URL: <http://www.dnprstat.gov.ua/statinfo%202015/k/include/k1.pdf>

80. Захарян Р.С. Определение целей и приоритетов развития услуг сферы культуры в регионе. *Проблемы экономики и юридической практики*. 2011. № 5. С. 291-293.

81. Звіт експертів Ради Європи «Огляд культурної політики України»
URL: http://195.78.68.75/mcu/control/publish/article?art_id=245250759
82. Золотарева Ю. И. Искусство в системе культуры. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2008. № 15. С. 67-72.
83. Зуев С.Э. Вступительная статья к публичному экспертному докладу «Культура как ресурс регионального развития». URL: <http://amcult.ru/analyz/report/culins>.
84. Иванов С.В. Система обучению менеджменту музыкального шоу-бизнеса студентов вузов культуры.: дис. .. канд. педагог. наук: 13.00.02, 13.00.08 / Иванов Сергей Васильевич. М., 1997. 192 с.
85. Использование культурной политики в процессах развития: док. межправительст. конф. / Культурная политика в Европе: выбор стратегий и ориентиров: Сб. материалов. М., 2002. С. 9-17.
86. Ігнатченко І. Г. Закон України «Про культуру»: питання вдосконалення правового регулювання. *Форум права*. 2011. № 4. С. 327-331.
87. Ігнатченко І. Г. Форми та методи державного управління культурою в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Х., 2009. 20 с.
88. Ігнатченко І.Г. Особливості реалізації державної політики України у сфері культури: сучасний стан та світові стандарти http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/tipp_2013_1_16.pdf.
89. Ієрусалімова І. О. Механізм адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Ірина Олександрівна Ієрусалімова. К., 2006. 205 с.
90. Індикатори впливу культури на розвиток ЮНЕСКО Короткий аналітичний огляд щодо України Image source Програма фінансується Європейським Союзом. URL: <https://docplayer.net/amp/68985292-Indikatorivplivu-kulturi-na-rozvitok.html>

91. Інформація щодо переліку адміністративних послуг, що надаються Мінкультури

http://195.78.68.75/mcu/control/uk/publish/article?art_id=244935873&cat_id=244910387

92. Калениченко П.А. Охорона авторського і суміжних прав у музичному шоу-бізнесі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / П.А. Калениченко. К., 2008. 204 с.

93. Карлова В. В. Державна політика у сфері культури: сутність та особливості реалізації в сучасних умовах : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.01. К, 2003. 20 с.

94. Карпухин О. И., Комиссаров С. Н. Состояние российской культуры: экспертные оценки и мнение населения. *Гуманитарий Юга России*. 2018. Том 7. № 6. С. 26-40.

95. Катаргіна Т.І. Розвиток системи збереження пам'яток історії та культури у Великобританії, США, Канаді (1960–80-ті рр.): автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02 / НАН України; Ін-т історії України. К., 2001. 20 с.

96. Ківалов С.В., Біла Л.Р. Адміністративне право України: Навчально-методичний посібник. Вид. друге, перероб. і доп. Одеса: Юридична література, 2002. 312 с.

97. Коваль Г.І. Механізм ринку регулювання послуг: міжнародний та український аспекти. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2008. № 6. С.140-141.

98. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р., № 8073-Х / Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

99. Колесников Є. Є. Поняття та особливості адміністративно-правового забезпечення захисту прав споживачів. *Форум права*. 2011. № 2. С. 432–438.

100. Колісник Г. М. Зарубіжний досвід державного регулювання соціально-культурної сфери та його адаптація в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2018. Вип. 1. С. 144-147.

101. Коломоєць Т.О. Державний контроль у галузі чорної металургії в Україні: організаційно-правовий аспект: Монографія / Т.О. Коломоєць, П.С. Лютіков. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2009. 216 с.

102. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: Підручник. К.: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.

103. Колтышева С.Я. Метафорическое моделирование образа шоу-бизнеса в российском и американском массмедийном дискурсе: дис. ... канд. филолог. наук: 10.02.20 / Колтышева Светлана Яковлевна. Екатеринбург, 2009. 241 с.

104. Комаров С.А., Малько А.В. Теория государства и права: Учебно-методическое пособие. Краткий учебник для вузов. М.: НОРМА, 2003. 448 с.

105. Комзюк В. Т. Адміністративно-правові засоби здійснення митної справи: поняття та види. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2003. Вип. 22. С. 120-126.

106. Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_157

107. Конвенція про заходи, спрямовані на заборону та запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності від 14.11.1970 р., ратифік. із заявою Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 10.02.88 р. № 5396-XI URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_186

108. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини, ратифік. Указом Президії Верховної Ради Української РСР від 04.10.88 р. № 6673-XI URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_089

109. Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/952_008

110. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

111. Концепція державної політики в галузі культури на 2005-2007 роки, затверджена Законом України від 3.03.2005 р. № 2460-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 16. С. 264.

112. Копацкая С.А. Региональная культурная политика: российско-французские параллели. *Региональная экономика: теория и практика*. 2007. № 16(55). С. 150-158.

113. Копієвська О. Р. Особливості реалізації культурних прав і свобод людини в Україні. *Ученые записки Тавричesk. нац. ун-та им. В. И. Вернадського: Серия «Юридические науки»*. 2008. Т. 21. № 2 (60). С. 106-112.

114. Копієвська О. Р. Правовий вплив на суспільні відносини в культурно-мистецькій сфері. *Держава і право*. 2007. Вип. 38. С. 14-20.

115. Копієвська О. Р. Проблеми реалізації культурної функції в республіці Білорусь. *Часопис Київського університету права*. 2007. № 4. С. 32-38.

116. Копієвська О.Р. Державна культурна політика: сучасні концепції та підходи. *Актуальні проблеми держави і права*. 2005. № 26. С. 100-107.

117. Костюкова А.О. Тетрально-концертна діяльність як предмет господарсько-правового дослідження та її значення в сучасних умовах суспільного розвитку URL: http://www.lsej.org.ua/5_2018/15.pdf

118. Кравченко О. В. Національний культурний простір як ідентифікаційна модель. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2010. Вип. 31. С. 4-11. http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2010_31_1.

119. Крупка А. Я. Державно-приватне партнерство в галузі культури і мистецтва: стан і перспективи розвитку URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3120>; Органы государственного управления сферой культуры. URL: <https://helpiks.org/5-111235.html>.

120. Культура в законі. Стан та проблеми правового регулювання культури в Україні / за ред. О. Гриценка. К. : УЦКД, 1998. 100 с.

121. Культурна політика в Україні. Аналітичний огляд / за ред. О. Гриценка. К.: УЦКД, 2007. 160 с.

122. Культурная интеграция Европы: образец для прагматиков и предостережение для простаков. URL: www.rau.su/observer/N08_93/016.HTM.

123. Куций О. А. Адміністративно-правові засоби забезпечення прав фізичних осіб у податкових правовідносинах: автореф. дис. ... канд. юр. наук. Одеса: Одеська національна юридична академія, 2004. 14 с.

124. Кучин С.П. Особливості державної політики в сфері культури та освіти (соціально-економічний аспект). *Зовнішня торгівля: право, економіка, фінанси*. 2013. № 2. С. 40-48.

125. Кучин С.П. Удосконалення механізму державної підтримки сфери культури в Україні URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2017/18.pdf

126. Лазарев В. В. Правовые основы обеспечения общественного порядка : [учебное пособие] / В. В. Лазарев, Л. Л. Попов, Л. М. Розин. М. : Изд-во Акад. МВД СССР, 1987. 75 с.

127. Легеза Є.О. Концепція публічних послуг: адміністративно-правовий аспект : автореф. дис. ... докт. юрид. наук. / спец. 12.00.07. Запоріжжя, 2017. 34 с.

128. Леонідова О. О. Зміст та особливості адміністративно-правових засобів протидії правопорушенням у сфері телекомунікацій. *Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць*. Х.: Магістр, 2008. № 2 (34). С. 446-451.

129. Лісовий А.В. Мікроекономіка: Навчальний посібник / А.В. Лісовий. Київ: ЦУЛ, 2003. 192 с.

130. Лоусон Дж. Культурная политика в Голландии. *Театр*. 1990. № 6. С. 147–149.

131. Лукашева Е.А. Социалистическое правосознание и законность. М.: Юрид. лит., 1973. 344 с.

132. Лушникова М.В. Курс права социального обеспечения / М.В. Лушникова, А.М. Лушников. 2-е изд., доп. М., Юстицинформ, 2009. 656 с.

133. Малиновський В.Я. Державне управління: Навчальний посібник. Луцьк: Ред.-вид. відд. «Вежа» Вол. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. 558 с.

134. Малиновський В.Я. Державне управління: Навчальний посібник. Вид. 2-ге, доп. та перероб. К.: Атіка, 2003. 576 с.

135. Малімон В.І. Культурна політика держави як чинник реформування суспільства: автореф. дис. ... канд. наук держ. управління / спец. 25.00.02. Івано-Франківськ: Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, 2011. 16 с.

136. Малімон В.І. Проблеми модернізації державного регулювання у сфері культури URL: <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2010-02/10mvirsk.pdf>

137. Манько С. Б. Основні напрямки розвитку державного регулювання у сфері культури в Україні. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління*. 2017. Вип. 2. С. 148-156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2017_2_23.

138. Маркс, К. Теории прибавочной стоимости [Текст] / К. Маркс. М.: Полит. лит-ра, 1954. Часть 1 : IV том «Капитала». 430 с.

139. Мартинова Т.О. Суб'єкти та джерела забезпечення соціально-культурних послуг. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2010, випуск 18. Ч.І. С. 233-239.

140. Марчук М.П. Публічне адміністрування телебачення і радіомовлення: дис. ... канд. юрид. наук / спец. 12.00.07. К., 2014. 247 с.

141. Мельник Р. С. Система адміністративного права України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Мельник Роман Сергійович. Х., 2010. 415 с.

142. Мельничук О. І. Статус всесвітньої культурної та природної спадщини людства в міжнародному праві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11. К., 2006. 19 с.

143. Мерзляк А.В., Огнар'ов Є.С. Державне управління сферою культури: вітчизняний та зарубіжний досвід. Публічне адміністрування: теорія та практика, 2017, вип. 1(17). URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2017-01\(17\)/4.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2017-01(17)/4.pdf)

144. Мікроекономіка: Навч. посіб / П.Ю. Буряк, О.Г. Гупало, І.В. Стасюк. К.: «Хай-ТекПрео», 2008. 368 с.

145. Міністерство культури України. Звіт експертів Ради Європи «Огляд культурної політики України». URL: http://195.78.68.75/mcu/control/uk/publish/article?art_id=245330777&cat_id=245328989;

146. Москаленко К. В. Продюсерський договір в сфері музичного шоу-бізнесу: цивільно-правові аспекти : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / К. В. Москаленко; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2014. 20 с.

147. Мухіна І. Г. Освітньо-культурний простір: проблема дефініції. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*. Сер. : Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2013. № 3. С. 37–44. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_2013_3_8.

148. Настич Т.П. Державне регулювання фінансової діяльності закладів культури та мистецтва в Україні. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну*. 2014. № 1 (75). С. 199-206.

149. Недзельський Р.С. Розвиток національного культурного простору в умовах трансформаційних змін сучасності. URL: <http://journals.urau.ua/visnyknakkkim/article/view/181562/181450>

150. Нижник Н.Р., Машков О.А. Системний підхід в організації державного управління: Навч. посіб. К.: УАДУ, 1998. 160 с.

151. Новий тлумачний словник української мови : у 3-х т. / уклад.: В. Яременко, О. Сліпущко. К. : Аконт, 2007. Т. 1: А–П . 2007. 926 с.

152. Нормативно-правовое регулирование шоу-бизнеса URL: https://studbooks.net/949925/pravo/normativno_pravovoe_regulirovanie_biznesa

153. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов. Изд. 10е. Советская энциклопедия. М., 1973. 546 с.

154. Ожегов СИ. Словарь русского языка / Под ред. докт. филол. наук, проф. Н.Ю. Шведовой. 14 -е изд., стереотип. М.: Рус.яз., 1983. 676 с.

155. Організація і технологія надання послуг: навч. посібник / В. В. Апопій, І. І. Олексин, Н.О. Шутовська, Т. В. Футало / За ред. В.В. Апопія. К. : ВЦ «Академія», 2006. 312 с.

156. Орлова Е. В. Культурное пространство: определение, специфика, структура. *Аналитика культурологии*. 2010. № 3 (18). С. 18–25.

157. Основи законодавства про культуру: Верховна Рада України, 14 лют. 1992 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2117-12>

158. Основы маркетинга / Ф. Котлер, Г. Армстронг, Д. Сондерс, В. Вонг; пер. с англ. 2-е. изд. – М., СПб., К. : Издательский дом «Вильямс», 1999. 1056 с.

159. Панкратьева Н. Система статистических показателей сферы услуг как сектора экономики. *Вопросы статистики*. 1998. № 4. С. 17-19, с. 17

160. Пашук Т. І. Право людини на ефективний державний захист її прав та свобод: автореф. дис. ... канд. юр. наук. Львів: Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2006. 16 с., с. 9

161. Писаренко Г.М. Адміністративні послуги в Україні. Актуальні проблеми держави і права. 2005. № 26. С. 160-165.

162. Плєскач В.Л. Інформаційні системи і технології на підприємствах: підручник / В.Л. Плєскач, Т.Г. Затонацька. К. : Знання, 2011. 718 с.

163. Погорілко В.Ф. Органи державної влади України / За ред. В.Ф. Погорілко. К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корєцького, 2002 . 595 с.

164. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. *Офіційний вісник України*. 2010. № 92. (частина 1). Ст. 3248.

165. Поливач К.А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України / Наук. ред. Руденко Л.Г. К.: Інститут географії НАН України, 2012. 208 с.

166. Положення про Координаційну раду з питань застосування української мови в усіх сферах суспільного життя України при Міністерстві культури України URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245268614&cat_id=245268149

167. Помаскин В. Е. Административно-правовые средства охраны общественного порядка при проведении спортивно-зрелищных мероприятий :

автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02. М. : Московская высшая школа МВД СССР, 1985. 24 с.

168. Порядок роботи Експертної комісії з розгляду питань занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України: затверджено Наказом Міністерства культури України 04.04.2012 № 304 URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=244955224&cat_id=244924749

169. Постоев А. В. Административно-правовые средства обеспечения рационального использования и охраны земель трубопроводного транспорта России : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.14. Омск : Южно-Уральский государственный университет, 2007. 32 с.

170. Пригожин И.И. Политика - вершина шоу-бизнеса / И.И. Пригожин. М.: ООО «Алкигамма», 2001. 320 с.

171. Про авторське право і суміжні права. Закон України від 23.12.1993 р. №3792-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 13. Ст. 64.

172. Про архітектурну діяльність : Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 31. С. 246.

173. Про бібліотеки і бібліотечну справу. Закон України від 27.01.1995 р. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 7. Ст. 45.

174. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей: Закон України від 21 вересня 1999 року. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 48. Ст. 405.

175. Про видавничу справу : Закон України від 5 червня 1997 року. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 32. С. 206.

176. Про внесення змін до окремих законодавчих актів Російської Федерації з питань проведення незалежної оцінки якості надання послуг організаціями в сфері культури, соціального обслуговування, охорони здоров'я, освіти: Федеральний закон від 21 липня 2014 р. № 256-ФЗ. Собр. законодательства Рос. Федерации. 2014. № 30, ч. 1, ст. 4257.

177. Про гастрольні заходи в Україні : Закон України від 10 липня 2003 року. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 7. Ст. 56.

178. Про державні соціальні стандарти і державні соціальні гарантії: Закон України від 05.10.2000 р. № 2017-III. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 48. Ст.409.

179. Про деякі невідкладні заходи щодо підтримки культури і духовності в Україні : Указ Президента України від 12.01.09 р. № 6/2009 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/6/2009>

180. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16 листопада 1992 року. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 1. С. 1.

181. Про Експертну раду Міністерства культури України з питань етнополітики: наказ Міністерства культури України 01 лютого 2017 року № 70 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0246-17>

182. Про закупівлю товарів, робіт і послуг для державних потреб Указ Президента України від 01.06.1999 р. № 595/99 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595/99>

183. Про затвердження базової мережі закладів культури загальнодержавного рівня: постанова Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 2012 р. № 984 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984-2012-%D0%BF>

184. Про затвердження Випуску 82 «Виробництво та розповсюдження кіно- і відеофільмів» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. Наказ Міністерства культури і мистецтв України від 25.10.2004 р. № 729. *Ориентир*. 2005. № 12.

185. Про затвердження Державних соціальних нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні: постанова Кабінету Міністрів України від 6 лютого 2019 р. № 72 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/72-2019-%D0%BF>

186. Про затвердження Державного стандарту надання безоплатних послуг клубними та бібліотечними закладами культури державної та комунальної форм власності: наказ Міністерства культури України від 15.10.2013 № 983 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1966-13>

187. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 р., схвалено резолюцією Кабінету Міністрів від 06.06.2014 р. № 385 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>

188. Про затвердження Інструкції з ведення квиткового господарства в театральних-видовищних підприємствах: наказ Міністерства культури і мистецтв України від 07.07.1999 № 452 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0483-99>

189. Про затвердження концептуальних напрямів діяльності органів виконавчої влади щодо розвитку культури : постанова Кабінет Міністрів України від 28 червня 1997 р. № 675 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-97-%D0%BF>

190. Про затвердження переліку платних послуг, які можуть надаватися державними і комунальними закладами культури: постанова Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2011 р. № 1271 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1271-2011-%D0%BF>

191. Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року : схвалено Наказом Кабінету Міністрів від 23.11.2015 р. №1393-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1393-2015-%D1%80>

192. Про затвердження плану заходів на 2016-2017 роки з реалізації Стратегії подолання бідності: розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2016 р. № 573-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573-2016-%D1%80>

193. Про затвердження Положення про Державне агентство України з питань кіно : постанова Кабінет Міністрів України від 17 липня 2014 р. № 277 <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/277-2014-%D0%BF>

194. Про затвердження Положення про Державний комітет телебачення і радіомовлення України : постанова Кабінет Міністрів України від 13 серпня 2014 р. № 341 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341-2014-%D0%BF>

195. Про затвердження Положення про державну підтримку національних фільмів у продюсерській системі. Постанова Кабінету Міністрів України від 05.06.1998 р. №813// Офіційний вісник України від 25.06.1998. № 23. ст. 827.

196. Про затвердження Положення про Експертно-фондову комісію Міністерства культури України : наказ Міністерства культури України від 30 грудня 2015 року № 1133 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0129-16>

197. Про затвердження Положення про Експертно-фондову раду з питань безоплатної передачі вилучених або конфіскованих культурних цінностей, обернених відповідно до закону в дохід держави: наказ Міністерства культури України від 6 жовтня 2017 року № 1005 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1332-17>

198. Про затвердження Положення про Експертну раду з питань нематеріальної культурної спадщини при Міністерстві культури України : наказ Міністерства культури України 22 травня 2017 року № 439 URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245278181&cat_id=245278173

199. Про затвердження Положення про Експертну раду з питань свободи совісті та діяльності релігійних організацій : наказ Міністерства культури України від 22 червня 2012 року № 668 URL: http://195.78.68.75/mcu/control/uk/publish/article?art_id=245232192&cat_id=245232123

200. Про затвердження Положення про Експертну раду Міністерства культури України з питань сучасного мистецтва : наказ Міністерства культури України від 02 грудня 2016 року № 1130 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1664-16>

201. Про затвердження Положення про Музейну раду при Міністерстві культури України: наказ Міністерства культури України від 2 листопада 2016 року № 983 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1518-16>

202. Про затвердження Положення про Науково-експертну комісію Міністерства культури України наказ Міністерства культури України від 6 липня 2015 року № 467 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0877-15>

203. Про затвердження Положення про Науково-методичну раду з питань охорони культурної спадщини Міністерства культури України та Порядку роботи Експертної комісії з розгляду питань занесення об'єктів культурної спадщини до Державного реєстру нерухомих пам'яток України : наказ Міністерства культури України від 4 квітня 2012 № 304 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0649-12>

204. Про затвердження Положення про Раду з питань культурно-мистецької освіти Міністерства культури України: наказ Міністерства культури України від 4 травня 2016 року № 296 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0754-16>

205. Про затвердження Порядку організації та проведення гастрольних заходів: постанова Кабінету Міністрів України від 15 січня 2004 р. № 35 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35-2004-%D0%BF>

206. Про затвердження Порядку оформлення та видачі свідоцтва про проведення гастрольних заходів: наказ Міністерства культури і мистецтв України від 23.03.2004 № 155 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0450-04>

207. Про затвердження Порядку утворення Ради з державної підтримки кінематографії: постанова Кабінету Міністрів України від 21 березня 2018 р. № 195 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195-2018-%D0%BF>

208. Про затвердження Стратегічного плану діяльності Міністерства культури України, затверджений наказом Мінкультури від 17.10.2012 року № 1154 URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS19045.html

209. Про затвердження та скасування національних класифікаторів. Наказ Держспоживстандарту України від 11.10.2010 р. №457. Баланс-Бюджет. 2010. № 44.

210. Про затвердження Типових правил розміщення зовнішньої реклами : постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.03 № 2067. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2067-2003-%D0%BF#Text>

211. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 року. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 30. Ст. 379.

212. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 07.10.2010 р. за № 2591-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011 р. № 9. Стор. 429. Ст. 58.

213. Про кінематографію : Закон України від 13 січня 1998 року. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 22. Ст. 114.

214. Про Концепцію державної політики в галузі культури на 2005-2007 роки : Закон України від 3 березня 2005 року. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 16. Ст. 264.

215. Про культуру: Закон України від 14 грудня 2010 року. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 24. Ст. 168.

216. Про музеї та музейну справу : Закон України від 29 червня 1995 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80>

217. Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 15. С. 86.

218. Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення: Закон України від 23 вересня 1997 року. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 48. Ст. 296.

219. Про нормативи забезпечення населення клубними закладами: постанова Кабінету Міністрів України від 12 листопада 1998 р. № 1775 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1775-98-%D0%BF>

220. Про організацію та проведення торгів (тендерів) у сфері державних закупівель товарів (робіт, послуг). Постанова Кабінету Міністрів України від 28.06.1997 р. № 694. Офіційний вісник України. 1997. № 41.

221. Про охорону археологічної спадщини: Закон України від 18 березня 2004 року. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 26. Ст. 361.

222. Про охорону культурної спадщини : Закон України. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 39. С. 333.

223. Про першочергові заходи щодо збагачення та розвитку культури і духовності українського суспільства: Указ Президента України 24 листопада 2005 року № 1647/2005 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1647/2005>

224. Про податок на додану вартість. Закон України від 03.04.1997 р. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 21. Ст. 156.

225. Про приєднання України до Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів (Паризького акта від 24 лип. 1971 р., змін. 2 жовт. 1979 р.) : Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 21. С. 155.

226. Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини : Закон України. Відомості Верховної Ради України. 2008. № 16. С.153.

227. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 року. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 9. Ст. 89.

228. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 40. С. 263.

229. Про ратифікацію Конвенції про охорону архітектурної спадщини Європи : Закон України. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 45. С. 439.

230. Про ратифікацію Конвенції про охорону підводної культурної спадщини : Закон України. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 45. С. 438.

231. Про рекламу: Закон України від 3 липня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996, № 39, ст. 181.

232. Про створення Експертної ради з питань сучасного мистецтва: наказ Міністерства культури України від 30 березня 2017 року № 261 URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245223004&cat_id=245222996

233. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: схвалено Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

234. Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури - стратегії реформ: розпорядження Кабінет Міністрів України від 1 лютого 2016 р. № 119-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/119-2016-%D1%80>

235. Про схвалення Концепції реформування системи забезпечення населення культурними послугами: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 січня 2019 р. № 27-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/27-2019-%D1%80>

236. Про схвалення Стратегії подолання бідності: постанова Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 р. № 161-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161-2016-%D1%80>;

237. Про театри і театральну справу: Закон України від 31 травня 2005 року. Відомості Верховної Ради. 2005. № 26. Ст. 350.

238. Про телебачення і радіомовлення : Закон України. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 10. С. 43.

239. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України від 15 січня 2015 року. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 14. Ст. 96.

240. Про технічні регламенти та процедури оцінки відповідності: Закон України від 1 грудня 2005 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3164-15>

241. Про Український культурний фонд: Закон України від 23 березня 2017 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1976-19>

242. Про утворення Ради молодих вчених при Міністерстві культури України : наказ Міністерства культури України від 20 травня 2016 року № 351 URL:

http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245143175&cat_id=245143164

243. Программа сотрудничества в сфере культуры между Министерством культуры Украины и Министерством культуры Республики Беларусь на 2017 - 2021 годы. Страны – участницы Программа, Двустороннее соглашение (СНГ) от 21.07.2017 URL:
http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU17087.html

244. Проект Концепції державної цільової національно-культурної програми розвитку культури і мистецтва на період до 2017 року URL:
<http://mincult.kmu.gov.ua/mincult/uk/publish/article/288397>

245. Проект: Довгострокова стратегія розвитку української культури – стратегія реформ URL:
http://195.78.68.75/mcu/document/244995632/Projekt_dovgostrokovoyi_strategiyi.doc

246. Психологія: Підручник / Ю.Л. Трофімов, В.В. Рибалка, П.А. Гончарук та ін.; за ред. Ю.Л. Трофімова. 6-те вид., стереотип. К.: Либідь, 2008. 560 с.

247. Публичные услуги: правовое регулирование (российский и зарубежный опыт) : сборник / под общ. ред. Е. В. Гриценко, Н. А. Шевелевой. М. : Волтерс Клувер, 2007. 256 с.

248. Рамкова Конвенція Ради Європи про значимість культурної спадщини для суспільства URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_719

249. Рейтинг стран Европы по доле расходов семей на продукты питания – 2018 URL: <https://riarating.ru/countries/20181218/630114363.html>

250. Рекомендация, касающаяся наиболее эффективных мер обеспечения общедоступности музеев URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_243

251. Рекомендация, определяющая принципы международной регламентации археологических раскопок URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_237/print

252. Рекомендації про збереження культурних цінностей, яким загрожує небезпека внаслідок проведення громадських і приватних робіт URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_723?lang=ru

253. Рекомендації про міжнародну стандартизацію статистики державного фінансування діяльності в галузі культури URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_273

254. Рекомендація № 36 Всесвітньої конференції щодо політики у сфері культури «Збереження культурної спадщини всіх віків» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/995_744

255. Рекомендація № R(84)3 Комітету міністрів Ради Європи «Про принципи телевізійної реклами» від 23.02.1984 р. URL: [http://www.coe.kiev.ua/docs/km/r\(84\)3.htm](http://www.coe.kiev.ua/docs/km/r(84)3.htm).

256. Рекомендація про охорону в національному плані культурної і природної спадщини URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_724

257. Рекомендація про охорону рухомих культурних цінностей URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/995_727

258. Сангинов Д.Ш. Правовое регулирование отношений в сфере оказания социально-культурных услуг по законодательству республики Таджикистан URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/pravovoe-regulirovanie-otnosheniy-v-sfere-okazaniya-sotsialno-kulturnyh-uslug-po-zakonodatelstvu-respubliki-tadzhikistan/viewer>

259. Сангинов Д.Ш. Правовое регулирование туристской деятельности в Республике Таджикистан: дис. ... канд. юрид. наук. Душанбе, 2010. 193 с.

260. Севостьянов М.В. Гражданско-правовой договор возмездного оказания концертных услуг: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Волгоград, 2006. 190 с.

261. Селиванов В. В. Исполнение актов применения норм административного права в деятельности милиции : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 / В. В. Селиванов. М., 1984. 25 с.

262. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. Харків: Консум, 2006. 656 с.

263. Сколько денег потрачено на культуру в странах Европы с 2004 года? URL: <https://www.culturepartnership.eu/article/public-funding-of-culture-in-eu>

264. Скрипчук Г. В. Правове регулювання сфери культури України: на матеріалах 90-х років ХХ ст. / Г. В. Скрипчук. *Проблеми законності*. 2014. Вип. 126. С. 214-221.

265. Словарь иностранных слов. 11-е изд., стер. М.: Рус. яз., 1984. 607 с.

266. Словарь русского языка: в 4 т. М.: ГИИС, 1957. Т. II [К-О]. 1958. 1013 с.

267. Соколов Б. Г. Культура и традиция. Метафизические исследования. Вып. СПбГУ. 1997. 220 с.

268. СССР – досуг и услуги URL: <https://ussrvopros.ru/sovetskaya-zhizn/otdykh-po-sovetski/247-sssr-dosug-i-uslugi>

269. Степаненко К.В. Деякі аспекти адміністративно-правового забезпечення прав і свобод громадян України за кордоном : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції [“Удосконалення діяльності органів внутрішніх справ з попередження й розкриття злочинів та інших правопорушень”], (Запоріжжя, 2 листопада 2007 р.) / Юридичний ін-т МВС України. Запоріжжя. : Юридичний ін-т МВС України, 2007. Ч. 2. С. 172–175.

270. Стратегическое планирование : учебник / под ред. Э. А. Уткина. М. : ЭКСМОС, 1999. 438 с.

271. Сучасний тлумачний словник української мови / За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. Х.: ШКОЛА, 2008. 1008 с.

272. Телестакова А.А. Поняття, сутність та ознаки послуги як правової категорії / А.А. Телестакова. *Наше право*. 2009. № 4. Ч. 2. С. 67-70.

273. Теория государства и права / Алексеев С.С., Архипов С.И. и др. М.: Норма, 2005. 496 с.

274. Теория юридического процесса / под общ. ред. В. М. Горшенёва. Х., 1985. 192 с.

275. Тимощук В.П. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / В.П.Тимощук. К. : Факт, 2003. 496 с.

276. Тихомиров Ю.А. Теория компетенции: монография. М.: Изд. г-на Тихомирова М.Ю., 2001. 355 с.

277. Тихомирова Є.Б. Транспарентність і відкритість діяльності влади та шляхи їх забезпечення: наукові записки. Політологія / Тихомирова Є.Б. К.: Видавничий дім «КМ Academia», 2002. С. 39–43.

278. Ткаченко Л.В. Маркетинг послуг: Підручник. Київ: Центр навчальної літератури, 2003. 192 с.

279. Толкачев К.Б. Органы внутренних дел в механизме обеспечения личных конституционных прав и свобод граждан: монография / К.Б. Толкачев, А.Г. Хабибуллин. Уфа: Уфимская ВШ МВД СССР, 1991. 168 с.

280. У Криму оцінюватимуть якість надання послуг в установах культури і мистецтв. URL: <https://ua.krymr.com/a/news/27919511.html>

281. Угода між Урядом України та Європейською Комісією про участь України у програмі «Креативна Європа»: програма Європейського Союзу для сектору культури та креативності, та про співробітництво між Україною та Європейським Союзом у підпрограмі «Медіа» програми «Креативна Європа» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_020

282. Угода про ввезення матеріалів освітнього, наукового і культурного характеру URL: https://www.google.com.ua/search?source=hp&ei=_lTeXYSyFqSJrwSVi6zoDQ&q=%l=psy-ab.3...1889.1889..2860...0.0..0.110.110.0j1.....0....2j1..gws-wiz.TFCUEAvU0mA&ved=0ahUKEwiEqZmjnIrmAhWkxIsKHZUFC90Q4dUDCAU&uact=5

283. Український педагогічний словник / [авт.-уклад. С.У. Гончаренко]. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
284. Український центр культурних досліджень URL: <http://uccs.org.ua/statti/>
285. Управление и организация в сфере услуг. Теория и практика / К. Хаксевер, Б. Рендер, Р. Рассел, Р. Мердик. СПб., 2002. 752 с.
286. Фесенко Н. С. Державне регулювання розвитку культури на регіональному рівні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління». Х., 2006. 18 с.
287. Філософія : навч. посібник / І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко, І.В. Бойченко, В.П. Розумний та ін. / За ред. І.Ф. Надольного. К. : Вікар, 1997. 584 с.
288. Філософія. Курс лекцій : навч. посібник / І.В. Бичко, Ю.В. Осічнюк, В.Г. Табачковський та ін. К. : Либідь, 1991. 456 с.
289. Халамендик В. Мораль і політика: теорія відносин / В. Халамендик. *Віче*. 2010. № 3. С. 10 – 13.
290. Ханнанова А.С. Культурная политика как функция государства. *Вестник ЮУрГУ. Серия: Социально-гуманитарные науки*. 2015. № 4. С. 62–66.
291. Хаснутдинов А.И. О предмете договора на транспортно-экспедиционное обслуживание / А.И. Хаснутдинов. *Вопросы государства и права*. 1968. № 3. С. 60–67.
292. Холодок В. Д. Державне управління охороною культурної спадщини в Україні: стан і перспективи розвитку. *Державне будівництво*. 2011. № 1. http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeBu_2011_1_49.
293. Хрестоматия по античной литературе. Римская литература. В 2 томах. Для высших учебных заведений/ Н.Ф. Дератани, Н.А. Тимофеева. Том 2. М., «Просвещение», 1965. 680 с.

294. Цивільне право : навчальний посібник / [О. А. Підпригора, Д. В. Боброва, Н. С. Кузнєцова, В. В. Луць, О. В. Дзера та ін.] ; за ред. О. А. Підпригори, Д. В. Бобрової. К. : Вентурі, 1996. 480 с.

295. Чаусовська С.І. Поняття публічних послуг та їх класифікація. *Держава та регіони. Серія: Державне управління.* 2017. № 1 (57). С. 102-108.

296. Червякова О.В. Інституційна складова механізму державного управління у сфері культури. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв.* 2017 № 2. С. 17-23.

297. Чижиков В.М. Финансирование культуры: зарубежная практика
URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/finansirovanie-kultury-zarubezhnaya-praktika/viewer>

298. Чиркин В. Е. Публичное управление: Учебник. М.: Юристъ, 2004. 475 с.

299. Чуклинов А. Е. Прозрачная государственная политика: некоторые проблемы теории и практики. *Вестн. Рос. ун-та дружбы народов.* 2006. № 8. С. 44-50.

300. Шайахметов Р. Методологические подходы к государственно-частному партнерству в социально-культурной сфере. URL: <https://www.bagsurb.ru/about/journal/o-zhurnale/SHAIAKHMETOV.pdf>

301. Шестак В.С. Адміністративно-правове забезпечення реалізації культурної функції держави: дис. ... докт. юрид. наук / спец. 12.00.07. Х., 2012. 472 с.

302. Шиндель Ю.А. Зміст надання публічних послуг у складі злочину, передбаченому ст. 365-2 Кримінального кодексу України. *Вісник Харківського національного університету.* 2013. С. 173-177.

303. Щодо надання роз'яснень термінів, які застосовуються у Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» : лист Міністерства юстиції України № 967-0-209-22 від 18.12.2009 р. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>.

304. Экономика. Толковый словарь: англ.-рус. / Д. Блэк; А. В. Щедрин, И. М. Осадчая ; Общ. ред. И. М. Осадчая. М. : ИНФРА-М: Весь Мир, 2000. 830 с.
305. Юдина А.И., Мухамедиева С.А., Родионова Д.Д., Тараненко Л.Г., Ключев Ю.В. Алгоритм социально-культурного прогнозирования деятельности организаций сферы культуры. *Вестник КемГУКИ*. 2017. № 38. С. 166-175
306. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 2003. Т. 5: П – С. 736 с.: іл.
307. Юрина Е.А., Стримова М.А. Проблемы государственной поддержки социально-культурной сферы. *Социально-экономические явления и процессы*. 2009. № 4. С. 148-154.
308. Юринець Ю.Л. Європеїзація адміністративного права України у сфері охорони культурних прав громадян: автореф. дис. ... докт. юрид. наук. / спец. 12.00.07. Дніпро, 2017. 40 с.
309. Юрист: Україна не виробила механізмів охорони культурної спадщини URL: https://ukr.lb.ua/culture/2016/12/01/352259_yurist_ukraina_virobila.html
310. Якимець Ю. В. Контроль і нагляд як засоби публічного адміністрування сфери культури. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 2(2). С. 61-68.
311. Якимець Ю.В. Публічне адміністрування сферою культури: дис. ... канд. юрид. наук. / спец. 12.00.07. К., 2012. 229 с.
312. Якісні та конкурентоспроможні культурні послуги стимулюють розвиток громад та заохочують формування міжрегіональних партнерств URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245375776&cat_id=244895180
313. Яременко В., Сліпушко О. Новий тлумачний словник Української мови у 4-х т. Т.2. К.: Вид. Аконт, 1998. 910 с.

314. 79 % українців не задоволені рівнем культури у своєму місті. - 2015. URL: <http://ridna.ua/2015/12/79-ukrajintsiv-ne-zadovoleni-rivnem-kultury-u-svojemu-misti>.

315. Australian Institute for Project management, National Competence Standard for Project management. Guidelines, 1996. 162 p.

316. British Standard BS 6079-1:2000. Project management. Part 1: Guide to Project management. 182 p.

317. Chartrand H. H. The Arm's Length Principle and the Arts / H. H. Chartrand, C. McCaughey. An International Search for Models of Support ; M. C. Cummings Jr&J. M. D. Schuster (eds). N.-Y. : American Council for Arts, 1989. P. 43–80.

318. Hill T.P. On Goods and Services. Review of Income and Wealth. 1977. 23 Dec. P. 315-338.

319. Kotler P. Marketing Management: analysis, planning, implementation, and control, 8 the Edition, 1994. 816 p.

320. Loosely D. The development of a social exclusion agenda in French cultural policy. Cultural trends. 2004. Vol. 13(2). № 50. P. 15-27.

321. Miller Michael. The Complete Idiot`s Guide to Music History. New York: Alpha, 2008. 317 p.

322. Rathmell J.M. What is Meant by Services? Journal of Marketing. 1974 October. P. 32 - 36.

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Аксютіна А.В. Поняття та сутність адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2018. Випуск 50. Т. 4. С. 84-89.

2. Аксютіна А.В. Принципи адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами. *Правова позиція*. 2019. № 4 (25). С. 25-31.

3. Аксютіна А.В. Культурний простір України як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Приватне та публічне право*. 2019. № № 4. С. 120-124.

4. Аксютіна А.В. Інституціональний аспект адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 5. С. 221-224. URL: http://www.pap.in.ua/5_2019/56.pdf.

5. Aksyutina Anastasia. Use of foreign experience as a condition for the improvement of administrative and legal provision of cultural services to the population. *European political and law discourse*. 2020. Volume 7. Issue 1. P. 100-104.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Аксютіна А.В. До питання визначення споживачів продюсерських послуг. *Нові вектори розвитку демократії та інститутів держави та права : матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції» (Київ. 3-4 грудня 2015 р.)*. К., 2015. С. 45-47 (заочна участь з публікацією тез доповіді).

7. Аксютіна А.В. Публічне адміністрування у сфері забезпечення населення культурними послугами в Україні: виклики сьогодення. *Правові та організаційні засади забезпечення державою правоохоронної функції*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 27 травня 2016 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 220-222 (очна участь з публікацією тез доповіді).

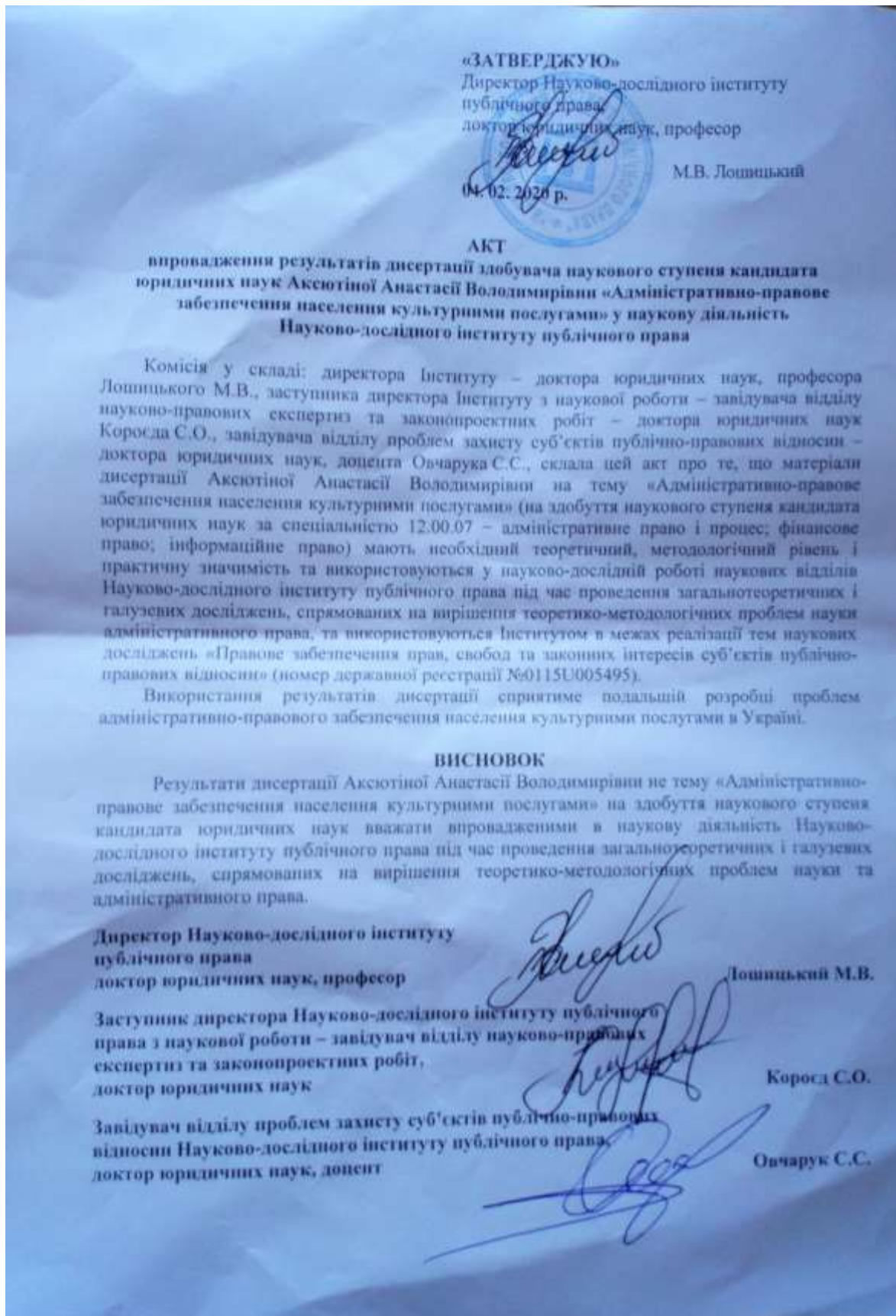
8. Аксютіна А.В. Добре відомі знаки для товарів і послуг: питання правової охорони. *Теоретичні та практичні проблеми застосування норм цивільного, трудового та господарського права в сучасних умовах* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 23 лист. 2018 р.) : у 2 ч. Дніпро : Видавець Біла К. О, 2018. С. 108-109 (очна участь з публікацією тез доповіді).

9. Аксютіна А.В. Сучасні детермінанти негативного впливу на розвиток культурного середовища та рівень надання населенню культурних послуг. *Актуальні питання адміністративного права та процесу*: матеріали V Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених (м. Кривий Ріг, 29 листопада 2019 року). Кривий Ріг: Донецький юридичний інститут МВС України, 2020. С. 3-5 (очна участь, з публікацією тез доповіді).

10. Аксютіна А.В. Світові стандарти регулювання культурного простору та забезпечення населення культурними послугами. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні*: збірник матеріалів наук.-практ. конф. (м. Львів, 06 грудня 2019 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів: ЛьвДУВС, 2019. С. 11-15 (заочна участь, з публікацією тез доповіді).

11. Аксютіна А.В. Правове забезпечення культурних прав громадян через надання їм якісних культурних послуг. *Права людини та юридична практика їх захисту: основні напрями їх взаємовпливу та підвищення ефективності в умовах глобалізованого суспільства*: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (Дніпро, 9 грудня 2019 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. С. 132-135 (очна участь, з публікацією тез доповіді).

Акти про впровадження результатів дисертаційного дослідження

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ
ІНСТИТУТ
ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

вул.Г.Кірпи, 2 А, м.Київ, 03035
Тел. 044 228-1031
E-mail: sipl@email.ua
sipl@i.ua
www.sipl.com.ua

SCIENTIFIC INSTITUTE
OF PUBLIC LAW

2 a, Kirpy str., Kyiv, 03035
Tel. +38 04 228-1031
E-mail: sipl@email.ua
sipl@i.ua
www.sipl.com.ua

№ _____

На № _____

від _____

ДОВІДКА

про використання результатів дисертації Аксютіної Анастасії
Володимирівни на тему «Адміністративно-правове забезпечення населення
культурними послугами»

Повідомляємо спеціалізованій вченій раді, що результати дисертації Аксютіної Анастасії Володимирівни на тему «Адміністративно-правове забезпечення населення культурними послугами» стосуються проблем застосування публічно-правових засобів забезпечення реалізації державної політики у сфері доступу населення до створення, використання, розповсюдження, збереження культурної спадщини та культурних цінностей. Результати дисертації використовуються Інститутом під час досліджень в межах НДР «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації №0115U005495).

Директор Інституту

Ложицький М.В.

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України

Лариса НАЛИВАЙКО

_____ 2020 р.

АКТ

**впровадження результатів дисертаційної роботи
на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук
Аксютіної Анастасії Володимирівни на тему «Адміністративно-правове
забезпечення населення культурними послугами»
у навчальний процес Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ**

Комісія у складі професора кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктора юридичних наук, професора Мironюка Романа Вікторовича, професора кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктора юридичних наук, доцента Логвиненка Бориса Олексійовича, доцента кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, доктора юридичних наук, доцента Біліної Ганни Олександрівни склала цей акт про те, що основні результати дисертаційної роботи Аксютіної Анастасії Володимирівни, які викладені у її наукових роботах:

1. Аксютіна А.В. Поняття та сутність адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2018. Випуск 50. Т. 4. С. 84-89.

2. Аксютіна А.В. Принципи адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами. *Правова позиція*. 2019. № 4 (25). С. 25-31.

3. Аксютіна А.В. Культурний простір України як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Приватне та публічне право*. 2019. № № 4. С. 120-124.

4. Аксютіна А.В. Інституціональний аспект адміністративно-правового забезпечення населення культурними послугами. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 5. С. 221-224. URL: http://www.pap.in.ua/5_2019/56.pdf

5. Aksyutina Anastasia. Use of foreign experience as a condition for the improvement of administrative and legal provision of cultural services to the population. *European political and law discourse*. 2020. Volume 7. Issue 1. P. 100-104.

6. Аксютіна А.В. До питання визначення споживачів продюсерських послуг. *Нові вектори розвитку демократії та інститутів держави та права* : матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції» (Київ, 3-4 грудня 2015 р.). К., 2015. С. 45-47.

7. Аксютіна А.В. Публічне адміністрування у сфері забезпечення населення культурними послугами в Україні: виклики сьогодення. *Правові та організаційні засади забезпечення державною правоохоронної функції*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Дніпро, 27 травня 2016 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 220-222.

8. Аксютіна А.В. Добре відомі знаки для товарів і послуг: питання правової охорони. *Теоретичні та практичні проблеми застосування норм цивільного, трудового та господарського права в сучасних умовах* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 23 лист. 2018 р.) : у 2 ч. Дніпро : Видавець Біла К. О, 2018. С. 108-109.

9. Аксютіна А.В. Сучасні детермінанти негативного впливу на розвиток культурного середовища та рівень надання населенню культурних послуг. *Актуальні питання адміністративного права та процесу*: матеріали V Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених (м. Кривий Ріг, 29 листопада 2019 року). Кривий Ріг: Донецький юридичний інститут МВС України, 2020. С. 3-5.

10. Аксютіна А.В. Світові стандарти регулювання культурного простору та забезпечення населення культурними послугами. *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні*: збірник матеріалів наук.-практ. конф. (м. Львів, 06 грудня 2019 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів: ЛьвДУВС, 2019. С. 11-15.

11. Аксютіна А.В. Правове забезпечення культурних прав громадян через надання їм якісних культурних послуг. *Права людини та юридична практика їх захисту: основні напрями їх власновпливу та підвищення ефективності в умовах глобалізованого суспільства*: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. (Дніпро, 9 грудня 2019 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. С. 132-135.

несуть у собі теоретичне і практичне значення, що полягає у можливості використання положень, рекомендацій і висновків у навчальному процесі під час викладання дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративна відповідальність», «Публічне адміністрування», а також під час розробки навчальних і методичних посібників, лекцій, методичних рекомендацій та при удосконаленні вже існуючих й розробці нових навчальних планів і програм до зазначених дисциплін.

Використання результатів дисертаційної роботи Аксютіної А.В. сприятиме активізації та підвищенню ефективності навчального процесу й рівня базових і спеціальних знань майбутніх юристів із вищевказаних дисциплін.

ВИСНОВОК

Результати дисертаційної роботи на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук Аксютіної Анастасії Володимирівни на тему

«Адміністративно-правове забезпечення населення культурними послугами» вважати впровадженими у навчальний процес кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ під час викладання дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративна відповідальність», «Публічне адміністрування», розробці навчально-методичного забезпечення до зазначених дисциплін.

Члени комісії:

Професор кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

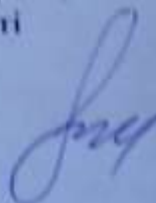
Роман МИРОНИК

Професор кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

Борис ЛОГВИНЕНКО

Доцент кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

Ганна БЛИНОВА